

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**SURİYELİ MÜLTECİLERDE KÜLTÜREL UYUM SÜRECİNİN DİNÎ VE
PSİKOLOJİK BOYUTLARI (KİLİS ÖRNEĞİ)**

Mahmut Metin TÜRKOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**SURİYELİ MÜLTECİLERDE KÜLTÜREL UYUM SÜRECİNİN DİNÎ VE
PSİKOLOJİK BOYUTLARI (KİLİS ÖRNEĞİ)**

Mahmut Metin TÜRKOĞLU

Danışman: Prof. Dr. Hasan KAYIKLIK

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Asım YAPICI

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Nesibe ESEN ATEŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2022

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Hasan KAYIKLIK
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Asım YAPICI

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Nesibe ESEN ATEŞ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

.../.../20...

Prof. Dr. Serap ÇABUK

Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. / / 2022

Mahmut Metin TÜRKOĞLU

ÖZET

SURİYELİ MÜLTECİLERDE KÜLTÜREL UYUM SÜRECİNİN DİNÎ VE PSİKOLOJİK BOYUTLARI (KİLİS ÖRNEĞİ)

Mahmut Metin TÜRKOĞLU

Yüksek Lisans Tezi, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Hasan KAYIKLIK

Ocak 2022, 127 sayfa

Bu tez çalışmasının konusu; ülkelerinde çıkan iç savaş nedeniyle zorunlu olarak göç etmiş ve akabinde Kilis’e gelmiş olan Suriyeli mültecilerin kültürel uyum süreçlerinin ne şekilde ilerlediği, hangi kültürleşme stratejisine yöneldikleri ve psiko-sosyal uyum sürecine etki eden dinî ve psikolojik faktörlerin neler olduğunu belirlemektir. Araştırmamızda nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve durum çalışması yapılmıştır. Buradaki amacımız; gerçek yaşama ve güncel bir duruma ait olan konu hakkında gözlem ve mülakat tekniğine başvurarak o husus ile alakalı derinlemesine bilgi toplamak ve bu bilgiler ışığında değerlendirmeler yapmaktır.

Araştırma sonucunda Kilis’te yaşayan Suriyeli mültecilerin, yerel halk ile iyi bir iletişim ve temasının olduğu anlaşılmaktadır. 19 katılımcıdan 18’inin Türkçe öğrenmiş olmasının kültürel uyum sürecine büyük katkı sağladığı gözlemlenmiştir. Kilis’in diğer illere oranla küçük bir şehir olması ve ekonomik açıdan yaşam koşullarının daha iyi olmasının mültecilerin kültürel uyumuna olumlu yönde etki ettiği tespit edilmiştir. İki kültür arasındaki benzerliklerin çok farkların az olması, daha önce kurulan akrabalık ve ticaret ilişkilerinin olması, şehrin muhafazakâr yapısı, insanların çoğunun aynı dine mensup olması ve yerel halkın dinî pratiklere önem vermesi gibi faktörlerin psiko-sosyal uyum sürecinde önemli motivasyon kaynağı olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların yaşadıkları travmalar neticesinde sıklıkla olumlu dinî başa çıkma yöntemine başvurdukları gözlemlenmiştir. 8 katılımcı Türkiye’de kalmak istediğini belirtmiştir. 12 katılımcı ise geri dönmek için Suriye’deki savaşın bitmesini ve ülkelerinin her anlamda refaha kavuşmasını aksi halde geri dönmeyeceklerini ifade etmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere katılımcıların Türkiye’de kalmak istemesinin kültürel uyum sürecinde

önemli güdülenme kaynaklarından biri olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların yaşadığı savaş, ölüm, bombalanma vb. durumların yarattığı travmalar neticesinde ise uyum sürecinin zorlaştığı gözlemlenmiştir. Kültürleşme stratejileri açısından bakıldığında 14 katılımcının entegrasyon stratejisine yöneldiği anlaşılmaktadır. 3 katılımcının ayrılma stratejisine yöneldiği tespit edilmiştir. 2 katılımcı ise Türk vatandaşlığı aldığı için kendilerini Türk gibi hissettiklerini ifade etmiş ve asimilasyon stratejisine yönelmiştir. Marjinalleşme stratejisine ise yönelen olmamıştır.

Anahtar kelimeler: Suriyeli, Kilis, mülteci, dinî başa çıkma, kültürel uyum.

ABSTRACT**RELIGIOUS AND PSYCHOLOGICAL DIMENSIONS OF CULTURAL
ADAPTATION PROCESS IN SYRIAN REFUGEES (EXAMPLE OF KİLİS)****Mahmut Metin TÜRKOĞLU****Master Thesis, Department of Philosophy and Religious Sciences****Supervisor: Prof. Dr. Hasan KAYIKLIK****January 2022, 127 pages**

This study determines how the cultural adaptation processes of Syrian refugees, who have migrated and settled in Kilis due to the civil war that has erupted in their countries, progressed what acculturation strategy they turned to and what religious and psychological factors affect the psycho-social adaptation process. Qualitative research method was used in the research and case study was conducted. The aim here is to collect in depth information about the real life and current situation by applying the technique of observation and interview, and to make evaluations in the light of this information.

As a result of the research, it is understood that Syrian refugees living in Kilis have good communication and contact with the local population. It has been observed that 18 out of 19 participants have learned Turkish and contributed greatly to the cultural adaption process. It has been determined that Kilis is a smaller city compared to other provinces and that better living conditions economically have a positive impact on the cultural adaptation of refugees. It is understood that factors such as the high similarities between the two cultures, the pre-established kinship and trade relations, the conservative structure of the city, the fact that most people belong to the same religion and the importance of local community to religious practices are important motivators in the psycho-social adaptation process. It has been observed that the participants often resorted to positive religious coping methods as a result of their traumas. Eight participants stated that they wanted to stay in Turkey. On the hand, 12 participants stated that the war in Syria should end and their countries would prosper in every sense in order to return, or they would not return. As it can be understood from here, it is understood that the fact that the participants want to stay in Turkey is one of the important sources of motivation

in the cultural adaptation process. As a result of the traumas caused by the war, death, bombing, etc. experienced by the participants, it was observed that the adaptation process became difficult. It is understood that 14 participants adopted the integration strategy in terms of culturalization strategies. It was determined that the three participants turned to the separation strategy. Two participants expressed that they felt like Turkish because they obtained Turkish citizenship and turned to assimilation strategy. No one has turned to the strategy of marginalization.

Keywords: Syrian, Kilis, Refugee, Religios Coping, Cultural Adaptation.

ÖN SÖZ

Son yıllarda birçok insan ülkelerinde çıkan savaşlar nedeniyle evlerini terk etmek zorunda kaldı. Hayatta kalmak için bir bilinmezliğe doğru yola çıktılar. Hiç şüphesiz bu zorunlu göç beraberinde birtakım sorunlar da getirdi. İşte o sorunlardan en önemlisi göç ettikleri yeni yerdeki ev sahibi kültürle uyum içerisinde yaşayıp yaşayamamaktı. Artık bilmedikleri topraklarda, alışkın olmadıkları kültürel ortamda yaşamlarına devam etmek zorundaydılar. Lakin böyle bir durumda kültürel uyum nasıl sağlanabilirdi? Kültürel uyumun önünde ne gibi engeller olabilirdi? Kültürel uyuma etki eden faktörler nelerdi? İşte bu ve benzeri sorulara cevap aradığımız çalışmamızda, ülkelerindeki savaş nedeniyle Kilis'e göç etmiş olan Suriyeli mültecilerin kültürel uyum süreçleri, yöneldikleri kültürleşme stratejileri ve sürece etki eden dinî ve psikolojik boyutlar incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışma giriş ve üç bölümden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı ve önemi, sınırlılıkları ve literatür değerlendirmesi yer almaktadır. Birinci bölümde göç ile ilgili kavramlar, göçe dair istatistiki bilgiler, kültürel uyumla ilgili kavramlar ve kültürleşme sürecinde din, dindarlık, dinî başa çıkma hakkında bilgiler verilerek çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi oluşturulmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde araştırmanın yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümü bulgular ve yorum kısmı oluşturmaktadır. Son olarak tartışma ve sonuç kısmıyla çalışma tamamlanmıştır.

Çalışma boyunca desteğini esirgemeyen ve her zaman kapısını çalabildiğim değerli danışman hocam Prof. Dr. Hasan KAYIKLIK'a teşekkürlerimi sunarım. Fikirlerinden ve şahsiyetinden her zaman faydalandığım kıymetli hocam Prof. Dr. Asım YAPICI'ya ve değerli görüşlerinden ötürü Dr. Öğr. Üyesi Nesibe ESEN ATEŞ hocama teşekkür ederim. Süreç içerisinde uzmanlığına başvurduğum ve yardımlarını benden esirgemeyen Doç. Dr. Zeynep SAĞIR hocama teşekkürü bir borç bilirim. Yoğun çalışma zamanlarımda kendisini ihmal etmeme rağmen daima desteğini gördüğüm biricik eşime ve bugünlere gelmemde en büyük emeği olan anne ve babama şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖN SÖZ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu	2
B. Araştırmanın Amacı ve Önemi	3
C. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
D. Araştırmayla İlgili Literatür Değerlendirmesi	4

BÖLÜM I

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Göç ile İlgili Kavramlar	11
1.1.1. Göç	11
1.1.2. Göçmen	12
1.1.3. Mülteci	13
1.1.4. Sığınmacı.....	13
1.1.5. Geçici Koruma Statüsü	13
1.2. Göçe Dair İstatistiki Bilgiler	14
1.2.1. Dünyadaki Göç ve Suriyeli Mültecilere Dair İstatistiki Bilgiler	14
1.2.2. Türkiye’deki Göç ve Suriyeli Mültecilere Dair İstatistiki Bilgiler	18
1.3. Kültürel Uyum ile İlgili Kavramlar	23
1.3.1. Kültür	23
1.3.2. Kültürleme ve Kültürlenme.....	24
1.3.3. Kültürleşme	25
1.3.4. Psikolojik Kültürleşme.....	27
1.3.5. Kültürleşme Yaklaşımları	28

1.3.6. Berry'e Ait Kültürleşme Modeli	31
1.4. Kültürleşme Sürecinde Din ve Dindarlık.....	33
1.5. Kültürleşme ve Dinî Başa Çıkma	35
1.5.1. Başa Çıkma	35
1.5.2. Dinî Başa Çıkma	35

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli.....	37
2.2. Araştırmanın Sahası	38
2.3. Araştırmaya Katılanlar ve Nitelikleri	39
2.4. Veri Toplama Araçları	39
2.4.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme ve Gözlem	39
2.5. Verilerin Analizi	40

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

3.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri	41
3.2. Göç Öncesi Yaşam.....	43
3.2.1. Savaş Öncesi Durum	43
3.2.2. Savaş Ortamında Yaşanılanlar ve Dinî Başa Çıkma.....	45
3.3. Göç ve Sonrası Durum.....	48
3.3.1. Kilis'e Göç Etme Nedenleri	49
3.3.2. Kilis'te Mülteci Olmak	54
3.3.3. Suriye Savaşına Yönelik Düşünceler	58
3.3.4. Geri Dönme ile İlgili Düşünceler	60
3.4. Kültürel Uyum ve Din	62
3.4.1. Dil Öğrenmenin Uyum Sürecine Etkisi	63
3.4.2. Yerel Halk ile Temas ve İletişim Durumları.....	66
3.4.3. Uyumu Etkileyen Faktörler: Kültürel Benzerlikler ve Farklılıklar	69
3.4.3.1. Kültürel Benzerlikler ve Uyum.....	69
3.4.4. Psiko-Sosyal Uyum: Kolaylıklar ve Zorluklar.....	74

3.4.4.1. Zorluklar	74
3.4.4.2. Kolaylıklar	76
3.4.4.3. Dünden Bugüne: Yaşanılanlar ve Uyum	76
3.4.4.4. Bir Arada Yaşamak ve Uyum	80
3.4.5. Yerel Halkın Mültecilere Yönelik Tutum ve Davranışları	83
3.4.6. Göç Sonrası Sorunlarla Başa Çıkma, Dinî Başa Çıkma ve Kültürel Uyum ..	85
3.4.6.1. Göç ve Başa Çıkma.....	85
3.4.6.2. Göç ve Dinî Başa Çıkma	86
3.4.7. Kilis'teki Dinî Hayat: Benzerlikler ve Farklılıklar Eşliğinde Kültürel Uyum	89
3.4.8. Ensar ve Muhacir Olmanın Uyuma Katkıları ile İlgili Düşünceler	93
DEĞERLENDİRME ve SONUÇ	96
KAYNAKÇA.....	106
EKLER	117

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt : Aktaran

Bkz : Bakınız

Çev : Çeviren

Ed : Editör

K : Katılımcı

Mem : Milli Eğitim Müdürlüğü

S : Sayfa

Ss : Sayfa Sayısı

Unchr : Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği

Vb : Ve benzeri

Vd : Ve diğerleri

Vs : Vesaire

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Uluslararası Göçmenler 1970-2019.....	14
Tablo 2: Suriyelilerin Türkiye’deki şehirlere göre dağılımları.....	21
Tablo 3: Türkiye'deki Suriyelilerin yaş ve cinsiyet dağılımları.....	22
Tablo 4: Katılımcıların demografik bilgileri.....	42
Tablo 5: Katılımcıların göç öncesi ve sonrası meslek bilgileri.....	42

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Uluslararası göçmenlerin Kadın ve Erkek Oranları	15
Şekil 2: Ana ikamet bölgelerine göre uluslararası göçmenler 2005-2019	15
Şekil 3: Uluslararası göçmen sayısının en fazla olduğu ülkeler 2000 ve 2019 (milyonlarca)	16
Şekil 4: Menşe ülkeye göre uluslararası yerinden edilme durumları	17
Şekil 5: Ev sahibi ilk 5 ülke, 2018.....	18
Şekil 6: Suriyeli mültecilere en fazla ev sahipliği yapan ülkeler	18
Şekil 7: Türkiye'de yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler	19
Şekil 8: Türkiye'deki Suriyelilerin geçici barınma merkezleri.....	20
Şekil 9: Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye'deki ilk 10 ile göre dağılımı	22
Şekil 10: Kültürleşme ve psikolojik kültürleşme aşamaları	27
Şekil 11: Kültürel olarak çoğul toplumların iki örtük modeli	29
Şekil 12: Çoğul toplumlarda grup çeşitleri.....	30
Şekil 13: Göçmen gruplarda ve ev sahibi toplumda kültürleşme stratejileri.	32

GİRİŞ

Göç olgusu kadim medeniyetlerden günümüze kadar uzanan bir ipek yolu gibidir ve tarih boyunca farklı nedenlerle pek çok topluluk, bu yola başvurmak durumunda kalmıştır. Geçmişten günümüze bir süreklilik arz eden göç kavramı, yaşadığımız asırda etkisini daha da çok hissettirmektedir. İnsanoğlu hırs ve çıkarları için dünyanın dengesini bozmaktan çekinmemektedir. Küresel çapta yaşanan hava değişiklikleri, doğa olayları, kimyasal atıklar, ülkelerdeki iç karışıklık, savaşlar ve daha sayamadığımız pek çok nedenden dolayı dünya üzerinde milyonlarca insan doğdukları toprakları terk etmek zorunda kalmıştır ve kalmaya da devam edecektir.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından yayınlanan son raporda, dünya üzerinde yaklaşık 272 milyon insan, çeşitli nedenlerden ötürü doğdukları ülkelerden başka bir ülkede hayatlarına devam etmektedir (*World Migration Report*, 2020). Tarih sahnesinde geriye dönüp bir baktığımızda söz konusu bu rakamın oldukça yüksek olduğu aşikardır. Yapılan son çalışmalar göstermektedir ki; 2020 yılının sonunda toplam 82,4 milyon insan bozulan kamu düzeni, haklarının ellerinden alınması, baskı, savaş ve zulüm görmelerinden dolayı doğdukları toprakları terk etmek zorunda kalmıştır (UNHCR, 2021).

Arap baharı olarak isimlendirilen ve özellikle Müslüman Arap ülkelerinde ortaya çıkan karışıklıklar sonucunda yaşanan savaşlar, durmak bilmeksizin bir diğerine sıçramaya devam etmiştir. Yaklaşık 10 yıl önce Suriye de bu karışıklıklardan payına düşeni almıştır. UNHCR'nin (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) yaptığı araştırmalar neticesinde son 10 yılda, 13,5 milyon Suriyeli vatanlarını terk etmek zorunda bırakılmıştır. Bunlardan yaklaşık 6,7 milyonu ülke içerisinde yer değiştirmek mecburiyetinde kalmıştır. Diğerleri ise dünyanın çeşitli ülkelerine göç etmiştir. Türkiye dünya üzerinde en çok Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumundadır. Son verilere göre Türkiye'deki Suriyeli mülteci rakamı yaklaşık 3,7 milyondur.

Nasıl ki yaşadığımız bu gezegen sürekli bir dönüşüm içindeyse, insanlar da bu dönüşümden payına düşeni almaktadır. Özellikle son yüzyılda karşı karşıya kaldığımız bu göç dalgaları nedeniyle, farklı kültürel özelliklere sahip insanlar bir arada yaşamak

zorunda bırakılmıştır. Bunun neticesinde; sosyolojik, psikolojik, kültürel vb. birçok yönde değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimlere tabi olan insanlar için de süreç bir hayli önem arz etmektedir. Çünkü göç; iki tarafı da etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Araştırmacılar bu etkileşim sürecini; kültürleşme/kültürel uyum kavramıyla açıklamaya çalışmışlardır. Tarihi, antik çağlara kadar uzanan bu durum, yaklaşık bir asır önce araştırmacılar sayesinde önem kazanmaya başlamıştır. Önce antropologlar tarafından ilgiyle tanımlanmaya çalışılan kavram, daha sonra farklı alanlarda çalışılmaya başlanmıştır. Yeni bir kültüre uyum sağlama, uyum sağlama sürecinde yaşanan zorluklar, eski kültürü terk etme, eski ile yeni kültürü bir arada tutma ve buna benzer pek çok durumun insan ile olan ilişkisi, psikoloji alanında da ilgi görmeye başlamıştır (Berry, 1997; Rudmin, 2009; Sam ve Berry, 2006). Kültürleşme/kültürel uyum süreci, psikoloji alanının ilgisini çektiği gibi din psikolojisi araştırmalarına da konu olmaktadır (Cetrez, 2011; Sağır, 2018a; Tanrıverdi, 2019). Araştırmalarda göz önüne çıkan bir diğer nokta da din ile kültürün birbiri ile olan ilişkisidir. Çünkü din, bireyi etkilediği kadar toplumu da etkileyen sosyo-kültürel bir kurumdur (Armaner, 1980, s. 75). Doğal olarak kültürleşme ile din arasında gerçekleşen ilişki ve bu ilişki sonrası yeni kültür kazanımı sürecinde dinin rolü ve dinî inanç ve pratiklerde ortaya çıkan değişiklikler araştırma konusu olmaktadır.

A. Araştırmanın Konusu

Araştırmamızın konusu; Suriye'deki iç savaş nedeniyle vatanlarını zorunlu olarak terk edip Türkiye'nin Kilis şehrinde yaşamlarını devam ettiren mültecilerin kültürel uyum süreçlerinin ne şekilde ilerlediği, hangi kültürleşme stratejisine yöneldikleri ve psiko-sosyal uyum sürecine etki eden dinî ve psikolojik boyutların neler olduğunu belirlemektir.

Göçe zorlanan bireylerin, göç ettikleri yeni toplumda karşılaştıkları uyum problemleri, bu yeni toplumdaki beklentileri ve onlarla aralarındaki ilişkiler bütününe psikolojilerini nasıl etkilediği gözlemlenmiştir. Buradan hareketle göç öncesi, göç anı ve göç sonrası olmak üzere yaşadıkları bu zorlu süreçler boyunca psikolojik olarak yardıma ihtiyaçlarının olup olmadığı gibi birçok faktör incelenmeye tabi tutulmuştur.

Kültürel uyum sürecine etkisi olduğunu düşündüğümüz din faktörü de araştırma boyunca incelenen bir boyut olmuştur. Kilis'te yaşayan Suriyeli mültecilerin uyum süreçlerinde dinî faktörlerin ne derece etkili olduğu ve psikolojik açıdan dinin, bireylerin

yaşadıkları zorlu süreçlerle başa çıkmada nasıl bir etkisi olduğu araştırmanın problemi kapsamındadır. Dolayısıyla bu tezin araştırma sorusu “*Dinî psikolojik faktörlerin kültürel uyum sürecine etkisi nedir?*” olarak belirlenmiştir.

B. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Yaklaşık 10 yıl önce Suriye’de başlayan ve halen devam eden iç savaş etkisiyle milyonlarca insan göç etmek zorunda kalmıştır. Dünyanın çeşitli ülkelerine göç eden Suriyeli mültecilerin çoğunluğu, özellikle sınır komşusu olması ve aynı dine mensup olma hasebiyle Türkiye’ye göç etmiştir. Türkiye, yaklaşık 3,7 milyon Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Dünyanın diğer ülkeleriyle kıyaslamak gerekirse bu rakam çok önemlidir. Suriyeli mülteciler başta Kilis olmak üzere çeşitli şehirlerde hayatlarını sürdürmektedir. Göç idaresi genel müdürlüğünün açıkladığı son verilerde Kilis’te yerel halkın nüfusu 141 bin iken, Suriyeli mültecilerin nüfusu 106 binden fazladır. Rakamlar açıkça göstermektedir ki Kilis; neredeyse nüfusu kadar mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Durum böyleyken Suriyeli mülteciler üzerine bu araştırmayı yapmak elzem olmuştur. Bu doğrultuda bu tezin amacı; Kilis’te yaşayan Suriyelilerin kültürel uyum süreçleri ve bu sürece etki eden dinî ve psikolojik faktörlerin neler olduğunu ortaya koymaktır.

Toplumun bir parçası olan Suriyeli mültecilerin, Kilis halkıyla uyum süreçlerinde eğitimsel, ekonomik, dinî ve psikolojik olmak üzere birçok boyut bulunmaktadır. Bunlar kültürel uyum süreçlerinde önemli olan faktörlerdendir. Türkiye’de ve uluslararası literatürde kültürel uyum konusunda pek çok araştırma bulunmaktadır. Fakat bununla birlikte bu tezin kapsamında ele alınan Kilis’teki Suriyelilerin psiko-sosyal uyum süreçlerinin incelenmesi iki açıdan bu çalışmayı özgün kılmaktadır. İlki tezin kapsamında yetişkin kadın ve erkeklerin konu edilmiş olmasıdır. Bu konuda Sağır’ın (2018)’de yapmış olduğu doktora araştırması sadece kadın uyumu kapsamında yer almıştır. Tanrıverdi’nin (2019)’da gerçekleştirdiği yüksek lisans araştırmasında ise Kayseri’deki uyum süreçlerine odaklanılmıştır. Dolayısıyla hem cinsiyet yönünden hem de farklı bir ildeki psiko-sosyal uyum süreçlerinin incelenmesi bakımından bu çalışma özgündür. Bu tez çalışmasını ayırıcı kılan diğer husus ise Kilis’e gelen Suriyelilerin 10 yıllık süreç sonunda psiko-sosyal uyumlarının nasıl olduğunu ortaya koymasıdır.

C. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, 19 katılımcıdan oluşan çalışma grubuyla sınırlıdır. Bir başka çalışma grubunda daha farklı sonuçlar elde edilebilir.

Araştırma etik kurul kararı gereği 18 yaş ve üzeri katılımcılarla yapılmıştır.

Bulgular mülakatın yapıldığı zaman aralığıyla ve mekânla sınırlıdır. Bir başka zaman ve mekânda yapılacak bir çalışmadan daha farklı neticeler elde edilebilir.

Çalışma nitel veri toplama aracı olarak planlanan yarı yapılandırılmış mülakat sorularıyla sınırlıdır. Başka sorularla daha farklı neticelere ulaşılabilir.

Araştırmacının, Suriyeli mülteciler tarafından ajan olarak görülmesi ve bu düşüncenin korkuya neden olması veri toplamayı güçleştiren önemli bir husus olmuştur.

D. Araştırmayla İlgili Literatür Değerlendirmesi

Ülkemiz son 10 yılda yoğun bir göç dalgasıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu göç dalgasının beraberinde getirdiği birçok etmen, konu hakkında pek çok araştırma yapılmasına neden olmuştur. Suriyeli mülteciler üzerine yapılan araştırmalar; sosyolojik, ekonomik, psikolojik, siyasi vb. birçok noktaya dikkat çekmektedir. Aşağıda konuyla alakalı farklı araştırmalar hakkında kısa bilgilere yer verilmiştir. Lakin mültecilerin entegrasyon, adaptasyon ve uyum süreçleri ile alakalı farklı verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle; özelde din psikolojisi genelde ise farklı birçok alandan Suriyeli mültecilerin uyum süreçleri üzerine araştırma yapılmasının konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlanması beklenmektedir.

M. Murat Erdoğan tarafından kaleme alınan *Türkiye’deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum* adlı kitap çalışması 2018 yılında ikinci baskısını yapmıştır. Araştırma İstanbul, Mersin, Hatay, İzmir, Gaziantep ve Kilis olmak üzere toplam 6 şehirde yapılmıştır. Çalışma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmış ve hem Suriyeli hem de yerel halk tarafından katılım sağlanmıştır. Araştırma kapsamında 18 yaş üstü 144 kişiyle görüşülmüştür. Bu rakamın yarısını Suriyeli sığınmacılar oluştururken diğer yarısını Türk vatandaşları oluşturmaktadır. Bulgular neticesinde, Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de yaşamaktan mutluluk duydukları lakin çocuklarının geleceği ve eğitimi hakkında kaygı çektikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca yaşamlarını onurlu bir şekilde devam ettirebilmek için işverenlerin iş hayatındaki haklarına saygılı olmalarını

istedikleri saptanmıştır. Nitelikli olarak tanımlanan sığınmacıların Türkiye’de yaşama konusunda memnun oldukları noktalar olsa da Avrupa ve ABD’ye gitmek istemeleri dikkat çekicidir. Ayrıca ilk geldiklerinde misafir olarak görülmenin olumlu yönüne vurgu yapılmıştır. Lakin misafirlik süresinin uzamasıyla birlikte başta barınma ihtiyacı olmak üzere pek çok sorunla karşılaştıkları tespit edilmiştir. Türkiye’deki yaşama uyum sağlamak isteyen mülteciler, bu konuda çocuklarının dil öğrenimine büyük önem vermektedirler. Bir diğer önemli sonuç ise uyum sürecinde dinin önemli bir rol oynadığıdır (Erdoğan, 2018).

M. Murat Erdoğan’a ait olan *Suriyeliler Barometresi Uyum içinde Yaşamın Çerçevesi* adlı kitap çalışması; her iki toplumun müşterek yaşam durumlarını, problem ve kaygılarını, beklentilerini ve uyum süreçlerini keşfetmek üzere tasarlanmıştır. Daha önce yapılan çalışmalar incelenerek detaylı bir anket uygulaması yapılan çalışmada elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında Türkiye’nin 26 ilinde 2089 Türk vatandaşı ile görüşülmüştür. İstanbul, İzmir, Hatay, Şanlıurfa, Kilis, Adana, Gaziantep, Mardin, Mersin ve Bursa olmak üzere 10 şehirde kamp içi ve kamp dışı toplam 7591 Suriyeli sığınmacı ile görüşülmüştür. Araştırma neticesinde Suriyelilerin çoğunluğunun yaşadıkları yerden memnun oldukları, gelecek konusunda Türkiye’de umutlu oldukları lakin emek vermelerine rağmen olumsuz şartlarda çalışmaktan gocundukları belirlenmiştir. Suriyeliler, Türkiye’de en fazla sağlık hizmetlerinden ikinci sırada ise eğitim faaliyetlerinden memnun olduklarını belirtmişlerdir (Erdoğan, 2017).

Zeynep Sağır tarafından yapılan *Suriyeli Mültecilerde Dinî Başa Çıkma ve Ruh Sağlığı* adlı yüksek lisans tezi, ülkelerinde yaşanan iç savaş nedeniyle Suriyeli mültecilerin tecrübe ettiği travmatik olayların neticelerine odaklanmaktadır. Bir diğer amaç ise; dinin, yaşadıkları bu süreçte mültecilerin psikolojilerini destekleyip desteklemediğidir. Kilis’te gerçekleştirilen çalışma 12 yaşının üzerindeki 553 mülteciyle, nicel araştırma yöntemi kullanılarak yapılmıştır. CES-D, PHQ ve Dinî Başa Çıkma Ölçeği kullanılarak ruh sağlığı ve dinî başa çıkma durumları tetkik edilmiştir. Araştırma sonucunda kadınların erkeklere göre daha yüksek dinî başa çıkma puanına sahip olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerde ise olumsuz dinî başa çıkma puanı kadınlara göre fazladır. Katılımcıların dindarlık düzeyleri fazlaştıkça dinî başa çıkmaya başvurma durumlarının da arttığı bulgulanmıştır. Katılımcılarının birçoğunun klinik açıdan önemli seviyede depresif eğilime sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Sağır, 2014).

Yine Zeynep Sağır tarafından gerçekleştirilen *Suriyeli Kadın Mültecilerde Kültürel Uyum, Ruh Sağlığı ve Din* adlı doktora tezi; mülteci olan kadınların ruh sağlığı ve kültürleşme süreçlerini araştırmaktadır. Araştırmada nicel ve nitel yöntem bilikte kullanılmıştır. Çalışma I olarak isimlendirilen nicel çalışmada odaklanılan konular arasında örneklemin travma, depresyon, yaşam memnuniyeti, dindarlık, dinî başa çıkma durumları ile Türkçe öğrenme düzeyleri gibi çeşitli psikolojik değişkenler bulunmaktadır. Çalışma I'de İstanbul, Gaziantep, Kilis ve Konya'da yaşayan 2018 mülteci veriler toplanmıştır. Çalışma sonucunda depresif eğilimi, yaşam memnuniyeti ve bütünlük duygusu yönünden kadınların psiko-sosyal durumlarını ele alan bu çalışmada onların bu süreçte daha dezavantajlı olduklarını göstermek için erkek örnekleme çalışması I'e dahil edilmiştir. Elde edilen sonuçlara bakıldığında kadınların erkeklere göre daha yüksek depresif eğilimine, daha düşük düzeyde yaşam memnuniyetine ve bütünlük duygusu puanlarına sahip olduğu görülmüştür. Kadınlar daha dindar ve dinî başa çıkma puanları daha yüksektir. Kadınların uyum sağlama puanlarının düşük olmasıyla dil bilme, yerel halkla iletişim kurma ve ruh sağlıkları arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu olumsuz psikolojik çıktılara sahip olan örneklemden 100 kadın mülteci seçilip çalışma II tasarlanmıştır. Nitel çalışma olarak desenlenen ikinci kısımda toplam 100 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve kadın mültecilerin kültürleşme süreçleri tanımlanmıştır. Çalışma neticesinde kültürel uyumun yavaş ilerlemesinin nedeninin; yaşadıkları travmatik olaylar ve geri dönme isteğiyle göç etmeleri olduğu saptanmıştır. Dil bilen ve yerel halk ile iyi iletişim kuran mültecilerin daha çok entegrasyon stratejisine yöneldiği belirlenmiştir. Kültürleşme sürecinde bireyler asimilasyon ve marjinalleşme stratejilerini tercih etmemiştir. Kültürel uyum süreci ve ruh sağlığı açısından eşleri vefat eden ya da ayrılan, yaşlı ve engeli bulunan kadınların riskli grupta olduğu saptanmıştır (Sağır, 2018a).

Harun Çelik'in *Geçici Koruma Altına Alınan Suriyelilerin Dindarlık Düzeyleri ve Başa Çıkma Yöntemleri* adlı yüksek lisans tezi *din psikolojisi* alanında yapılan bir diğer çalışmadır. Çalışmanın amacı; Kayseri'de yaşayan Suriyelilerin dindarlık düzeyleri, zorluklarla başa çıkma metotları ve bu durumlar arasındaki ilişkidir. Alakalı ölçekler kullanılan çalışmada, 15 yaş üzeri 269 gönüllü sığınmacı tesadüfi örneklem aracılığıyla seçilmiş ve anket tekniğiyle veriler toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda, Suriyeli sığınmacıların dindarlık düzeyleri ne kadar artarsa bir o kadar işlevsel ve problem odaklı başa çıkma tekniklerine başvurdukları tespit edilmiştir. Dindarlık açısından; erkeklerin,

iş sahibi olanların, yükseköğretim eğitimi almış olanların ve savaş yüzünden en az bir yakını vefat edenlerin daha dindar, 5 yıldan daha fazla süredir Türkiye’de ikamet edenlerin daha az dindar olduğu gözlemlenmiştir. Başa çıkma yöntemleri açısından; 15-25 yaş aralığındakiler işlevsel başa çıkma yöntemlerini daha az kullanırken, iş sahibi olanlar, savaş nedeniyle vefat eden yakını olanlar, 2 yıldan daha az bir süredir Türkiye’de ikamet etmekte olanlar ve yükseköğrenim görenler daha fazla işlevsel başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadırlar (Çelik, 2019).

Abdullah Tanrıverdi’nin *Kayseri’deki Suriyelilerde Kültürel Uyum ve Din* adlı yüksek lisans çalışması bir diğer tez çalışmasıdır. Çalışmanın amacı, Kayseri’deki Suriyelilerin kültürel uyum süreci ve din ilişkisidir. Nitel araştırma yöntemiyle yapılan çalışmada, Kayseri’de yaşayan 23 Suriyeli katılımcıyla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma boyunca fenomenolojik yöntem kullanılarak, maksimum çeşitlilik örnekleme ve kartopu örnekleme stratejilerinden faydalanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, kültürel uyum sürecinde Türkçe öğrenmiş ve Türk vatandaşlarla iyi iletişimleri olan sığınmacılar daha çok entegrasyon stratejisine yönelmiştir. Yerel halk ile kurulan olumlu ilişki ve şehrin muhafazakâr yapısının kültürel uyum sürecine olumlu etkisi olmuştur. Yaşadıkları göç sürecinin katılımcılarda yarattığı travmaların, kültürel uyum sürecini zorlaştırdığı tespit edilmiştir. Çoğu katılımcı yaşamlarını Türkiye’de sürdürmeye devam etmek isterken, geri kalanlar ise savaş bitse dahi iki ülke arasında gidiş-geliş yapmak istediklerini ifade etmiştir. Buradan hareketle kültürel uyum konusunda motivasyonlarının yüksek olduğu yargısına varılmıştır. Araştırma neticesinde, Suriyeli sığınmacıların en çok tercih ettiği kültürleşme stratejisinin entegrasyon olduğu, daha sonra gelen strateji tercihinin ayrılma olduğu tespit edilmiştir. Marjinalizasyon stratejisini tercih eden katılımcı bulunmamaktadır (Tanrıverdi, 2019).

Saliha Sarıgın tarafından yapılan *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’deki Uyum Süreçleri: Afyonkarahisar Örneği* isimli yüksek lisans tezi uyum sürecini ele alan bir başka çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın amacı; Afyonkarahisar’a gelen göçmenlerin kente uyum sağlamaları ve yerel halkın onları kabul sürecinde yaşadıkları sorunlar, sosyal değişimler ve olumlu gelişmelerdir. Nitel araştırma yöntemi ile yapılan çalışmada derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma uygulama ve teorik olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Çalışma 30 Suriyeli 30 Türk katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan Suriyeliler genel anlamda kentte olmaktan mutluluk duyduklarını, Türkler hakkında olumlu düşüncelere sahip olduklarını,

yöneticilerin adil olduğunu ve kendi ülkelerine göre Türkiye'nin daha gelişmiş olduğu düşüncesi içinde oldukları belirtilmiştir. Kente ilk geldiklerinde çekince ve korku içerisinde olduklarını ifade ederken Türk halkının yardımsever ve merhametli olması sosyal hayata uyum sağlamalarında etkili olmuştur. Sosyal hayata uyum sürecinde çok fazla dışlamacı bir yaklaşıma maruz kalmadıkları tespit edilmiştir. Kentte olmaktan mutlu olan Suriyeli sığınmacılar geri dönmeyi düşünmediklerini ve herkesin Türkçe öğrenmeyi amaçladığını belirtmişlerdir. Türk katılımcılar ise Suriyeli sığınmacıların mağdur olduklarının farkında olup onlara yardım ettiklerini ifade etmişlerdir (Sargın, 2018).

Yusuf Yaralıoğlu tarafından yapılan *Suriyeli Sığınmacıların Dinî Sosyalleşmesi (Kilis Örneği)* isimli yüksek lisans tezinin amacı; Kilis'teki sosyokültürel ortamda sosyalleşen sığınmacıların dinî sosyalleşmelerini etkileyen unsurlardır. Süreç içerisinde göçmenlerin dinî hayatları dindarlık çerçevesinde yorumlanmış ve dinî sosyalleşmeye etki eden aile, çevre, dinî eğitim kurumları ve yeni bir dinî sosyalleşme aracı olan sosyal medya dikkate değer öğeler olarak tespit edilmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılan çalışma, anlayıcı yaklaşımla yapılandırılmıştır. Yapılan çalışma neticesinde Kilis'teki sığınmacıların, yaş, öğrenim düzeyi, cinsiyet, meslek, göç etme süresi ve sosyal medya gibi faktörler ile dinî sosyalleşmeleri arasında nasıl bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Yaralıoğlu, 2019).

Erdin Cengiz'in *Geçici Eğitim Merkezleri'nde Eğitim Alan Suriyeli Ortaokul Öğrencilerinin Psikososyal Uyum Sorunlarının Saptanması ve Çözüm Önerileri* isimli yüksek lisans tezinin amacı; Hatay'ın Altınözü ilçesinde bulunan 4 geçici eğitim merkezinde öğrenim gören Suriyeli ortaokul öğrencilerinin, eğitim süreçlerinde karşılaştıkları psiko-sosyal uyum sorunlarının tespitidir. Çalışma kapsamında; rastgele örneklem tekniği kullanılarak 308 öğrenciye 1 ölçekli anket uygulanmıştır. Aynı zamanda merkezlerde görev yapan 20 öğretmene anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Araştırma neticesinde, yaş ve sınıf değişkeni uyum sürecinde anlamlı farklılık gösterirken, uyum problemleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır. Ki-kare analizi sonucunda, ortaokul öğrencilerinin öğrenim gördükleri merkezler, aileleri ile yaşamları ve çalışma durumlarının uyum problemleri üzerinde anlamlı bir farklılığa sebep olduğu tespit edilmiştir. Uyum sorunları ile öğrencilerin ailelerinin çalışma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir (Cengiz, 2018).

Esra Nur Nalcı'nın yazmış olduğu *Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Trabzon İline Adaptasyonu* başlıklı makalede; Trabzon'da yaşayan 10 Suriyeli ile görüşme yapılmıştır. Makalenin amacı; Suriyelilerin durumlarını ve karşılaştıkları problemleri analiz edip, onlar için önemli olan itici ve çekici faktörlere ulaşmaktır. Çalışma nitel araştırma yöntemi, rastgele örneklem seçimi ve mülakat tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların birçoğu kentte kalmak istediğini belirtmiştir. Şehirde kalmalarının önemli nedenleri arasında iş bulma kolaylığı, şehrin sakin olması, dinî benzerliğin hissedilmesi, güvende hissetme ve yerel halkın hoşgörülü olması yer almıştır. Mültecilerin adaptasyonu için gereken en önemli şart ise Türkçe öğrenme olarak ifade edilmiştir (Nalci, 2019).

Erol Erkan yazmış olduğu *Suriyeli Göçmenler ve Dinî Hayat: Uyum, Karşılaşma, Benzeşme Gaziantep Örneği* isimli bir diğer makalede; aynı inanca sahip olan iki farklı toplumun birbirlerine uyum sağlama sürecinde dinî yaşamın benzerliği ve farklılığın etkisi ve dinin burada bir etkisinin olup olmadığı saptanmak istenmiştir. Nitel araştırma yöntemi ve mülakat tekniğiyle gerçekleştirilen çalışmada 12 mülteci ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda; Türk halkı ile Suriyeli mültecilerin uyum süreçlerinin olumlu yönde olduğu görülmüştür. Burada aynı dine mensup olmanın önemli bir etkisinin olduğu vurgulanmıştır. İki toplum arasındaki kültürel benzerlik, ortak değer ve ortak geçmişe sahip olmanın da önemli olduğu belirtilmiştir. Uyum sürecini zora sokan faktörlerin dil, iş bulma ve eğitim gibi sorunlardan kaynaklandığına ulaşılmıştır. Özellikle Suriyeli mültecilerin topluma uyum sağlamak için kültüre de uyum sağladıkları gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, iki toplumun birbirlerini dinî yönden karşılıklı olarak etkilediği anlaşılmıştır (Erkan, 2016).

Zeynep Sağır'ın *When Individuals Hold Religion As a Coping Tool: A Qualitative Study of Acculturation Process in Syrian Refugees with Disabilities* başlıklı makalesi kültürleşme ve din odaklı bir başka çalışma özelliğini taşımaktadır. Çalışmanın bir diğer özelliği ise engelli sığınmacıları konu edinmesidir. Araştırmanın amacı; engelli sığınmacıların kültürel uyum sürecinde ne gibi problemlerle karşılaştığını ortaya koymak ve bu problemlerle başa çıkmada dinin rolünü tespit etmek olarak belirlenmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılan ve derinlemesine görüşmeler yapılarak gerçekleştirilen çalışmanın katılımcılarını Elazığ'da yaşayan 6 Suriyeli engelli (deney grubu) sığınmacı ve 6 Türk (kontrol grubu) engelli katılımcı oluşturmaktadır. Elde edilen veriler NVIVO-11 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, katılımcıların birçok

risk altında olduğu tespit edilmiştir. En önemli bulgular arasında dini unsurların sığınmacıları hayata bağladığı yer almıştır. Öyle ki katılımcıların dinî başa çıkma unsurlarını tercih etmelerinin arka planında iki toplum arasında bulunan dinî ve kültürel benzerliklerin bulunmasıdır. Bu durumun uyum sürecindeki engellilerin dinî başa çıkma unsurlarını kullanmalarını kolay kıldığı görülmüştür (Sağır, 2019).

Zeynep Özcan'ın yazmış olduğu *Mülteci Öğrencilerin Kültürel Uyumları ile Dinî Başa Çıkmaları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma* makalesinin amacı; göçe zorlanan mülteci öğrencilerin travmatik olaylarla baş etmede kullandıkları dinî başa çıkma yöntemleri ve bu yöntemlerin kültürel uyum süreciyle nasıl bir ilişkisi olduğudur. Karabük'teki üniversite ve lise öğrencileri arasından tesadüfi örneklem yoluyla seçilen Suriye, Irak ve Afganistan menşeli katılımcılar araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Çeşitli ölçekler kullanılan çalışmada anket tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, katılımcıların kültürel uyum ve dinî başa çıkma seviyelerinin normalden yüksek olduğu, olumsuz dinî başa çıkma seviyelerininse normalin altında olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu kültürel uyum ve dinî başa çıkma arasında ise olumlu ilişki vardır (Özcan, 2019).

BÖLÜM I

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Göç ile İlgili Kavramlar

1.1.1. Göç

Göç insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. Bu nedenle, insanın var olduğu her yerde göç kavramı kendine yer bulabilir. Göç olgusu gerek göç eden gerekse de göç alan toplumları karşılıklı olarak etkileyen bir unsurdur. Toplumları ekonomik, sosyal, kültürel ve dinî bakımdan etkileyerek onlar üzerinde sosyolojik, psikolojik, demografik vb. değişikliklere neden olmaktadır. Göç denildiğinde akla ilk gelen anlam, bir yerden başka bir yere gitmek, yer değiştirmek olarak algılanabilir. Fakat göç kavramının birçok tanımı yapılmaktadır. Göç; “uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek, süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir.” şeklinde tanımlanmaktadır (*Göç Terimleri Sözlüğü*, 2009, s. 22). Lee’ye (1966, s. 49) göre göç; “genel olarak kalıcı veya yarı kalıcı ikamet değişikliği” olarak ifade edilmektedir. Toplum Bilim Terimleri sözlüğünde göç ve çeşitleri tanımlamaları şu şekildedir: “göç; bireylerin ya da toplumsal kümelerin yerleşmek üzere bir yerden başka bir yere gitmeleridir. İç göç, bir ülkeye başka ülkeden bireylerin ya da toplumsal kümelerin gelip yerleşmesi, dış göç ise, bir ülkedeki kimi bireylerin ya da toplumsal kümelerin başka bir ülkeye göç etmeleridir.” (Ozankaya, 1975, s. 33,49,53).

Birey ya da gurupların göç etme tercihlerinde doğal, ekonomik, siyasal ve sosyal birçok neden bulunabilir. Deprem, kuraklık, sel baskını vs. gibi doğal nedenler, işsizlik gibi ekonomik nedenler, savaş, terör, baskı ve zulüm gibi siyasal nedenler, daha iyi bir eğitim ve sağlık hizmeti alma gibi sosyal nedenler, insanların göç etmelerinde büyük rol oynamaktadır (Sağır, 2018b, ss. 205–206).

Bahsettiğimiz bu etmenleri gönüllü/ekonomik göç ve zorla/zorunlu göç olarak gruplandırabiliriz. Gönüllü/ekonomik göç; bireylerin eğitim, sağlık ve maddi olarak hayat standartlarını daha iyi seviyelere taşımak amacıyla kendi ülkelerini terk etmelerine denir (*Türkiye ve Göç*, 2017, s. 42). Buradan da anlaşılacağı üzere gönüllü/ekonomik göç, insanların

kendi ülkelerinde bulamadıkları imkânlarla ulaşmak ve yaşamlarını refah içinde sürdürmek için başka yerlere göç etmeleri demektir.

Zorla/zorunlu göç; “doğal ya da insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde yaşama ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan göç hareketi” demektir (*Göç Terimleri Sözlüğü*, 2009, s. 69). Toplumlar sel, afet, yangın, deprem vb. doğal nedenlerden ötürü ülkelerini terk etmek zorunda kalabilir. Benzer şekilde, savaş, terör, zulüm, etnik ayrımcılık gibi insan yapımı nedenlerden ötürü de doğup büyüdüğüleri toprakları terk etmek zorunda kalabilirler. Dolayısıyla gerek insan yapımı gerekse de doğal nedenlerden ötürü, kendi ülkelerinde hayatlarını devam ettiremeyeceğini düşünen insanlar zorla göçe maruz kalmaktadırlar.

Yukarıdaki tanımlardan hareketle, ülkemize göç eden Suriyeli mültecilerin yaşadıkları göç tecrübesini zorla/zorunlu göç kavramıyla ilişkilendirebiliriz. Suriye’deki savaş nedeniyle baskı, zulüm, esaret, yaralanma ve ölüm korkusuyla göç etmek zorunda kalan insanlar Türkiye ve dünyaya doğru büyük bir göç hareketi başlattı ve bu hareket neticesinde milyonlarca insan yerlerinden edildi. Göçün getirdiği zorluklardan biri de göç eden insanların tanımlanmasında bir kavram kargaşası yaşanmasıdır. Göç ettikten sonra birden fazla kavramla isimlendirilen insanlar için bir tanımlama yapmak gerekmektedir. Çünkü gönüllü ya da zorla fark etmeksizin göç eden insanlar için literatürde birden fazla kavram kullanılmaktadır. Bunlardan göçmen, mülteci, sığınmacı, geçici koruma statüsü gibi kavramları netleştirmek konuyla alakalı durumu daha iyi anlamamız açısından faydalı olacaktır.

1.1.2. Göçmen

Göçmen kavramının literatürde kesin bir tanımı bulunmamaktadır. Daha çok ekonomik sebepler ve hayat standartlarını yükseltmek için bulunduğu ülkeyi terk ederek yasal veya yasadışı yollarla bir başka ülkeye giden kimseler için kullanılır. Buradaki önemli nokta kişinin veya aile fertlerinin özgür iradesiyle yani herhangi bir zorlama olmadan göç etmesidir. Eğitim, sağlık, ekonomik vb. nedenlerden ötürü daha iyi şekilde yaşamak isteyen insanlar, bir başka ülke veya bölgeye göç ettiğinde göçmen olarak nitelendirilirler. Yasal yollarla bir ülkede ya da bölgede kalınmasına izin verilenler düzenli göçmen olarak isimlendirilirken, yasal olarak göç ettiği yerde kalmaya izni olmayanlar düzensiz göçmen olarak isimlendirilmektedir (*Türkiye ve Göç*, 2017, s. 44).

1.1.3. Mülteci

Mülteci (*refugee*) kavramı yabancılar ve uluslararası koruma kanunu, md 61’de “1951 Cenevre sözleşmesine uygun olarak, Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi” şeklinde tanımlanmaktadır (*Türkiye ve Göç*, 2017, s. 47). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere bulunduğu yerde hayatına devam edemeyeceğini düşünerek baskı, zulüm ve can korkusuyla göç etmeye zorlanan kişileri mülteci olarak adlandırabiliriz. BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği) mülteciliği; “BMMYK’nın tüzüğündeki kriterlere uygun olan ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 1951 sözleşmesi veya Mültecilerin Hukuki Sözleşmesine ilişkin 1967 protokolüne taraf olan bir ülkede bulunup bulunmaması veya bu hukuki belgeler uyarınca tanınıp tanınmaması fark etmeksizin, Yüksek Komiserlik tarafından sağlanan Birleşmiş Milletler korumasından yararlanmaya hak kazanan kişi” olarak tanımlanmaktadır (*Göç Terimleri Sözlüğü*, 2009, s. 42).

1.1.4. Sığınmacı

İngilizcede *asylum seeker* olarak kullanılan sığınmacı kavramı “İlgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişiler” şeklinde ifade edilmektedir (*Göç Terimleri Sözlüğü*, 2009, s. 49). Buradan hareketle sığınmacılar, göç ettikleri ülkede mülteci olmayı bekleyen kişiler olarak nitelendirilebilir. Yasal mercilerin başvuruları olumsuz değerlendirmeleri neticesinde sığınmacıların ülkeyi terk etmesi gerekir.

1.1.5. Geçici Koruma Statüsü

Ülkemizdeki Suriyeliler hukuki olarak geçici koruma statüsünde bulunmaktadırlar. Kavramı daha iyi anlamak için nasıl tanımlandığına bakmamız gerekmektedir. Geçici koruma statüsü “kitlel akın olaylarında acil çözümleme bulmak üzere geliştirilen bir koruma biçimidir. Geçici koruma, devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere belirli haklar

sağlamayı hedefleyen pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yoludur. Geçici korumanın üç temel unsuru, güvenli topraklara erişime izin verilmesi, geri gönderme yasağının uygulanması, temel ve acil insani ihtiyaçların karşılanmasıdır” (*Türkiye ve Göç*, 2017, s. 42). Geçici koruma statüsü, kitleler halinde ülke sınırlarına dayanan insanların sorunlarına müdahale edip acilen çözmeyi amaçlayan insani bir durum olarak önem arz etmektedir.

Yukarıdaki tanımlamalardan da görüldüğü üzere göç ile ilgili *göçmen*, *sığınmacı*, *mülteci* ve *geçici koruma statüsü* gibi birçok kavram kullanılmaktadır. Ülkemizdeki Suriyeliler hukuki açıdan geçici koruma statüsünde bulunmalarına rağmen çalışmamızda, Suriyeli mülteciler olarak isimlendirilmişlerdir. Bunun nedeni ise, mülteci olarak her ne kadar 1951 Cenevre sözleşmesinde savaş sonrası batıda meydana gelen olaylar neticesinde mağdur olan insanlar kastedilse de can güvenliği, işkence vb. tehdit unsurlarıyla karşı karşıya kalan ve ülkemize göç etmek zorunda olan Suriyelilerin yaşadıkları travmalardan ötürü psikolojik durumu vurgulamak adına ve alanyazına uyum sağlaması nedeniyle *mülteci* kavramının kullanmasını tercih ettik.

1.2. Göçe Dair İstatistiki Bilgiler

1.2.1. Dünyadaki Göç ve Suriyeli Mültecilere Dair İstatistiki Bilgiler

Özellikle içinde bulunduğumuz son dönemde, küresel ölçekte bir göç yoğunluğu ile karşı karşıyayız.

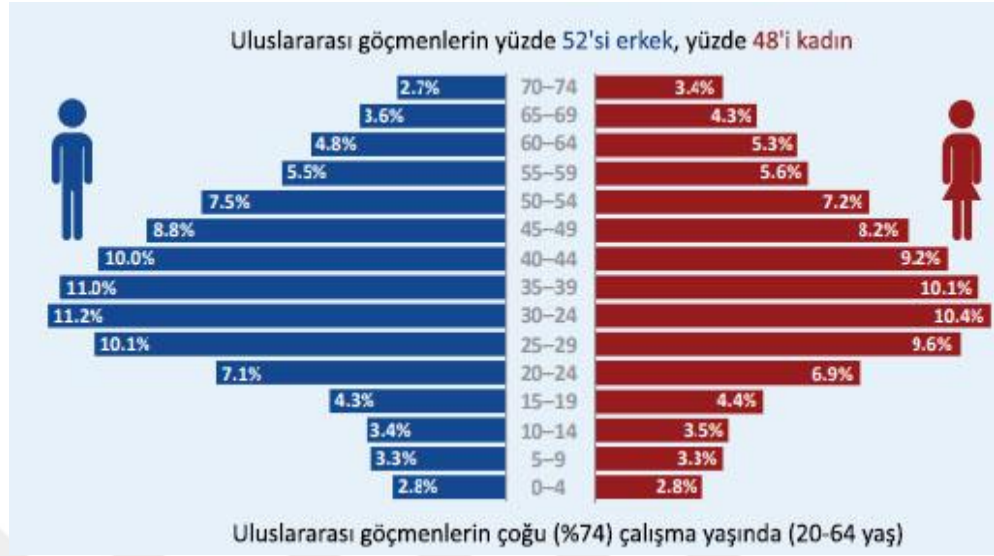
Yıl	Göçmen sayısı	Dünya nüfusunun %'si olarak göçmenler
1970	84,460,125	2.3%
1975	90,368,010	2.2%
1980	101,983,149	2.3%
1985	113,206,691	2.3%
1990	153,011,473	2.9%
1995	161,316,895	2.8%
2000	173,588,441	2.8%
2005	191,615,574	2.9%
2010	220,781,909	3.2%
2015	248,861,296	3.4%
2019	271,642,105	3.5%

Tablo 1: Uluslararası Göçmenler 1970-2019

Kaynak: (World Migration Report, 2020).

Tablo 1’de görüldüğü üzere uluslararası göç örgütü (IOM) tarafından ortaya konulan raporda, 1970 yılında yaklaşık 85 milyon olan göçmen sayısı dünya nüfusunun

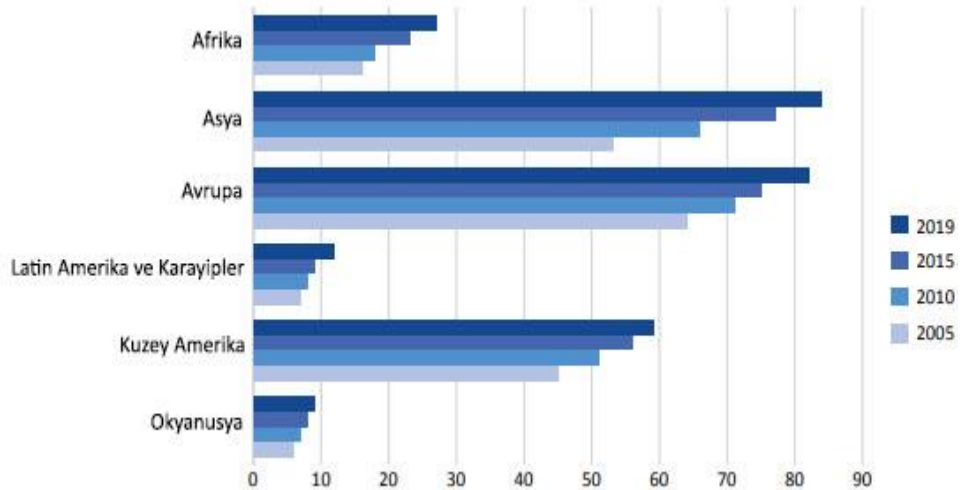
%2,3'üne tekabül ederken, 2019 yılında bu rakam 271 milyon 642 bin kişi ile dünya nüfusunun %3,5'ine karşılık gelmektedir (World Migration Report, 2020, s. 21).

Şekil 1: Uluslararası göçmenlerin Kadın ve Erkek Oranları

Kaynak: (World Migration Report, 2020).

Şekil 1'de görüldüğü üzere dünyadaki göçmenlerin %52'si erkek, %48'i kadındır. Göçmenlerin çoğu (%74) çalışma yaşı olan 20-64 yaş arasındadır.

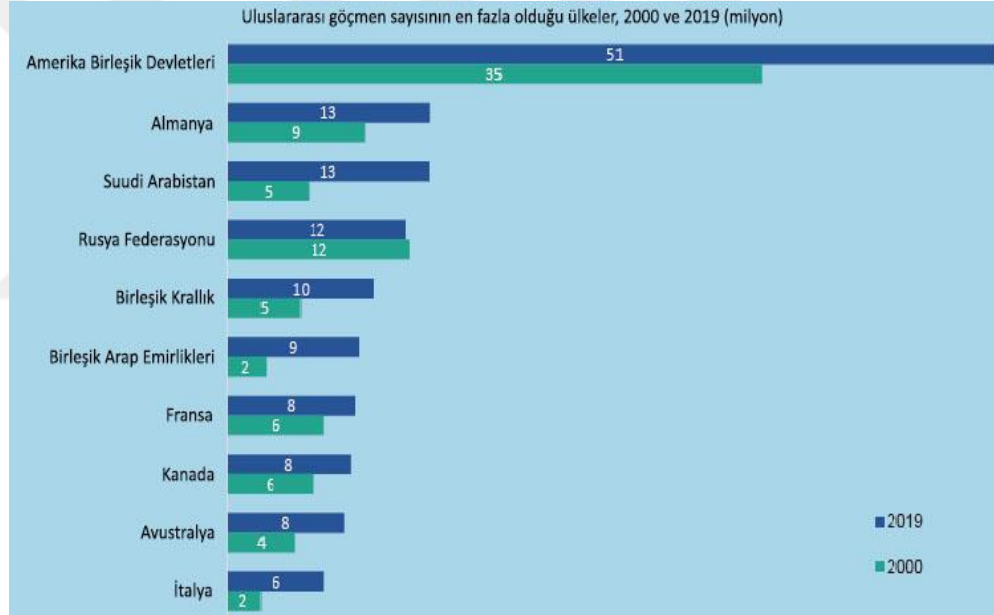

Şekil 2: Ana ikamet bölgelerine göre uluslararası göçmenler 2005-2019

Kaynak: (World Migration Report, 2020)

Şekil 2'de görüldüğü üzere, ana ikamet bölgelerine göre uluslararası göçmenlerin bilgileri verilmiştir. 2019 yılında Avrupa 82 milyon, Asya ise 84 milyon uluslararası göçmene ev sahipliği yapmıştır. Bu rakamlar küresel ölçekte uluslararası

göçmenlerin %61'ine karşılık gelmektedir. Geri kalan %22'lik kısmı (59 milyon) kuzey Amerika, %10 (24 milyon) ile Afrika, %4 (12 milyon) ile Latin Amerika ve Karayipler ve son olarak %3 (9 milyon) ile Okyanusya takip etmektedir. Bölgelerdeki nüfus büyüklüğü ile kıyaslandığında, 2019'da uluslararası göçmenlerde payı en fazla olan ülkeler, uluslararası göçmenlerin, toplam nüfusun sırasıyla %21, %16 ve %11'ini temsil ettiği Okyanusya, kuzey Amerika ve Avrupa'dır. Bu oran Asya'da %1,8, Afrika'da %2, Latin Amerika ve Karayipler'de %1,8'den biraz daha küçüktür. Bu oranlara nazaran uluslararası göçmen sayısındaki artışta Asya, 2000'den 2019'a kadar %69'luk (yaklaşık 34 milyon kişi) bir büyüme göstermiştir. Avrupa 25 milyon uluslararası göçmen artışıyla ikinci sırada yer aldı. Kuzey Amerika'da bu sayı 18 milyonu bulurken, Afrika 11 milyonluk bir uluslararası göçmen artışıyla bu ülkeleri takip etmektedir (*World Migration Report*, 2020).

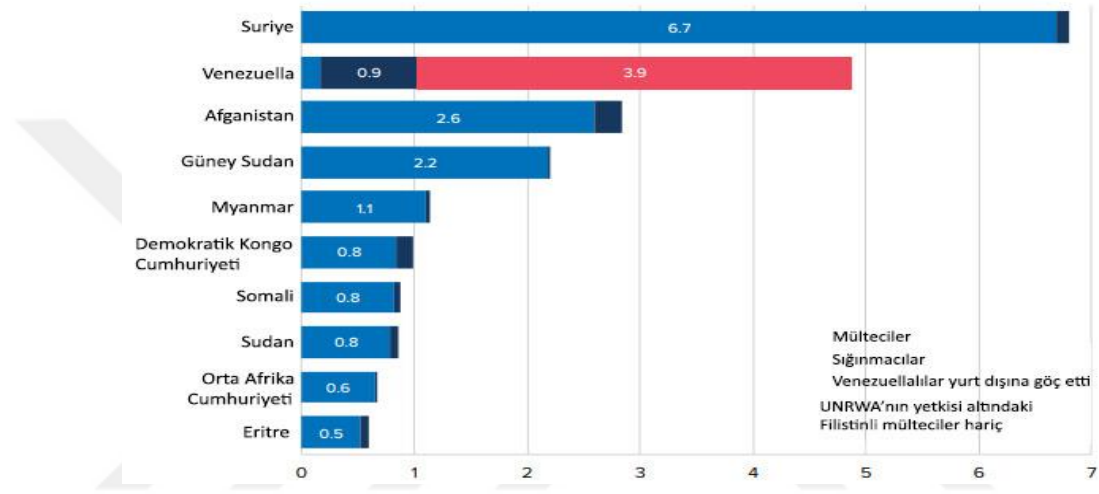
Şekil 3: Uluslararası göçmen sayısının en fazla olduğu ülkeler 2000 ve 2019 (milyonlarca)

Kaynak: ("International Migration 2019," 2019).

Şekil 3'e baktığımızda, 2019 yılında tüm uluslararası göçmenlerin 2/3'ü sadece 20 ülkede yaşıyordu. Amerika Birleşik Devletleri'nde 51 milyon ile dünya toplamının neredeyse %19'una denk gelen en büyük uluslararası göçmen topluluğu bulunmaktadır. Dünya çapında yaklaşık 13 milyon göçmene ev sahipliği yapan Almanya ve Suudi Arabistan, listede en büyük ikinci ve üçüncü sıradadır. Bu ülkeleri takip eden Rusya Federasyonu 12 milyon, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı 10 milyon ve Birleşik Arap Emirlikleri 9 milyon göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Dünya genelinde

uluslararası göçmenler 20 ana hedef ülkeyi tercih etmektedir. Bunlardan 7’si Avrupa’da, 4’ü Kuzey Afrika ve Batı Asya’da, 3’ü Orta ve Güney Asya’da, 2’si Doğu ve Güney Doğu Asya’da, 2’si Kuzey Amerika’da ve her biri Sahra altı Afrika ve Okyanusya da bulunmaktadır (“International Migration 2019,” 2019).

İnsanların göç etmesine sebep olan en büyük etmenlerden biri hiç şüphesiz savaşlar ve ölümlerdir. Bunun en büyük örneklerinden biri de Suriye’dir. Suriye’de çıkan iç savaş nedeniyle küresel ölçekte son yıllardaki en büyük göç dalgası yaşanmış ve hâlâ da yaşanmaya devam etmektedir.

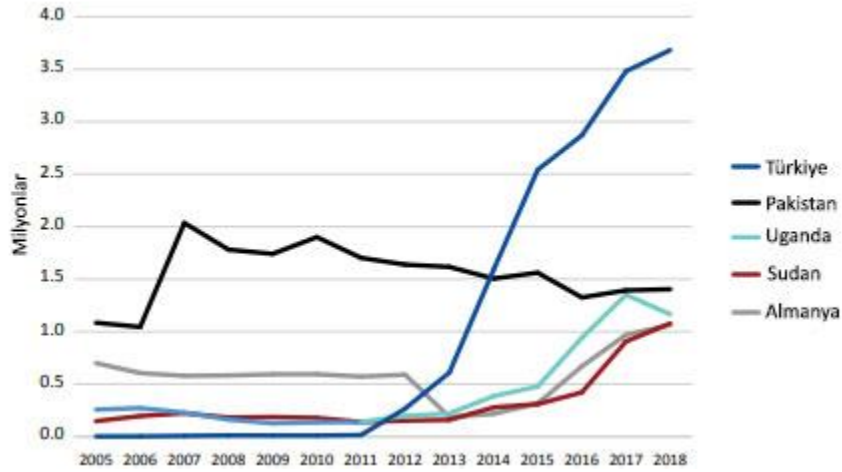

Şekil 4: Menşe ülkeye göre uluslararası yerinden edilme durumları

Kaynak: (UNHCR, 2021).

10 yıldan fazla bir süredir devam eden Suriye iç savaşından dolayı ülke nüfusunun yarısından fazlası zorla yerlerinden edilmiştir. Şekil 4’te görüldüğü gibi, dünya çapında en büyük ve zorla yerinden edilmiş nüfusu temsil eden Suriye, sadece uluslararası yerinden edilme durumları göz önüne alındığında 6,8 milyon kişi ile listenin ilk sırasına yerleşmektedir. Suriye’yi, 4,9 milyon ile Venezuela izlemektedir. Afgan mültecilerde bu rakam 2,8 milyonken, Güney Sudanlılarda 2,2 milyona tekabül etmektedir (UNHCR, 2021, ss. 7–8).

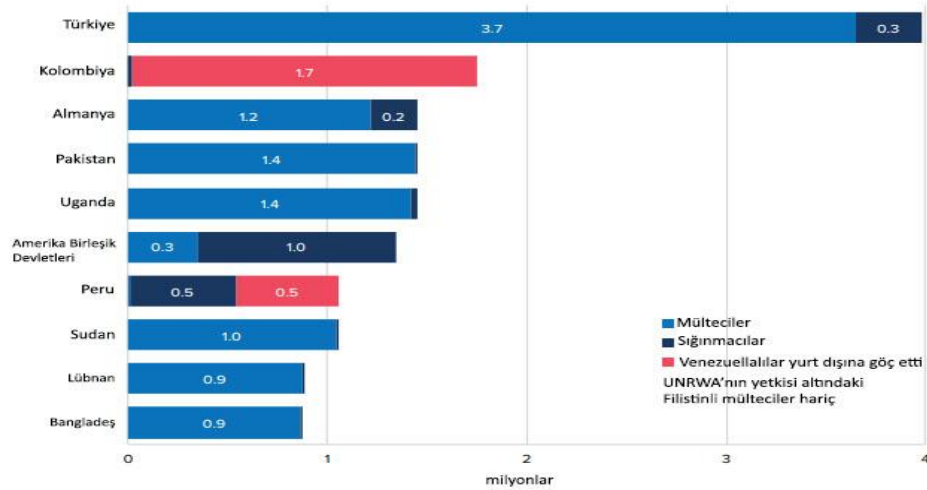
Şekil 5’te Türkiye, 2018’de yaklaşık 3,7 milyon Suriyeli mülteciye ev sahipliği yaparak üst üste beş yıl, dünyanın en büyük ev sahibi ülkesi konumuna yerleşmiştir. Küresel ölçekte Suriyeli mültecilerin önemli bir kısmına ev sahipliği yapan iki sınır ülkesi Ürdün ve Lübnan ise listede ilk 10’da yer almıştır. Uganda, Sudan, Almanya, Bangladeş ve Etiyopya diğer ev sahibi ülkeler olarak sıralanmıştır (*World Migration Report*, 2020, s. 40).

Şekil 5: Ev sahibi ilk 5 ülke, 2018

Kaynak: (World Migration Report, 2020).

Bir başka araştırma sonucu olan Uluslararası göç örgütünün raporunda da görüldüğü üzere, en fazla Suriyeli mülteciye (4 milyon) ev sahipliği yapan ülke Türkiye olarak belirlenmiştir. Almanya %44'lük bir oranla (1,5 milyon) Suriyeli mültecilere ev sahipliği yapmaktadır. Bu iki ülke dışında Suriyeli mültecilere en fazla ev sahipliği yapan Pakistan ve Uganda, yaklaşık 1,4 milyonluk bir rakamla 4.ve 5. sıradadır (UNHCR, 2021, s. 8).

Şekil 6: Suriyeli mültecilere en fazla ev sahipliği yapan ülkeler

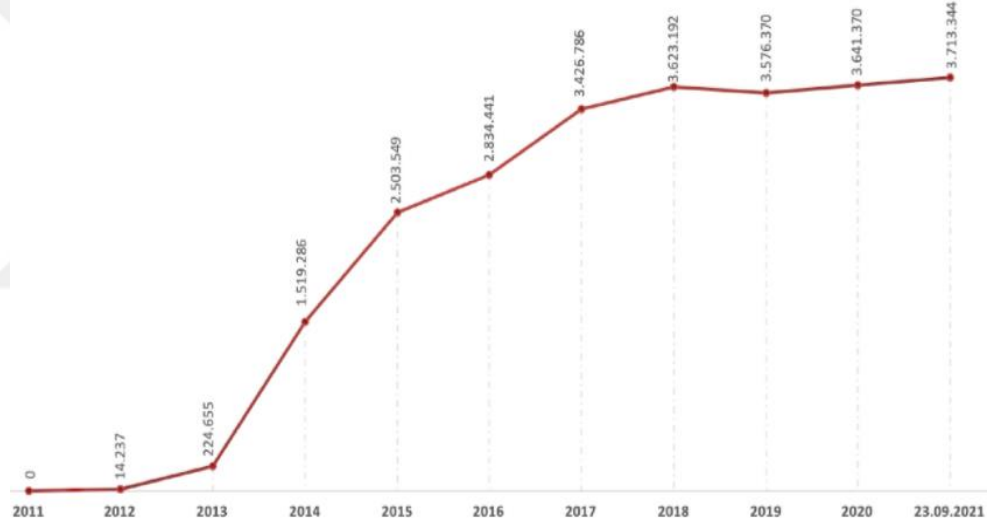
Kaynak: (UNHCR, 2021).

1.2.2. Türkiye'deki Göç ve Suriyeli Mültecilere Dair İstatistiki Bilgiler

Geçmişten günümüze kadar olan sürede Türkiye toprakları bulunduğu coğrafya itibariyle sürekli göç almıştır ve almaya da devam etmektedir. Geriye dönüp baktığımızda

hem Osmanlı hem de Cumhuriyet sonrası dönemde Anadolu toprakları, yoğun bir göç olgusuyla karşı karşıya kalmıştır. Bu kitlesel göçe muhatap olmanın başlıca nedenleri ise hem sığınılacak bir liman olma hem de farklı ülkelere kolaylıkla geçebilmektir.

Özellikle Cumhuriyet sonrası dönemde bu topraklar; Yunanistan, Balkanlar, Almanya, Irak, Bulgaristan, Bosna, Kosova, Makedonya gibi ülke ve bölgelerden gelen pek çok kitlesel göç hareketine kucak açmıştır (*Türkiye ve Göç*, 2017, ss. 10–11). Son olarak, 2011 yılında başlayan ve halen devam eden iç savaş sebebiyle, ülkelerini terk etmek zorunda kalan yaklaşık 3,7 milyon Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmaktadır (“İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,” 2021). Bu nedenledir ki Türkiye’nin, özellikle son 10 yılda böyle bir kitlesel göç hareketine muhatap olması, Suriyeli mülteciler üzerine daha derin ve detaylı araştırma yapmayı bir ihtiyaç haline getirmektedir.

Şekil 7: Türkiye’de yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: (“İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,” 2021)

Daha önce de değindiğimiz gibi, 2011 yılında Suriye’de başlayan ve halen devam eden iç savaş nedeniyle milyonlarca insan doğdukları toprakları terk etmek zorunda kaldılar. Bu kitlesel göç hareketinin en büyük muhatabı, Suriye ile sınır komşusu olması hasebiyle Türkiye oldu. Şekil 7’de görüldüğü gibi, Suriye’deki savaşın başlamasıyla göç dalgasının başlaması birbirini takip etmiştir. 2012 yılında Türkiye topraklarına 14.237 Suriyeli mülteci gelmiş ve bu sayı yıllardır katlanarak devam etmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 23.09.2021 tarihli güncel verileri neticesinde Türkiye’de 3.713.344 Suriyeli mülteci bulunmaktadır.

İL	GBM ADI	GBM MEVCUDU	TOPLAM MEVCUT
ADANA (1)	Sarıçam	17.428	17.428
HATAY (3)	Altınözü	2.470	8.474
	Yayladağı	3.346	
	Apaydın	2.658	
KAHRAMANMARAŞ (1)	Merkez	9.797	9.797
KİLİS (1)	Elbeyli	8.293	8.293
OSMANİYE (1)	Cevdetiye	8.310	8.310
TOPLAM	52.302		
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA BULUNAN SURIYELİ SAYISI		3.661.042	

Şekil 8: Türkiye'deki Suriyelilerin geçici barınma merkezleri

Kaynak: ("İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü," 2021)

Suriye'deki iç savaş başladıktan sonra kitleler halinde gelen insanlar, bir anda Türkiye sınır kapılarına dayanmıştı. Büyük bir göç dalgasıyla karşı karşıya kalan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, sınır dışında çadır kentler, sınır içinde ise birçok şehirde farklı kamplar ve barınma merkezleri kurdu. Mültecilere barınma, yemek vb. anlamda hayatlarını devam ettirecekleri her şeyi ivedilikle sağlamaya çalıştı. Suriyeli mülteciler için; Hatay'da 8.474 kişinin yaşadığı 3, Adana'da 17.428 kişinin yaşadığı 1, Kahramanmaraş'ta 9.797 kişinin yaşadığı 1, Kilis'te 8.293 kişinin yaşadığı 1 ve Osmaniye'de 8.310 kişinin yaşadığı 1 tane olmak üzere toplam, 5 ilde 7 adet geçici barınma merkezi bulunmaktadır. Geçici barınma merkezlerindeki toplam Suriyeli nüfusu 52.302 kişidir. Geçici barınma merkezleri dışında Türkiye'nin farklı şehirlerinde ikamet etmekte olan toplam Suriyeli mülteci sayısı 3.661.042'dir.

Suriyelilerin Türkiye'deki Şehirlere Göre Dağılımları									
No	İller	Kayıt Edilen Suriyeli	İl Nüfus	Suriyelilerin İl Nüfusuna Oranları	No	İller	Kayıt Edilen Suriyeli	İl Nüfus	Suriyelilerin İl Nüfusuna Oranları
	Toplam	3.713.344	82.280.952	4,51%		Toplam	3.713.344	82.280.952	4,51%
1	Adana	253.993	2.244.748	11,31%	42	K.Maraş	95.026	1.164.273	8,16%
2	Adıyaman	22.618	631.039	3,58%	43	Karabük	1.199	234.171	0,51%
3	Afyon	11.998	725.813	1,65%	44	Karaman	820	251.791	0,33%
4	Ağrı	1.262	534.586	0,24%	45	Kars	192	283.159	0,07%
5	Aksaray	3.831	408.201	0,94%	46	Kastamonu	2.877	370.459	0,78%
6	Amasya	1061	331.263	0,32%	47	Kayseri	81.571	1.402.941	5,81%
7	Ankara	102.148	5.506.786	1,85%	48	Kırıkkale	1.967	270.486	0,73%
8	Antalya	3.557	2.454.014	0,14%	49	Kırklareli	1.016	359.249	0,28%
9	Ardahan	108	95.920	0,11%	50	Kırşehir	1.793	229.516	0,78%
10	Artvin	40	168.860	0,02%	51	Kilis	106.107	141.454	75,01%
11	Aydın	8.257	1.108.754	0,74%	52	Kocaeli	55.917	1.983.504	2,82%
12	Balıkesir	4.967	1.229.782	0,82%	53	Konya	121.654	2.224.384	5,47%
13	Bartın	264	197.422	0,13%	54	Kütahya	1.935	567.438	0,34%
14	Batman	15.736	619.021	2,51%	55	Malatya	31.578	801.767	10,59%
15	Bayburt	24	81.372	0,03%	56	Manisa	14.046	1.442.166	0,97%
16	Bilecik	612	215.480	0,28%	57	Mardin	90.184	851.922	10,59%
17	Bingöl	1.068	281.433	0,38%	58	Mersin	234.014	1.839.975	12,72%
18	Bitlis	1.269	350.663	0,36%	59	Muğla	11.469	981.159	1,17%
19	Bolu	4.351	304.628	1,43%	60	Muş	1.627	410.692	0,40%
20	Burdur	8.407	262.897	3,20%	61	Nevşehir	12.748	296.226	4,30%
21	Bursa	181.602	3.057.247	5,94%	62	Niğde	6.515	358.036	1,82%
22	Çanakkale	5.201	536.513	0,97%	63	Ordu	962	754.282	0,13%
23	Çankırı	805	186.603	0,43%	64	Osmaniye	46.204	547.923	8,43%
24	Çorum	3.298	519.193	0,64%	65	Rize	1.164	342.769	0,34%
25	Denizli	13.621	1.028.170	1,32%	66	Sakarya	15.692	1.017.864	1,54%
26	Diyarbakır	24.047	1.782.256	1,35%	67	Samsun	8.397	1.327.875	0,63%
27	Düzce	1.752	389.471	0,45%	68	Siirt	4.652	330.374	1,41%
28	Edirne	1.082	402.237	0,27%	69	Sinop	247	214.076	0,012%
29	Elazığ	12.746	585.540	2,18%	70	Sivas	3.528	629.795	0,56%
30	Erzincan	116	231.126	0,05%	71	Şanlıurfa	425.329	2.108.013	20,18%
31	Erzurum	1.133	753.742	0,15%	72	Şırnak	14.973	536.990	2,79%
32	Eskişehir	5.810	865.311	0,67%	73	Tekirdağ	12.536	1.074.236	1,17%
33	Gaziantep	457.533	2.085.795	21,94%	74	Tokat	1.118	591.518	0,19%
34	Giresun	251	443.544	0,06%	75	Trabzon	3.528	799.276	0,44%
35	Gümüşhane	107	139.712	0,08%	76	Tunceli	44	83.157	0,05%
36	Hakkari	5.122	279.858	1,83%	77	Uşak	2.291	361.541	0,81%
37	Hatay	436.795	1.654.907	26,39%	78	Van	2.178	1.145.279	0,19%
38	İğdır	75	200.635	0,04%	79	Yalova	3.958	253.124	1,56%
39	İsparta	7.514	431.143	1,74%	80	Yozgat	5.148	409.249	1,26%
40	İstanbul	532.229	15.011.868	3,55%	81	Zonguldak	695	586.358	0,12%
41	İzmir	149.405	4.365.022	3,42%					

Tablo 2: Suriyelilerin Türkiye'deki şehirlere göre dağılımları

Kaynak: ("İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü," 2021)

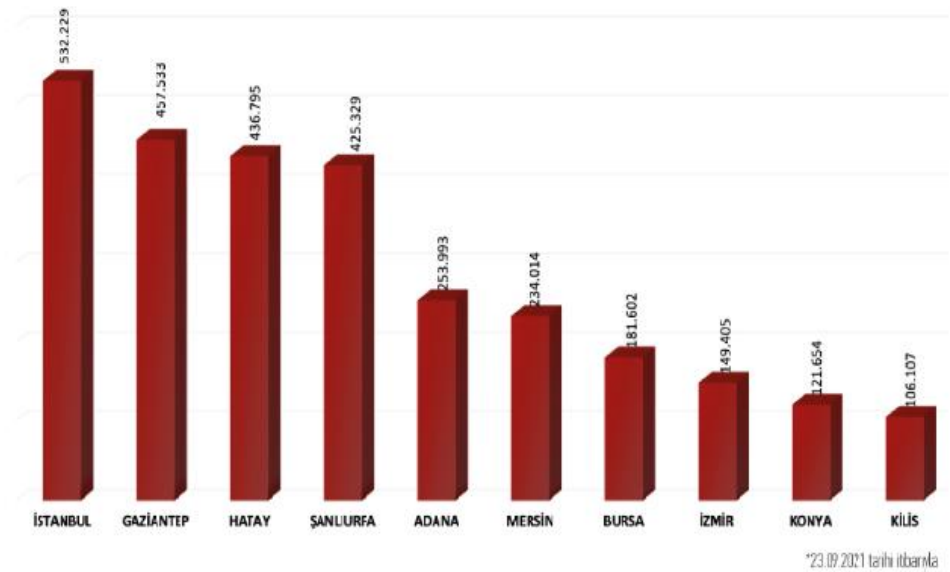
Tablo 2'de Türkiye'deki Suriyelilerin illere göre dağılımı görülmektedir. Kilis'in, Suriyelilerin il nüfusuna oranla %75,01 ile en fazla orana sahip olan şehir olduğu ve bu durumun sadece Kilis'e has olduğu buradan da açıkça anlaşılmaktadır.

Yaş	Erkek	Kadın	Toplam
Toplam	1.997.379	1.715.965	3.713.344
0-4	262.647	245.184	507.831
5-9	292.690	274.894	567.584
10-14	219.985	206.657	426.642
15-18	138.927	118.982	257.909
19-24	285.323	214.959	500.282
25-29	222.458	161.448	383.906
30-34	167.754	121.750	289.504
35-39	125.872	98.575	224.447
40-44	86.014	74.991	161.005
45-49	58.302	56.998	115.300
50-54	46.251	45.112	91.363
55-59	35.192	35.243	70.435
60-64	23.199	23.955	47.154
65-69	15.111	15.953	31.064
70-74	8.930	9.836	18.766
75-79	4.391	5.443	9.834
80-84	2.405	3.211	5.616
85-89	1.145	1.690	2.835
90 ve üstü	783	1.084	1.867

Tablo 3: Türkiye'deki Suriyelilerin yaş ve cinsiyet dağılımları

Kaynak: ("İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü," 2021)

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere açıklanan son verilere göre 0-4 yaş ile 90 yaş ve üstü olan katılımcıların sayısı verilmiştir. Türkiye'deki Suriyelilerin 1,997,379'u erkek, 1,715,965'i kadındır.

Şekil 9: Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye'deki ilk 10 ile göre dağılımı

Türkiye’de en fazla Suriyeli mülteci yoğunluğu İstanbul’dadır. Daha sonra sırasıyla Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Konya ve Kilis gelmektedir. Şekil 9’da da görüldüğü gibi Kilis, en yoğun ilk 10 şehir arasında sonuncu sırada gözükmektedir. Lakin araştırmamıza konu olan Kilis ilini önemli kılan durum tablo 2’de açıkça görülmektedir. 141.454 kişilik nüfusu ile 106.107 Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan Kilis, nüfusuna oranla (%75.01) en fazla mülteciyi barındıran il olma özelliğini taşımaktadır. Bu açıdan psiko-sosyal uyum süreçlerinin Kilis’te nasıl devam ettiğini ortaya koymak önemli olacaktır.

1.3. Kültürel Uyum ile İlgili Kavramlar

Bu başlık altında göç etmiş bireyleri ilgilendiren kültür, kültürlenme ve kültürlenme, kültürleşme, psikolojik kültürleşme, kültürleşme yaklaşımları ve son olarak kültürleşme deyince akla ilk gelen John W. Berry’nin kültürleşme stratejisinden bahsedilecektir.

1.3.1. Kültür

Yüzyıllardır kültür kavramını açıklamak için çabalayan araştırmacılar birçok tanımlama yapmışlardır. Buradan hareketle kültürün, aslında çok geniş bir anlam ağına sahip olduğunu anlamak mümkündür. Elbette bu kadar çok anlama sahip olan bir kavramın tanımlaması yapılırken bazı zorlukları da beraberinde getirdiği kaçınılmaz bir gerçektir.

Edward B. Tylor (1871, s. 1), kültürü, “insanın, bir toplumun üyesi olarak edindiği bilgi, inanç, sanat, yasalar, ahlak, gelenekler ve diğer yetenekleri ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütündür.” şeklinde tanımlar. Yani kültür, toplumların yaşamlarını devam ettirebilmesi için oluşturulan, toplumlar arasında paylaşılan fakat kendi içlerinde farklı şekillerde anlaşılan tutum, değer, inanç, norm ve davranışlardan oluşan, yeri geldiğinde açık yeri geldiğinde ise örtük hareketli bir kurallar bütünüdür (Matsumoto ve Juang, 2003, s. 10). Kültür; tecrübeler ışığında ihtiyaçların karşılanması ve toplumsal normlara destek olmak için geliştirilen fikirlerin tümüdür (Fikretoğlu, 1990, s. 11). Baymur’un ifadesiyle kültür; “toplumda sosyal, ahlaksal düşünsel törelerin; yönetim ve iş hayatıyla ilgili gelenek ve göreneklerin tümüdür” (Balkış Baymur, 2015, s. 294). Kültür, toplumların tecrübi birikimidir ve bilimsel anlamda bir uygarlıktır. Aynı zamanda toplumun aynası olan kültür, beşerî anlamda eğitim sürecinin ürünüdür. Toplumsal

süreçlerin birleşmesi olan kültür, estetik anlamda güzel sanatlara karşılık gelmektedir. Nihayetinde insan ve toplumun ürünü olan kültür, teknolojik ve biyolojik anlamda üretme, tarım, çoğaltma ve yetiştirmedir (Güvenç, 1979).

Rudmin, kültür kavramının psikolojik açıdan tanımını yapmaya çalışmıştır. O, bu tanımlamayı yaparken kavramın çok geniş bir anlam yelpazesinin olduğunu belirtmiş ve tanımlamanın zorluğundan bahsetmiştir. Rudmin'e göre kültür; içerisinde yiyecek, giysi, aletler, mimari ve peyzaj gibi görünür eserleri, dil, sosyal roller, ritüeller vb. görünür davranışları ve son olarak temel tutum, inanç ve davranışları barındıran bir kavramdır (Rudmin, 2009, s. 109). Özellikle kültürü psikolojik açıdan açıklamak hayli güçtür. Çünkü, kültürü bu minvalde açıklarken cinsiyet, yaş, sosyal sınıflar ve mesleklerin yanında bölgeler arasındaki kültür çeşitliliğinin de devreye girmesiyle durum daha da karmaşık bir hal alabilir (Matsumoto, 2006). Fakat, her ne kadar zorlukları olsa da kültürü anlamak, toplumdaki bireyleri anlamak demektir. Her toplumu birbirinden farklı kılan ayırt edici özellikleri vardır. Gelenekler, değerler, inançlar, bilgiler, sanat ve dil gibi unsurlar bu ayırt edici özelliklerin başında gelmektedir. İşte bu kavramlar, nesilden nesile aktararak gündelik eylemlerimizin temelini oluşturur. Yani kültür, toplumsal birikimin bir ürünüdür (VandenBos, 2015, s. 274). Kültür kavramının gelişme kavramından soyutlandığını iddia eden Mejuyev, insanda doğuştan var olan aklın, diğer insanlarla bir arada yaşayabilmek için geliştirilmesi gerektiğini savunur. Burada kültürün amacı; insanda doğuştan var olan doğal ve saf akli geliştirmektir. Çünkü kültür insan eliyle geliştirilmiş ve şekillendirilmiştir ve var olan salt akıldan çok farklıdır. İnsanın sosyal bir varlık olarak gelişimiyle alakalı olan kültür, insanlar arasındaki bağ ve ilişkilerin bütününden ibarettir (Mejuyev, 1998, ss. 35–150).

1.3.2. Kültürleme ve Kültürlenme

İlk kez ünlü antropolog Herkovits tarafından 1948 yılında ortaya atılan kültürleme kavramı, çocuk veya ergenlik çağına ulaşan bireyin, içinde doğduğu kültürde yeterlik kazanarak, eğitim süresi boyunca karşılaştığı bilinçli ya da bilinçsiz şartlandırmalardır (Güvenç, 1979, ss. 133–134). Kısacası kültürleme; insana, içinde doğduğu kültürün değer, anlam ve kurallarının öğretilme sürecidir (Emiroğlu ve Aydın, 2003, s. 537).

Kültürlenme ise; “Belli bir toplumda, o toplumun farklı kesimlerinden gelen ve o kesimlere özgü farklı tutum, davranış, değer ve yaşam biçimi özelliklerine sahip

grupların, yeni bir toplumsal çevreye girmeleri durumunda daha önce sahip oldukları özelliklere benzemeyen ama yeni girdikleri toplumsal çevreye de ait olmayan, ancak o toplumsal çevreye uyumlarını kolaylaştıran yeni kültürel tutum, davranış, değer ya da yaşam biçimi öğeleri yaratmaları” durumuna denir (Emiroğlu ve Aydın, 2003, s. 537). Yani kültürlenme; herhangi bir toplumdan kopan birey ve grupların, yeni bir toplumla girdiği etkileşim süreci sonucunda ilk ve ikinci toplumda bulunmayan ve iki toplum arasındaki uyumu kolaylaştıracak yeni bir kültürün oluşmasıdır.

1.3.3. Kültürleşme

Toplumların kendilerine has kültürel özellikleri bulunur. Hatta aynı ülkede, aynı şehirde yaşayan insanlar bile kültürel olarak birbirlerine farklılık gösterebilir. Toplumsallaşma dediğimiz durum neticesinde bireyler, bu farklı ortamlarda birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Dolayısıyla kendi kültüründen başka bir kültürel ortama giren bireyler bazı uyum sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Buradan hareketle, kendi kültüründen başka bir kültürü benimseme durumuna kültürleşme denmektedir (Balkış Baymur, 2015, s. 296). Kültürleşme kavramı tezimizin önemli kavramlarından birisidir. Kültürleşmeyi anlatmak için bazen kültürel uyum bazen adaptasyon gibi çeşitli kavramların kullanıldığı ifade edilebilir (Searle ve Ward, 1990, s. 450).

Kökeni Platona kadar uzanmasına rağmen, İngilizce literatürde ilk kez 1880 yılında J.W. Powell tarafından kullanılan kültürleşme kavramı (Simpson ve Weiner, 1989, s. 91) hakkında, psikoloji alanında ilk bahseden kişi, Clark Üniversitesinde olan G. Stanley Hall olmuştur (1904). Hall’a göre; birinci ve ikinci kültür edinme birbirine benzeyen eğitim süreçle gibidir (Rudmin, 2009, s. 109). İlk zamanlarda grup düzeyinde algılanan kültürleşme kavramının, “farklı kültürlerle sahip birey gruplarının sürekli ilk elden temasa geçmeleri neticesinde, bu gruplardan birinin veya her ikisinin orijinal kültürel kalıplarında değişikliklerle sonuçlanan fenomenler” şeklinde tanımlı yapılmıştır (Redfield, Linton ve Herskovits, 1936, s. 149).

Kültürleşmenin tanımlanma aşamasında anlam üzerinde hem bireysel hem de bireysel üstü bir süreç olduğu için bazı anlam karışıklıkları olmuştur (Rudmin, 2009, s. 109). Oxford İngilizce sözlüğü (1989, s. 91), kültürleşmenin tanımını şu şekilde vermiştir: “yabancı bir kültürün benimsenmesi ve asimilasyonu”. Esas olarak buradaki “asimilasyon” kavramı bir noktada önemlidir. “Asimilasyon” burada azınlık kültürün baskın kültür tarafından özümsemesinden ziyade kültürleşme sürecindeki bireyin baskın

kültürü özümsemesi şeklinde gerçekleşmektedir (Rudmin, 2009, ss. 109–110). Buradan da anlaşılacağı üzere “kültürleşme ve “asimilasyon” kavramları iç içe geçmiş fakat farklı anlamlara sahip kavramlardır. Kültürleşme daha çok siyasi fetih ve toprak genişlemesiyle ilgilidir ve herhangi bir grubun kültürel öğeleri diğerinin yerine geçince ortaya çıkar. Yani inanç ve geleneksel uygulamalardaki değişim sürecidir. Asimilasyon ise; bambaşka miraslarla donatılmış olan birey ya da grupların, kendilerini kuşatan bir kültürün alışkanlıklarını, tutumlarını ve yaşam şeklini kazanma sürecidir (Merriam-Webster Dictionary).

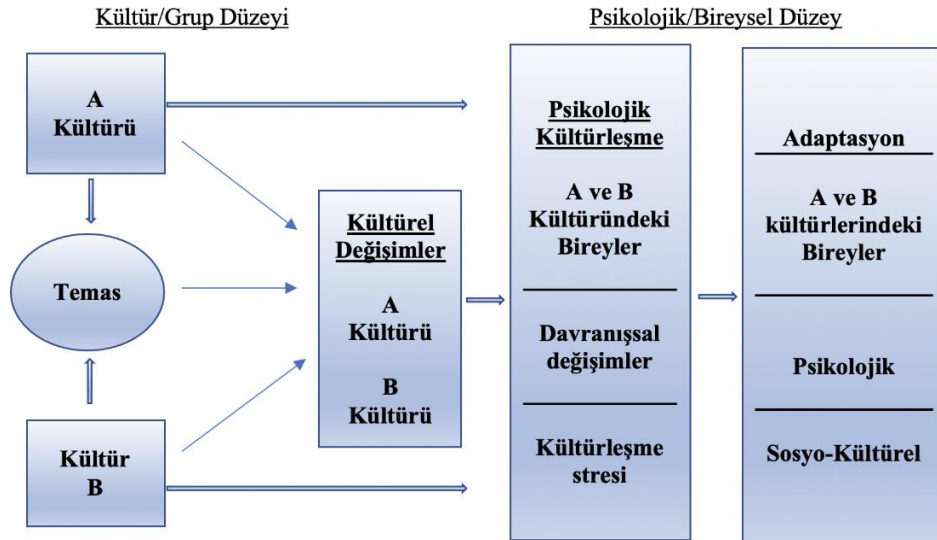
İngilizcede “acculturation” olarak ifade edilen kültürleşme kavramı; herhangi bir birey ya da grubun farklı bir kültüre adapte olması veya o farklı kültürden bazı özellikler alarak kültürel anlamda uyum sağlamasıdır (Merriam-Webster Dictionary). Yani kültürleşme, grup veya birey düzeyinde kurulan kültürel ilişki sonrasındaki uyum sağlama sürecidir (Kağıtçıbaşı, 2010, s. 871). Simons (1901)’a göre, çift taraflı bir uyum süreci olan kültürleşme süreci, değişim ve dönüşümün bir ön kabulü olarak, iki kültürel grup arasındaki dış teması işaret eder (Sam, 2006, s. 16). Grup veya bireylerin öz kültürel değerlerini, inanç, fikir ve davranış biçimlerini bir başka kültüre uyarlama süreci (VandenBos, 2015, s. 8) kültürleşmenin farklı bir tanımı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda yer alan kavramlar tezimiz kapsamında konu edinen göçe zorlanmış bireylerin kültürel uyum süreçlerini incelerken sağlıklı bir zeminde tartışma yapmamıza yardımcı olacaktır. Göç eden bireylerin karşılaştıkları yeni kültür ortamı, eski kültürlerine olan bağlılıkları onların süreç içerisinde çeşitli değişim ve dönüşümlere maruz kalmalarını beraberinde getirecektir. Öyle ki göç veya farklı sebeplerle bir araya gelen çeşitli kültürlerdeki birey ya da grupların birbirleriyle temas kurmaları sonucunda birey ya da gruplarda meydana gelen psiko-kültürel değişimler kültürleşme olarak ifade edilmektedir (Sağır, 2018a, s. 37). Özellikle yeni ve farklı bir kültürel ortama giren bireyler ilk olarak yemek, kültür, dil, kurum ve din bakımından şaşırtıcı farklılıklarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu doğal ama zorlu bir sürecin getirisi olarak bir nebze kadar uyumun kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir (Klinger ve Bierbrauer, 2000, s. 191). Daha önce de bahsettiğimiz gibi bireysel ve birey-üstü bir süreç olan kültürleşme, birey seviyesinde psikolojik süreçleri içermektedir. Yani karşılaştıkları yeni uygulamalar ve davranışları algılayıp onları taklit ederek, daha önce zihinsel olarak örgütlenen taslakları durdurup yeni taslaklar geliştirme safhasıdır. Kültürün özündeki farklılaşmayla ilgilenen süreç ise birey-üstü süreç olarak isimlendirilmektedir. Bu kavram iki farklı kültürel

grubun ilişkisi neticesinde oluşan değişiklikleri içermektedir. Bu değişiklikler grupların birinde ya da her ikisinde oluşabilir (Gezici Yalçın, 2017, s. 73).

1.3.4. Psikolojik Kültürleşme

Daha önce de değindiğimiz gibi ilk zamanlarda grup düzeyinde incelenen kültürleşme sonraki çalışmalarda bireysel düzlemde de incelenmeye başlanmıştır. İlk olarak Graves (1967, s. 337) tarafından ortaya atılan psikolojik kültürleşme kavramı; yeni bir kültürle kurulan temas neticesinde yaşanan kültürleşme sürecinin, bireyde meydana getirdiği değişiklikler olarak ifade edilmiştir. O, grup düzeyindeki kültürleşme ile psikolojik kültürleşme arasında ayrıma gitmiştir. Birinci safhadaki kültürleşme, grubun kültüründeki değişikliklere karşılık gelirken ikinci safhadaki kültürleşme ise birey psikolojisindeki değişimi ifade etmektedir. Bu ayrımın yapılmasındaki amaç ilkinde, değişkenler arasındaki sistematik ilişkileri incelemek, ikincisinde ise bireylerin, grup düzeyinde yaşanan kültürleşme tecrübelerine aynı ölçüde katılmamasından dolayıdır. Yani grup düzeyinde daha çok nüfus, ekonomik, toplumsal yapı vb. değişkenlerde değişiklikler görünürken, birey düzeyinde kimlik, tutum ve değerler gibi değişkenlerde değişiklik görülmektedir (Berry, Poortinga, Segall ve Dasen, 2002, s. 350). Çünkü her ne kadar grup yaşanan değişikliklerden daha derin etkilense de bireylerin bu değişikliklere katılım oranı farklılık göstermektedir (Berry, 1997, s. 7).

Şekil 10: Kültürleşme ve psikolojik kültürleşme Aşamaları

Kaynak: (Berry ve diğerleri, 2002, s. 351).

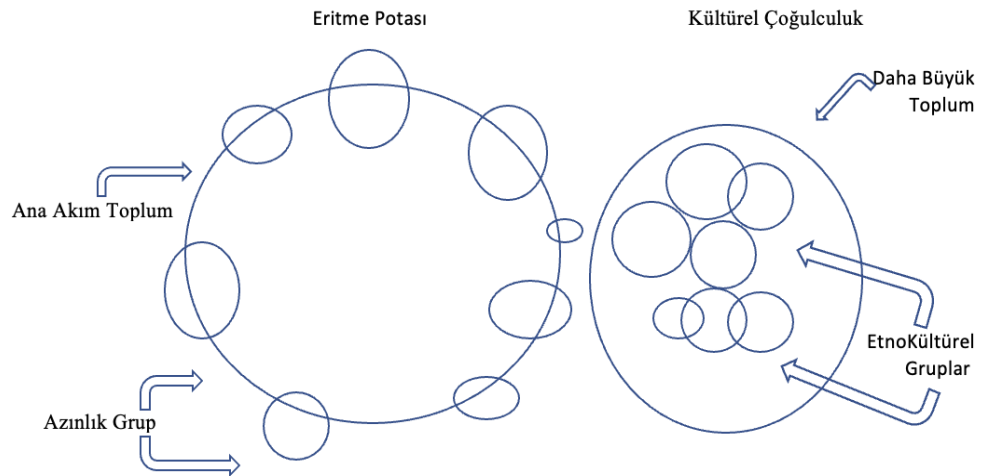
Yukarıdaki şekilde görüldüğü üzere psikolojik kültürleşme, grup düzeyi ve bireysel düzey başlığı altında iki kategoride incelenmiştir. Sol tarafta a ve b kültürünün birbirleriyle olan temas öncesi ve sonrası durumu gösterilmektedir. Grup düzeyinde kültürleşme, a ve b kültürü arasındaki temas sonrasında her iki kültürde oluşan kültürel değişimler ile sonuçlanmaktadır. Şeklin sağ tarafına yerleşen psikolojik/bireysel düzeyi ise iki kültürün ilişkisi sonrasında oluşan kültürel değişimler neticesinde ortaya çıkan psikolojik kültürleşme ve adaptasyon safhasıdır. Psikolojik kültürleşmede, a ve b kültüründeki bireylerde davranışsal değişimler (yeme-içme, giyinme vs.) ve kültürleşme stresi (kaygı, depresyon vs.) ortaya çıkarken, adaptasyon altında a ve b kültüründeki bireylerde psikolojik ve sosyo-kültürel uyum gerçekleşmektedir. Burada ifade edilen psikolojik ve sosyo-kültürel uyum arasında elbette bir ayrım vardır (Searle ve Ward, 1990, s. 450; Ward ve Kennedy, 1992, ss. 178–179). Bunun en önemli nedenlerinden birisi adaptasyonun çok yönlü olmasıdır (Aycan ve Berry, 1996, s. 242). Psikolojik adaptasyon daha çok girilen yeni kültürel ortamda psikolojik iyi olma ve duygusal refahı içerirken, sosyo-kültürel adaptasyon ev sahibi kültürün mensuplarıyla uyum sağlama ya da iyi bir şekilde etkileşim kurma yeteneği olarak yer almaktadır (Ward ve Kennedy, 1993, s. 396). Her ne kadar teoride her kültürün diğerini eşit oranda etkileyeceği düşünülse de pratikte durum böyle değildir. Dolayısıyla baskın kültür (ev sahibi kültür) ve baskın olmayan kültür (azınlık kültür) arasındaki etkileşim önemlidir (Berry ve diğerleri, 2002, s. 352).

1.3.5. Kültürleşme Yaklaşımları

Kültürleşme alanında yapılan çalışmalar incelendiği zaman, tek boyutlu ve iki boyutlu kültürleşme yaklaşımı olmak üzere iki ana başlıktan bahsedilmektedir. Tek boyutlu ve iki boyutlu yaklaşım arasındaki fark, azınlık grubun kendi öz kültürü ile ev sahibi olan baskın kültür arasındaki ilişkinin incelenmesidir (Ryder, Alden ve Paulhus, 2000, s. 49). Tek boyutlu kültürleşme yaklaşımı ilk olarak Milton M. Gordon (1964) tarafından ortaya atılmıştır. Bu yaklaşımda azınlık grubun, baskın kültüre tam olarak uyum sağlaması beklenir (van de Vijver ve Phalet, 2004, ss. 216–217). Burada etkileşim halinde olan iki kültürel grup vardır. Bunlar azınlık ve ev sahibi gruplardır. Yaklaşım göre; azınlık grup kendi kültürel özelliklerini terk ederek tümüyle ev sahibi grubun kültürel özelliklerini benimsemektedir. Bu yaklaşımda; azınlık grubun ev sahibi olan gruba uyum sağlamaktan başka bir seçeneği bulunmamaktadır. Yani bu yaklaşımda; azınlık grup asimilasyon stratejisine yönelir ve ev sahibi toplum tarafından bir anlamda

emilerek içine alınır (Bourhis, Moise, Perreault ve Senecal, 1997, s. 376). Lakin burada tek boyutlu kültürleşme yaklaşımı, baskın kültür olan ev sahibi gruba mensup bireylerdeki değişiklikleri göz ardı etmesi bakımından eksik görülmekte ve bu yönüyle eleştirilere tabi tutulmaktadır (Berry, 2005, ss. 706–707).

1950’lerden sonra terk edilmeye başlayan asimilasyoncu yaklaşımlar yerini çok kültürlülük yaklaşımlarına bırakmaya başlamıştır (Yalçın, 2002, s. 49). Bu çok kültürlülük yaklaşımları arasında önemli olan ve birbirleriyle temas halinde olup yabancı olarak isimlendirilen grupların asimilasyonundan ziyade onların bütünleşmesi gerektiğini savunan Kültürel Entegrasyon modeli, Andrew M. Greeley tarafından ortaya atılmıştır (Bilge Zafer, 2016, s. 79). Greeley (1971)’e göre; farklı iki kültür arasında sadece entegrasyondan söz edilebilir. Bu iddianın altında yatan neden etnik farklılıkların yok edilmesinin mümkün olmamasından kaynaklanmaktadır (Yalçın, 2002, s. 49). Daha önce de bahsettiğimiz üzere tek boyutlu kültürleşme yaklaşımına bazı eleştiriler getirilmiş ve bu eleştiriler neticesinde iki boyutlu kültürleşme yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımın amacı; baskın kültürü ve bu kültürün süreç içindeki rolünü açıklayarak, baskın kültür ve azınlık kültürün birbirinden müstakil olduğuna vurgu yapmaktır (Bilge Zafer, 2016, s. 79). İki boyutlu kültürleşme yaklaşımının ilk temsilcilerinden olan Berry’e göre; bireyin öz kültürünü korumak isteyip istememesi ile baskın kültürle temasa geçip geçmeme isteği arasında fark vardır. Sonuç olarak bu süreç, baskın veya azınlık kültürdeki grup veya bireylerin bağımsız olarak farklılaşması şeklinde izah edilebilir (Sağır, 2018b, s. 57).

Şekil 11: Kültürel olarak çoğul toplumların iki örtük modeli

Kaynak: (Berry, 2006, s. 28).

Berry (2006, s. 27), tek kültürlü toplumların eskiden var olduğunu fakat günümüzde tek kültür, tek dil, tek din ve tek kimliğin tüm topluma etki etmesinin mümkün olmadığını belirterek, tek boyutlu kültürleşme yaklaşımını eleştirir. Şekil 11’de görüldüğü üzere, çok kültürlü toplumların iki örtük modeli, eritme potası ve kültürel çoğulculuktur. Eritme potasında (Ev sahibi kültür-Azınlık kültür), tek bir hâkim toplum, birbirinden farklı azınlık gruplarını kendi içinde erittiğini ifade eder. Bu görüşün hedefi; tek kültür, tek halk, tek ulustur. Şeklin sağ tarafında görünen kültürel çoğulculuk modeli ise; çok kültürlü toplumların daha etkin olduğu bir modeldir. Burada birey ve gruplar, kültürel olarak kalıcılıklarını ve kimliklerini korumaya önem verir ve toplumda bu minvalde yer edinir (Berry, 2006, s. 28).

Çok kültürlü toplumların kültürleşme süreçlerine ve bu süreçteki unsurlara da değinmek gerekmektedir. Buradaki amaç; iletişim halindeki kültürleri anlama isteğindendir. Kültürleşme süreci dediğimizde söz konusu olan şey; ev sahibi ve azınlık kültür olmak üzere iki orijinal kültür ve bu kültürlere mensup olup birbirlerini etkileyen iki grubun arasındaki temastır. Nihayetinde grup ve birey düzeyindeki süreçten bahsedilirken bu değişkenler önem arz etmektedir (Berry, 2005, s. 702).

Hareketlilik	İletişim Gönüllülüğü	
	Gönüllü	Gönüllü olmayan
Yerleşik	EtnoKültürel Gruplar	Yerli Halk
Göçmen Kalıcı Geçici	Göçmenler Misafirler	Mülteciler Sığınmacılar

Şekil 12: Çoğul toplumlarda grup çeşitleri

Kaynak: (Berry, 2006, s. 30).

Berry (2006)’e göre toplumlar çeşitli gruplardan oluşmaktadır. Şekil 12’de görüldüğü üzere, çeşitli toplum gruplarının hareketlilik ve toplumda var olmalarının gönüllü olup olmaması gibi değişkenler söz konusudur. Toplumun bir kısmını oluşturan yani gönüllü olan *etno-kültürel*, *göçmen* ve *misafir* gruplar olurken, gönüllü olmadan oluşturanlar *yerli halk*, *mülteciler* ve *sığınmacılardır*. Bu toplulukta bulunan ve hareketlilik durumuna göre değişiklik gösteren gruplar ise; yerleşik ve göçmenlerdir (kalıcı-daimî).

Yerli halkın kökleri çok eskiye dayanır ve her zaman orada olan kişiler olarak bilinir. Amaçları; daha iyi bir yerde yaşam sürebilmek olan *göçmenler*; genellikle farklı yerlerde gelişip farklı kültürel özelliklere sahip olan, başka bir toplumda geçici veya kalıcı olarak ikamet eden gruplardır. Daha çok gönüllüdürler çünkü onları yeni bir topluma çeken çekici faktörlerdir. *Misafir* olarak adlandırılan grup (uluslararası öğrenci, işçi vs.); geçici olarak o toplumda ikamet etmektedir. Ayrılacakları veya gönderilme durumları düşünüldüğünde topluma entegre olmaları karmaşık bir durum haline dönüşmektedir. Yine de bu duruma rağmen toplumda önemli bir öge halindedirler (Berry, 2006, s. 30). Zorunlu göçmenler olarak isimlendirilen ve gönülsüz göçmenler olarak anılan grupta ise; mülteciler ve sığınmacılar bulunmaktadır. Cenevre Mülteciler sözleşmesine imza atmış herhangi bir ülkenin sınırlarına gelirlerse, sığınma talepleri kabul görünceye kadar orada kalabilirler. Pek çoğu itici faktörler olan savaş, terör, ölüm vb. olaylar neticesiyle vatanlarını terk etmiş gruplardır. Yaşadıkları bu kötü olaylar neticesinde maddi kayıplarının yanı sıra travmatik olaylara maruz kalmış olma ihtimalleri çok yüksektir (Berry, 2006, s. 31). Bahsettiğimiz bu gruplar toplumda farklı etkilere sahiptirler. Elbette ki bu grupların kültürleşme sürecine grup ve birey düzleminde ne derece dahil oldukları çok önemlidir. Çünkü bu grupların kültürleşme sürecindeki değer yargıları, tutumları, yetenekleri ve psikolojik durumları gibi pek çok değişken süreci yönlendirmektedir.

1.3.6. Berry'e Ait Kültürleşme Modeli

Psikologlar, kültürleşme modeli ve stratejileri üzerine pek çok araştırmalar yapmışlardır (Alcott ve Watt, 2017, s. 2). John W. Berry bu alanda öne çıkan en önemli isimlerin başında gelmektedir. İşte bu nedenle, araştırmamız ekseninde Berry'nin "*kültürleşme stratejisi*" bahsedilecek ve Suriyelilerin hangi kültürleşme stratejilerine yöneldiği anlaşılmaya çalışılacaktır. Berry'nin kültürleşme stratejisi, baskın olmayan grubun baskın grup ile olan kültürel temas sürecinde bir yol haritası görevi üstlenmektedir. Berry (2006, s. 34), kültürleşmenin orijinal tanımlarına atıfta bulunarak kültürlerarası ilişkilerde, baskı ve zorlama sonucu asimilasyon seçeneğinin tek çare olmadığını ileri sürmüş ve bu asimilasyoncu tavırlara karşı bazı eleştiriler getirerek (Sommerlad ve Berry, 1970), dört basamaklı kültürleşme stratejisini ortaya koymuştur. İlerleyen zamanlarda da kendisine yapılan eleştirileri göz önüne alarak kültürleşme stratejisini geliştirerek son şeklini ortaya koymuştur.

diğer sebep ise; *ayrımcılığa* maruz kalan birey ve grupların baskın toplumla temas kuramamasıdır (Berry, 1999, ss. 8–9, 2006, s. 35).

Bu stratejiler etnokültürel/baskın olmayan gruplar ve bu gruptaki bireylerin, ev sahibi baskın toplumla kurulan kültürel temasta seçimlerini özgür iradeleriyle yaptıkları üzerine kurulmaktadır. Fakat durumun her zaman böyle olmadığı görülmüştür (Berry, 1974, s. 18). Ev sahibi/baskın grup, etnokültürel/baskın olmayan grup ve üyeleri üzerinde kendi belirlediği ilişki türlerini zorunlu kıldığında veya onların seçimlerine müdahale ettiğinde farklı terimler kullanılmaktadır (Berry, 1991, s. 49). Buradan hareketle ve kendisine yöneltilen eleştiriler neticesinde şekil 13'ün sağ tarafını geliştiren Berry, ev sahibi/baskın grupların kültürleşme stratejilerine olan etkisini göstermek istemiştir. Açıklamak gerekirse; etnokültürel/baskın olmayan grupların yeni bir kültürel ortama girdiklerinde tercih ettikleri kültürleşme stratejileri olduğu gibi, ev sahibi/baskın gruplarında, etnokültürel gruplara karşı bazı stratejileri bulunmaktadır (Sağır, 2018b, s. 63). Buradan hareketle ev sahibi grup, baskın olmayan grubu *asimilasyona* zorladığında bu durum *eritme potası* olarak adlandırılır. Baskın grup, baskın olmayan grup ve üyelerini *ayrılmaya* zorluyorsa bu durumda *ayrılıkçılık* olarak tanımlanmaktadır. Eğer baskın grup, azınlık grup üyelerine *marjinalleşme* stratejisini dayatıyorsa *dışlama* ortaya çıkar. Nihayetinde toplum; *entegrasyon* için bir bütün olarak kültürel çeşitliliği sağladığında, *çok kültürlülük* olarak adlandırılan karşılıklı uyum stratejisi ortaya çıkmaktadır (Berry, 2006, s. 36).

1.4. Kültürleşme Sürecinde Din ve Dindarlık

Her ne sebeple olursa olsun, bir yerden başka bir yere göç eden insanların yeni kültüre uyum sağlama süreci önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü; bireylerin göç ettikten sonra karşılaştıkları en büyük zorluklardan birisi de yeni kültüre uyum sağlayıp sağlayamamalarıdır. Bu uyum sürecine etki eden birçok faktör bulunmaktadır. Bunlar; göçün zorunlu veya gönüllü olması ve yaş, cinsiyet, dil, din vb. değişkenler olarak sıralanabilir (akt. Şeker, 2015, s. 18). Hiç şüphesiz ki bunlar arasında dinin önemli bir yeri vardır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi göç karmaşık bir yapıya sahiptir. Buradan hareketle insanın her anında yanında ve etkili olan din, incelenmesi gereken bir durumdur. Dinin insan hayatına olumlu ya da olumsuz etkileri birçok araştırmaya konu olmuştur. Bu etkilerin bireydeki gücü ve yoğunluğu, göçün getirdiği zorluklarla baş etmede katkı sağlayabilmektedir. Çünkü; birey ve gruplar açısından farklılık arz eden din, toplumsal ilişki kurma, aile yaşamını düzenleme, grup oluşturma,

gelenek ve değer yargılarında önemli bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla kültürel uyum sürecinde de büyük bir önem arz etmektedir (Martikainen, 2010, s. 274). Başka bir deyişle din veya dinler, bireylerin dünya görüşünü şekillendirip sosyal ilişkilerini düzenleyen, zihnî ve ruhsal durumlarına tesir ederek psiko-sosyal uyum sürecine istikamet tayin etmektedir (Yapıcı, 2013, s. 14). Kısacası din; toplumdaki bütünleşme ve uyum sürecine pek çok destek sağlamaktadır (Berger, 1995, ss. 432–433). Nihayetinde kültürleşme ile bireylerin değer yargıları, davranış biçimleri ve tutumları arasında yadsınamaz bir ilişki bulunmaktadır. Din ise müşterek dinî tutum ve davranış kalıplarıyla toplumsal bütünleşmeye katkı sağlayıp, kültürel uyum sürecine katkıda bulunmaktadır. Çünkü dinin; insan yaşamında etkili olduğu kadar toplumsal yaşam içerisinde de oldukça önemli bir yeri vardır. Onun, toplumsal bağlar ve alışkanlıklar üzerinde yönlendirici bir kuvveti bulunmakta, toplumu ve onun bozulmasını engelleyen unsurların da önemli bölümünü oluşturmak gibi bir görevi bulunmaktadır (Kayıklık, 2014, s. 195). Yine kültürel uyum sürecinde en önemli konulardan bir diğeri de mülteciler ve göç edilen toplum arasındaki dinî yakınlık veya uzaklıktır. İki toplum arasında bulunan dinî yakınlık uyum sürecini kolaylaştırırken aralarındaki dinî uzaklık, uyum sürecini bir o kadar zora sokmaktadır (Martikainen, 2010, s. 273). Toparlamak gerekirse dinin, toplumsal bütünleşme, uyum süreci ve bireyler arasındaki birlik ve beraberliği sağlamada büyük bir misyonu vardır. Dolayısıyla, Suriyeli mülteciler ve Türk halkı arasında aynı dine mensup olmanın verdiği bir kolaylık sayesinde, gerilimlerin yatışması ve ev sahibi halkın mültecilere ellerinden gelen desteği sağlaması önemli bir etkidir (Erkan, 2016, s. 68).

Baskın kültür ile uyum konusunda kültürleşme önemli bir süreçtir. Bu süreçte göç eden insanların dindarlıkları ve psikolojik sağlıkları arasında bir ilişki vardır. Son yapılan araştırmalar göstermektedir ki din, dindarlık ve psikolojik sağlık ile kültürel uyum süreci anlamlı bir ilişki içerisindedir (Çelik, 2019; Sağır, 2018b, 2019; Tanrıverdi, 2019) Gonk ve diğerlerinin (2003, ss. 192–193) araştırması, yabancı literatürde yapılan ve alanda önem arz eden bir çalışmadır. Araştırma sonucunda dindarlık ile düşük seviyede alkol kullanımı, yüksek düzeylerde iyi oluş, düşük düzeylerde intihar etme ve son olarak yüksek düzey yaşam memnuniyeti, düşük düzey depresyon arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu husus da göstermektedir ki göçmenlerin psikolojik sağlık ve dindarlıkları seviyeleri arasında olumlu yönde bir farklılık vardır.

1.5. Kültürleşme ve Dinî Başa  ıkma

1.5.1. Başa  ıkma

İnsanın hayatındaki her şey d   nd    şekilde ilerlemeyebilir ve kar ıla mak istemediği pek çok sorunla da yüzleşmek zorunda kalabilir. Bu sıkıntılı zamanlarda insan, kendini bir anlam arayışı içerisinde bulmaktadır. İşte bu anlam arayışı başa çıkma sürecinin ta kendisidir. Örneğin; insan, hayatı boyunca doğal afetler, savaş, kaza, hastalık, şiddet, ölüm vb. birçok problemle karşı karşıya kalabilmektedir. Bireyin, bu ve benzeri stres yaratan durumlarla ba  edebilme süreci başa çıkma olarak adlandırılmaktadır (Sağır, 2014, s. 19). Bir başka ifadeyle başa çıkma; bireyin strese neden olan durumlar karşısında çaba gösterme biçimidir (Ek i, 2001, s. 19). Süreç içerisinde bu çaba gösterme biçimi ve anlam arayışı bilişsel, duyu sal ve davranışsal şekilde ortaya çıkabilir (Ayten, 2012, s. 38). İ te bahsettiğimiz bu başa çıkma süreci özellikle g   etmek zorunda kalan Suriyeli m lteciiler açısından oldukça önemlidir. Çünkü; savaş nedeniyle yaşadıkları travmatik olaylarla başa çıkma süreçleri ve süreç içerisindeki anlam arayışları kültürel uyum süreçlerine olumlu ya da olumsuz etki edebilmektedir.

Pargament (2003, ss. 210–211)’e göre başa çıkma sürecinin dört temel unsuru vardır. İlk unsur olaylar olarak adlandırılır. Buradaki kasıt ya anmı  ya da hâlâ ya anmamı  olaylardır. İkinci unsur de erlendirmelerdir. Değerlendirmede iki şekilde yapılır. Birincisi; içinde bulunulan durumu anlamaya, ikincisi ise; bireyin karşı karşıya kaldığı ortamda tercih ve yeteneklerini anlamaya yarar.    nc  unsur başa çıkma eylemleridir. Bu eylemler ise sürecin; duygu ve problem boyutuna işaret etmektedir. Son unsur sonuçlardır. Sonuçlar dar ve geniş anlamlı olarak ikiye ayrılır. Dar anlamlılar; olumlu ya da olumsuz olarak nitelendirilebilir. Geniş anlamlı sonuçlarda durumsal sonuçlar; ortaya çıkma şekilleri bakımından, psikolojik sonuçlar; bireyin yaşam memnuniyeti, özsaygısı ve sağlık durumu bakımından, fiziksel sonuçlar ise tecrübi bilgi, şahsiyet, aile ve kurum de i iminden dolayı ortaya çıkan etkilerdir.

1.5.2. Dinî Başa  ıkma

Her insan kar ıla tı ı zorlukları ve sıkıntıları farklı yöntemlerle a maya çalışabilir. Burada önemli olan husus karşılaşılan bu olayları insanların nasıl yorumladığıdır. İnsan, bu zorlukları a mada dinî kaynaklara ba vurdu u gibi bu kaynaklara başvurmadan da yapabilir. Eğer insan, bu zorluklar ve sıkıntıları a mada dinî

bir kaynağa yönelip süreci anlamlandırmaya çabalıyorsa dinî başa çıkma dediğimiz durum ortaya çıkmaktadır. Burada din; başa gelen zorlukları açıklama ve anlamlandırmanın yanında, bu problemleri bir nedene bağlama ve onlarla baş etme de faydalı olmaktadır (Ayten, 2012, s. 40). Çünkü din; bireylerin ruhsal yaşamının bütününe ve davranışlarına yön vermede bir terazi görevi üstlenerek, insani ve toplumsal yönden geniş bir yelpazede işlev görmekte ve yaşamı anlamlandırıp, insana varoluşsal bir çözümleme sunmaktadır (Karacoşkun, 2004, s. 23). Bu açıklamalardan hareketle dinî başa çıkma; bireyin yaşamında karşılaştığı pek çok problemle baş etmek üzere dinî olanaklardan faydalanma biçimidir. Birey; yaşamında stres verici bir duruma maruz kaldığında inanç ve dinî uygulamaların psikolojik açıdan yardımcı bir faktör olarak yer aldığı söylenebilir. Öyle ki stresli durumlara karşı zihinsel ve davranışsal çözüm yolları bulmada bunlar yarar sağlayabilir (Kızılgöçer, 2017, s. 88). Burada bir hususa değinmek gerekmektedir. Başa çıkma sürecinde dinin etkisi, insanın onunla ilgili yönelimleriyle alakalıdır. Bu yönelimler ne kadar azsa, başa çıkma sürecindeki yeri de o derece azdır. Aksine, ne kadar fazlaysa başa çıkma sürecindeki yeri bir o kadar önem taşır (Ayten, 2012, s. 41). İnsanlar en sıkıntılı anlarda yaratıcının yardımına önem vermektedirler. Birçok insan savaş, deprem, ölüm, kaza, maddi kayıp vb. olaylarla karşı karşıya kaldığında dua ve ibadet yapmaya meyletmektedirler (Hökelekli, 2008, s. 90). İnsanların hayatında bu derece önemli olan din, yaşanan başa çıkma sürecinde de olumlu ve olumsuz yönde destek sağlayabilir.

İnsanların karşılaştıkları zor durumlar ve stres anındaki dinî yönelimleri, olumlu ve olumsuz dinî başa çıkma olarak iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Olumlu dinî başa çıkma; insanın tehlikeli ve zor zamanlarda Allah'tan yardım istemesi, ona sığınması ve dine yönelme biçimidir. Olumsuz dinî başa çıkma ise; bu tehlikeli ve zor zamanların ona, Allah'ın bir cezası olduğu düşüncesi ile Allah'tan ve dinden uzaklaşması olarak ifade edilmektedir (Akkaya Türköl ve Cengil, 2020, s. 64).

Araştırmamız kapsamında Suriyeli mültecilerin, yaşadıkları travmatik olaylar neticesinde, başa çıkma ve dinî başa çıkma durumlarının nasıl ve ne şekilde gerçekleştiğini belirlemeye çalışacağız...

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, Suriye’deki savaş nedeniyle Kilis’e göç eden Suriyeli mültecilerin kültürel uyum süreçlerinin nasıl olduğunu, sürece etki eden dinî ve psikolojik faktörlerin neler olduğunu ve niçin etki ettiğini ortaya koymak üzere, nitel araştırma yöntemiyle yapılmış ve durum çalışması olarak desenlenmiştir.

Araştırmacılar tarafından durum çalışmasına ait pek çok tanım yapılmıştır. Durum çalışması, gerçek yaşama ve güncel bir duruma bağlı birçok bilgi kaynağı olan gözlemler, mülakatlar, dokümanlar, vb. veri toplama araçları vasıtasıyla, bir durum hakkında derinlemesine bilgi toplayarak betimleme yapma ve temalar ortaya koymak için kullanılan nitel araştırma yöntemlerindendir (Creswell, 2013, s. 97). Yin (2009, s. 18), durum çalışmasını, bilhassa da olgu ile bağlam arasındaki sınırlar tam olarak çizilmemişse, günün konusu olan bir olguyu yaşamın içindeki bağlamıyla inceleyen deneysel bir araştırma olarak tanımlamaktadır.

Durum çalışmasının amacı; diğer araştırma yöntemlerinden farklı olarak genel bir yargıya varmak değildir. Var olan durumu gözlemleyerek bir değerlendirmeye ulaşmaktır. Yani durum çalışmasındaki esas amaç, bireyi ya da olguyu gerçek yaşam alanı içerisinde keşfedip detaylı bir biçimde betimleme ve yorumlama çabasıdır (Seggie ve Bayyurt, 2017, s. 120). Bir başka ifadeyle, sınırlı bir yöntemin derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesi olan durum çalışmasının amacı; tek bir olgu ya da duruma odaklanarak bu olguyla alakalı önemli unsurları keşfedip, bütünle ilgili betimleme ve açıklama yapmaktır (Merriam, 2013, ss. 40–42). Birkaç hafta ve birkaç ay gibi kısa zaman aralıklarında gerçekleştirilebileceği gibi, uzun yıllar da sürebilen durum çalışması, yoğun sorular, gözlemler, görsel ve işitsel materyaller veya dokümanların incelenip, derinlemesine betimlemeler yaparak tutarlı çıkarımlarda bulunmayı ve yorumlar yapmayı hedefler (Seggie ve Bayyurt, 2017, s. 119). Durum çalışmasının en önemli özelliği bir durumu, örneğin; kişi, grup, örgüt ya da vb. durumları merkeze alarak kendi bağlamı içerisinde değerlendirip belli bir duruma yoğunlaşmasıdır (Robson, 2015, ss. 167–168)

Durum çalışmalarında can alıcı nokta ‘nasıl’ ve ‘niçin’ soruları olmakla beraber, bunun yanında ‘ne’ sorusu da önemlidir. (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 292). Araştırmamızdan örnek vermek gerekirse durumu betimlemek, açıklamak ve değerlendirmek için; ‘ne’ sorusunu; *Kilis’e göç eden Suriyeli mültecilerin psiko-sosyal uyumlarına etki eden faktörler nelerdir?* ‘nasıl’ sorusunu; *Kilis’e göç eden Suriyeli mültecilerin kültürel uyum süreci nasıl ilerlemektedir?*, ‘niçin’ sorusunu da; *Kilis’e göç eden Suriyeli Mültecilerin psiko-sosyal uyum süreçlerinde dinî faktörler niçin önemlidir?* şeklinde sorabiliriz. Belirli sosyal olguları betimlemek, açıklamak ve değerlendirmek üzere yapılan durum çalışmaları üç başlık altında toplanabilir. Betimleme amaçlı yapılan araştırmalar; bir fenomenin betimlenmesi ve kavramlara ulaşılması, açıklama amaçlı yapılan araştırmalar; var olan durumlar arasındaki ilişkileri ortaya çıkarma, değerlendirme amaçlı yapılan araştırmalar ise, çalışmaya konu olan durumun betimlenip açıklanarak bir yargıya varılması şeklinde gerçekleşmektedir (Ünlüer, 2010, s. 62).

Bu çalışmada Kilis’e zorunlu olarak göç etmiş olan Suriyeli mültecilerin kültürel uyum süreçlerinin nasıl gerçekleştiği, kültürel uyum süreci ile dinî ve psikolojik faktörlerin nasıl ve niçin ilişkili olduğunu ve son olarak kültürel uyum sürecine etki eden etmenlerin neler olduğunu ayrıntılı bir biçimde betimleyerek bir yargıya ulaşma amacıyla yapılmıştır. Buradan hareketle bu araştırma değerlendirme amaçlı bir durum çalışması olarak modellenmiştir. Araştırmanın, Türkiye’nin bir ili olan Kilis’te yapılması ve sadece buraya göç etmiş olan Suriyeli mültecilerin kültürel uyum süreçlerinin konu edinilmesi nedeniyle bu çalışma bütüncül tek durum çalışması olarak tasarlanmıştır.

2.2. Araştırmanın Sahası

Çalışma Türkiye’nin bir ili olan Kilis şehrinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından Kilis’te Suriyelilerin görev yaptığı geçici eğitim merkezlerinde, ilk ve ortaokullarda, iş yerlerinde ve Kilis’in şehir merkezinin çeşitli yerlerinde Suriyeli mültecilerle görüşme ve gözlem yapılmıştır.

Suriyeli esnaflar, işçiler, geçici eğitim merkezinde görev yapan öğretmenler ve öğrencilere ulaşılmıştır. Katılımcıların kültürel uyum süreçlerinde, yaşadıkları zorluk ve kolaylıklar, psikolojik durumları ve uyum sürecine etki eden faktörlerin neler olduğunun öğrenilmesi hedeflenmiştir.

2.3. Araştırmaya Katılanlar ve Nitelikleri

2020-2021 yılları içerisinde gerçekleştirilen araştırma Suriye'deki savaş nedeniyle Kilis'e göç eden 18 yaşından büyük 10 erkek, 9 kadın toplam 19 Suriyeli mülteci den oluşmaktadır. Araştırmanın yapılma aşamasında katılımcıların kendilerini rahat ve güvende hissetmeleri için kişisel bilgilere ihtiyaç duyulmadığı, gerçek isimleri yerine 'K' harfinden başlayarak isimlendirilecekleri bilgisi verilmiştir. Bu bilgiler ışığında katılımcılardan izin alınarak araştırma gerçekleştirilmiştir.

2.4. Veri Toplama Araçları

2.4.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme ve Gözlem

Robson'a (2015, s. 347), göre yarı yapılandırılmış görüşmede; araştırmacının elinde bir görüşme formu bulunur. Bu görüşme formunda kapsam ile ilgili hipotetik ifadeler ve soruların sırasını sunan bilgiler vardır ve yol göstericidir. Lakin çoğunlukla, bu ifadeler ve sıralar görüşmenin gidişatına göre biçimlenmektedir. Bunlara ek olarak da görüşme yapılan katılımcı tarafından aktarılan ifadeleri devam ettirmek ve akışı bozmamak için görüşme formunda olmayan yönlendirici sorulara yer verilir.

Çalışmada veri toplanırken daha önce bilgi verilen konular ışığında Kilis'e göç eden Suriyeli mültecilerle, yarı-yapılandırılmış görüşme formları hazırlanmış (bkz. EK-1) ve mülakatlar yapılmıştır. Yapılan mülakatlarda görüşmeci seçiminde Çukurova Üniversitesi etik kuruldan alınan izne tabi olarak en küçüğü 18 yaşında olmak şartıyla, en büyüğü 53 yaşında olan 19 kişi ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Yeterli verilere ulaşıncaya kadar bu süreç devam etmiştir. Mülakatların yanında Suriyelilerin yoğunlukta olduğu şehir merkezinde, geçici eğitim ve barınma merkezlerinde ve mahallelerde gözlemlerde bulunulmuştur. Mülakatlar ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmış ve araştırmaya katılanların görüşme formunu incelemesi için Arapça ve Türkçe olarak görüşme formu mülakatlardan önce katılımcılara incelenmiştir. Mülakat süreleri yaklaşık olarak 30-60 dakika arasında gerçekleşmiştir. Ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınan görüşmeler yapıldıktan hemen sonra bilgisayar ortamında Word belgesi ile yazıya dökülmüştür.

Gözlem; bir ortam ya da kurumda gerçekleşen davranışları detaylı olarak tasvir etmek için kullanılan ve araştırılan durumdan hareketle olay ve olguyla alakalı derinlemesine incelemeler yaparak açıklamalarda ortaya koymaktır (Yıldırım ve Şimşek,

2016, ss. 173–174). Gözlem türleri yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olarak ikiye ayrılır. Yapılandırılmış gözlem tekniğinde katılımcı olmayan bir gözlemcilik söz konusudur. Araştırmacı ortama herhangi bir müdahalede bulunmayıp sadece kısa notlar alır. Yapılandırılmamış alan çalışması kapsamına giren katılımcı gözlem tekniğinde ise, araştırmacı, araştırmanın yapıldığı doğal ortamda bulunup rol alır ve tecrübe edinerek gözlemi içeriden yapmış olur (Sağır, 2018a, ss. 108–109). Bu tanımdan hareketle bu çalışmanın verileri, araştırmacının rolü nedeniyle içeriden katılımcı gözlemcilikle sağlanmıştır. Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmeler anında gözlemler yapılmıştır. Katılımcılar, kültürel uyum süreci boyunca yaşadıkları deneyimleri aktarırken, sözel olmayan davranış ve doğal çevre etkileri gözlemlenmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Görüşme verilerinin analizi tümevarım analizle yapılmıştır. Veriler ses kayıt cihazından alınıp, bilgisayar ortamında Word belgesine işlendikten sonra defalarca baştan sona okunmuştur. Okuma işleminden sonra her soruya verilen cevaplar kodlanmış, oluşan bu kodlarla da temalar elde edilmiştir. Kodlamalar neticesinde aynı olan iki temanın farklı noktada ortaya çıkıp çıkmadığı ve konumuzla ilgili-ilgisiz temaların olup olmadığı kontrol edilmiştir. Veriler analiz edilip temalar ortaya çıktıktan sonra araştırmanın bulgular ve yorum kısmı oluşturulmuştur. Araştırmaya katılanların daha iyi anlaşılması açısından metne parantez içerisinde bazı ifadeler eklenmiştir.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

3.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Suriye'deki savaş nedeniyle ülkelerini bırakıp göç etmek zorunda kalan ve göçten sonra Kilis'te yaşamaya başlayan, 18 yaşından büyük 9 kadın, 10 erkek olmak üzere toplamda 19 Suriyeli mülteci ile mülakat yapılmıştır. Mülakatlar tesadüfi olarak gerçekleştirilmiş ve veri doygunluğuna ulaşıldığı gözlemlendiğinde araştırmacı tarafından sona erdirilmiştir. Katılımcıların kendileri hakkında temel demografik bilgilerini öğrenmek için “*Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?*” ve “*Aileniz ve yaşam şekliniz hakkında bilgi verir misiniz?*” gibi bilgi toplayıcı sorular yöneltilmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda cinsiyet, yaş, göç ettikten sonra Kilis'te ne iş yaptıkları, göç etmeden önce Suriye'de ne iş yaptıkları ve medeni durumları gibi demografik bilgilere ulaşılmıştır.

Kilis'e göç etmeden önce Suriye'deki yaşamlarında farklı branşlarda öğretmenlik yapan 9 katılımcı (3 İngilizce Öğretmeni, 3 Sınıf Öğretmeni, 1 Din kültürü Öğretmeni, 1 Matematik Öğretmeni, 1 Arapça Öğretmeni), göçten sonra, Kilis Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı çeşitli okullarda, geçici öğretici ve tercümanlık gibi meslek dallarında çalışarak, Milli Eğitim Bakanlığı'nın öncülüğünde birden fazla yabancı yardım kuruluşlarıyla da iş birliği yaparak, Suriyeli mülteci öğrencilerin, Türk eğitim sistemine entegre edilmesi hususundaki çalışmalarına destek olmak için görev almaktadırlar. Suriye'de elektrik-elektronik mühendisi olan 1 katılımcı ve bilgisayar mühendisi olan 2 katılımcı, yine aynı şekilde, Kilis MEM'e bağlı olan okullarda tercüman, geçici öğretici ve yardımcı öğretici gibi sıfatlarla görev yapmaktadırlar. Göçten önce esnaf olan 3 katılımcı (Yemenici -yöresel ayakkabı-, Ayakkabıcı, Giyim), Kilis'e göç ettikten sonra yine kendi meslekleri olan esnaflığa devam ettiklerini söylemişlerdir. Göçten önceki mesleğini belirtmeyen 1 katılımcı Kilis MEM'e bağlı bir okulda, anasınıfı yardımcı öğreticisi olarak çalıştığını, 1 katılımcı avukat olduğunu ama Kilis'te bir esnafın yanında işçi olarak çalıştığını, 1 katılımcı öğrenci, 1 katılımcı da ev hanımı olduğunu ifade etmiştir. Sadece 1 katılımcı medeni durumunun bekâr olduğunu, diğer 18 katılımcı evli

ve çocuklu olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan evli olanların en az 1 en fazla 9 çocuğa sahip oldukları verilen cevaplar doğrultusunda tespit edilmiştir.

Çoğu katılımcının çocuklarının okul çağında olduğu ilkökul, ortaokul, lise ve üniversitelerde çeşitli bölümlerde okudukları öğrenilmiştir. Bazı katılımcıların hem Suriye’de hem de Türkiye’de doğmuş olan çocukları bulunmaktadır (bkz. Tablo: 4-5).

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum
K1	Kadın	40	Evli ve 6 çocuklu
K2	Erkek	42	Evli ve 4 çocuklu
K3	Kadın	36	Evli – 2 çocuklu
K4	Erkek	38	Evli – 2 çocuklu
K5	Erkek	40	Evli – 3 çocuklu
K6	Erkek	21	Bekâr
K7	Erkek	42	Evli – 5 çocuklu
K8	Erkek	41	Evli – 3 çocuklu
K9	Kadın	46	Evli – çocuk yok
K10	Erkek	33	Evli – 2 çocuklu
K11	Kadın	38	Evli – 3 çocuklu
K12	Erkek	53	Evli – 9 çocuklu
K13	Kadın	34	Evli – 1 çocuklu
K14	Kadın	35	Evli – 2 çocuklu
K15	Kadın	30	Evli – 1 çocuklu
K16	Erkek	41	Evli – 4 çocuklu
K17	Kadın	36	Evli – 4 çocuklu
K18	Kadın	29	Evli – 3 çocuklu
K19	Kadın	41	Evli – 4 çocuklu

Tablo 4: Katılımcıların demografik bilgileri

Katılımcılar	Meslek (Suriye)	Meslek (Kilis)
K1	Ev hanımı	Anasınıf Yardımcı Öğretici
K2	Din Öğretmeni	Nöbetçi Tercüman
K3	Sınıf Öğretmeni	Tercüman
K4	Avukat	İşçi (Kahveci Dükkanı)
K5	Esnaf	Esnaf (Giyim)
K6	Öğrenci	Öğrenci
K7	Esnaf (Ayakkabıcı)	Esnaf (Yemenici)
K8	Esnaf (Kunduracı)	Esnaf (Yemenici)
K9	Ev hanımı	Ev hanımı
K10	İngiliz Dili ve Edebiyatı Öğretmen	Geçici Öğretici
K11	İngiliz Dili ve Edebiyatı Öğretmen	Geçici Öğretici
K12	Matematik Öğretmeni	Geçici Öğretici
K13	Sınıf Öğretmeni	Geçici Öğretici
K14	Arapça Öğretmeni	Tercüman
K15	İngilizce Öğretmeni	Tercüman
K16	Memur – Elektrik&Elektronik Mühendisi	Geçici Öğretici
K17	Memur - Bilgisayar Mühendisi	Tercüman
K18	Bilgisayar Mühendisi	Yardımcı Öğretici
K19	Sınıf Öğretmeni	Gönüllü Öğretmen

Tablo 5: Katılımcıların göç öncesi ve sonrası meslek bilgileri

3.2. Göç Öncesi Yaşam

Bu başlık altında katılımcıların, Suriye’de savaş başlamadan önceki yaşamlarının nasıl olduğuna dair bilgilere ulaşmak istenmiştir. Araştırmacının buradaki amacı; savaş nedeniyle zorunlu göçe maruz kalan Suriyeli mültecilerin, göçten önceki ve sonraki durumlarını değerlendirerek uyumu kolaylaştıran ya da zorlaştıran etmenleri öğrenmektir. Bu amaçla Kilis’te yaşayan Suriyeli mültecilerin yeni hayatlarına uyum sağlamalarında, göç etmeden önce etkili olan faktörlerin neler olduğu gözlemlenmiştir.

3.2.1. Savaş Öncesi Durum

Suriyelilerin savaştan önceki ve sonraki hayatlarında ne gibi değişiklikler olduğu öğrenilmek istenmektedir. Bu değişikliklerin nasıl sonuçlar ortaya çıkardığını gözlemlemek için de katılımcılara, “*Suriye’de savaş başlamadan önce nasıl bir yaşantınız vardı?*” sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevaplar doğrultusunda, göç öncesi yaşantılarında ev, araba, dükkân, tarla vb. varlıklara sahip olduklarını ifade eden katılımcılardan bazıları, Suriye’deki hayatlarının Türkiye’deki hayatlarından daha iyi olduğunu belirtmiştir. Göç etmek zorunda kalan mültecilerin özellikle hayat standartlarının düşmesi, yeni yere adapte olmayı güçleştiren bir durum olarak gözlemlenmiştir. Katılımcıların bu konu hakkındaki düşünceleri şu şekildedir:

“Önce Suriye daha iyi (idi). Çünkü ev (imiz) güzel, iş var, arazi, ağaçlar var. Şimdi hepsi fatura, (ev) kiralık, hayat zor. İnsanlar (da) ilgi alaka az. Durumum maddi (olarak) zayıf” (K1, K, 40).

“Çok iyi. Ben orda avukat (olarak) çalışıyorum. Maaş(ım) iyi, ev var, arazi var, araba var. Evet iyiydi. Hayat zor, biraz zor. Çünkü burada (hiç)bir şey yok, ben her şeyi orada bıraktım (geldim). Hiçbir şey getiremedim, sadece elbiselerim (getirdim)” (K4, E, 38).

“Vallahi, hayat çok güzel abi, hayat çok güzel. ... Orada, her şey vardı. Mal, mülk her şey bıraktık (geride), ceketleri geydik geldik” (K8, E, 41).

“Çok güzel valla. ... 2007’(de) evlendim. Eski koca(m) tatlıcı(da) çalışıyor. Dükkân var, araba var. İki tane dükkân, iki tane araba, çok zengin(di) bu adam (eşi)” (K9, K, 46).

“Önceki benim hayat(ım) çok güzel. Benim eşim zaten mühendis ama tüccar (olarak da) çalışıyor ve meselen evler(imiz) var. 3 ev var, 3 araba var. Hem iş için hem özel araba(mız) var ...” (K11, K, 40).

“İyi, iyi. Benim, yani her şey, maddi durum(um) güzel, ekonomik durum(um) iyi” (K5, E, 40).

Katılımcılardan K10 (33, E), Suriye’deki yaşantısını değerlendirirken, orada farklı görüş ve inanca sahip olan toplulukların birbirlerini ötekileştirdiğini ifade ederek savaş başlamadan önceki yaşama dair çarpıcı bir tespitte bulunmuştur:

“Düzgün değil(di). Çünkü Suriye’de çok millet yaşıyor(du), karışık millet yaşıyor(du). Sünni, alevi, semudi, karışık. Ama her millet, diğer millete ırki olarak bakıyorlar(di). Evet. Her millet kendi milletine birinci olarak bakıyor(du)...”

Katılımcılardan K12 (E, 53), savaştan önceki yaşamında özellikle siyasi baskıdan dolayı fikirlerini özgürce ifade edemediklerini ve hep bir korku içerisinde yaşamlarına devam ettiklerini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Hocam, yani genellik iyi ama biraz yani sorun var(dı), biraz rahat(tı) yani. Meselen ne sorun var(dı); her zaman korktu. Her zaman askerlerden korktu. Her şey(i) meselen konuşmuyor(dum) çünkü korktu(m) yani. Meselen, ne zaman söyle doğruyu, asker var. Bu sebep yani, korktu...”

Doğup büyüdüğü yere olan özlemini, yaşama arzusuyla ilişkilendiren K18 (K, 29), önceki hayatından şöyle bahsetmektedir:

“Çok güzel, çok güzel bir hayat yaşıyorduk. Aynen, bahsederim tabi. Benim, ben sadece sana bir şey söyleyeceğim, biliyor musunuz? Ben yaşamak istiyorum. Sadece Suriye’deki memleketimi tekrar görmek için. Biliyor musun? Çok güzel bir hayat yaşadık. Orada, üniversiteye gidiyoruz ... İyi bir hayat yaşadık. Benim abilerim, kardeşlerim hep üniversite okumuşlar, hep okuyorlardı bile, ben de oraya gidiyorum (üniversiteye). Hayat güzel yani. Sıkıntılar yok falan öyle. ... Bana göre iyiydi.”

Suriye’de başlayan ve halen devam etmekte olan savaştan dolayı birçok insan doğup büyüdükları ve yaşamlarını sürdürdükleri ülkeyi bırakarak göç etmek zorunda kalmıştır. İnsanlar önceki hayatlarına dair her şeyi geride bırakmış ve beklemedikleri durumlarla karşı karşıya kalarak başka bir ülke ve şehirde yaşamlarını sürdürmeye

başlamıştır. Böyle bir ortamda maddi manevi pek çok zorlukla karşı karşıya kalan mültecilerin, önceki hayatlarında sahip oldukları imkânlar göz önüne alındığında, yeni yere uyum sağlama konusu psiko-sosyal açıdan büyük bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanın en temel ihtiyacı olan hayatta kalma, barınma, güvenlik gibi unsurlar düşünüldüğü zaman mültecilerin bu temel ihtiyaçlardan yoksun oldukları da yadsınamaz bir gerçektir.

3.2.2. Savaş Ortamında Yaşanılanlar ve Dinî Başa Çıkma

Araştırmamızda; Suriyeli mültecilerin, savaş başladığı andan göç süreci bitene kadar neler yaşadıklarını ve dinî başa çıkmanın sorunları aşmada rolünün olup olmadığını, eğer varsa ne gibi bir etkiye sahip olduğunu öğrenmek için katılımcılara, *“Savaşın başlangıcından göç süreci bitene kadar yaşadıklarınız, dinî duygularınızı olumlu ya da olumsuz nasıl etkiledi?”* sorusu yöneltilmiştir. Araştırma sonucunda bireylerin dinî başa çıkmaya başvurdıkları ve dahası olumlu dinî başa çıkmanın süreçte etkili olduğu saptanmıştır. Dinî başa çıkma araştırmalarında rastlanan; dua, sabır, takdiri ilahi, şükür, kader vb. kavramlar katılımcılar tarafından sıklıkla kullanılmıştır. Verilen cevaplarda, özellikle isyan etmediklerini ve Allah’ın kendilerinin yanında olduğunu belirten katılımcılar, dinin insan üzerindeki etkisini ortaya koymaktadırlar. Katılımcıların bu konudaki görüşleri ise şu şekildedir:

“Burada namaz kılıyorum, oruç tutuyorum, fark yok. Din aynı. İsyan etmedim. Her vakit dua var. Belki savaş bitti (diye). Sabrettim” (K1, K, 40).

“İyi, daha iyi etkiledi. ... Çünkü bu (savaş) takdiri ilahi. Daha çok sabrettim. Allah biliyor” (K4, E, 38).

“Çok şükür, Allah bize o(nu) hayır etti. Allahtan gelen mektup derler, mesaj derler, sabır, sabır yani. Sabretmemiz gerekir. Sabırlı olmalı, Allah bizimle beraberdir” (K6, E, 21).

“İyi yönde etkiledi. Allah’(ın) kudreti böyle. Allah yani, takdiri ilahi. Allah’(ın) kısmeti böyle” (K9, K, 46).

Katılımcılardan K19 (K, 41), bu süreçle başa çıkmada dinin çok önemli olduğunu, Allah’ın her zaman yanında olduğunu ve savaşın biteceğini umut ederek tekrardan vatanına dönme isteğini şu sözleriyle dile getirmiştir:

“Allah’a çok şükür olumlu, her zaman olumlu. Allah her zaman yanımda inşallah. Bir günde umudumuz hazır. Dönecek ama ne zaman bilmiyoruz. Belki biz dönmüyoruz ama ille çocuklarımız dönecek. Bir gün inşallah.”

Katılımcılardan K18 (K, 29), yaşadığı bu durumu kader olarak nitelendirmiştir. Her zaman sabrettiğini, isyan etmediğini ve Hz. Muhammed’in yaşadığı hicret durumuyla kendi göç tecrübesi arasında bir ilişki kurduğunu ifade etmiştir. Hz. Muhammed’in, Mekke’den Medine’ye hicreti nedeniyle her zaman sabrettiğini ve kendisinin de aynı şekilde sabretmesi gerektiğini vurgulayan katılımcı bunun karşılığında da Allah’tan mükâfat beklentisi içinde olduğunu şu şekilde dile getirmiştir:

“Aynen yani, şimdi ben sana söylüyorum sabır öğrendik yani. O sabır ne demek yani. Biraz şey, dine dokunuyor yani. ... İsyan mı edeceğiz? Hayır, hayır. Kader nihayetinde. Kader o değil mi? Kader yani. Şimdi Muhammed peygamberde savaş yaşadı değil mi? Birkaç (kez), o da 4 yıl hicretli (göç etmiş) kalmış. O da sabretti. O da evleri bıraktı. Bir savaş oldu değil mi? Bizde de böyle. Allah bize sevap versin yani böyle yaşadığımız için. Allah bize sevap versin en azından.”

Bir diğer katılımcı olan K11 (K, 38), aynı şekilde her zaman şükür ve sabrettiğini ve karşılığında Allah’ın kendisini mükâfatlandıracağı düşüncesini şu şekilde belirtmiştir:

“Allah’a şükür hayır yani. Kötü etkilemedi. Ben Allah’a çok inanıyorum ve Allah, Müslüman(a) her zaman ibtila (musibet) var ama ne zaman mesela sabır (ederiz), Allah, inşallah karşılığını verecek yani.”

Savaştan önceki dinî hayatını değerlendiren ve Kilis’e geldikten sonra dinî olarak olumlu yönde etkilendiğini belirten K5 (E, 40), yeni yaşamında, kültürel ve dinî anlamda eksik gördüğü noktalarını tamamlamaya çalıştığını belirtmiştir. Özellikle “nimet” kavramına vurgu yapan katılımcı, önceki hayatına kıyasla yeni yaşamında dinî başa çıkmanın olumlu yönde etkisinin olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Benim çok eskiden, Suriye(de) yani. Nimet yani bilmiyorum. Meselen yani her şey, her şey. Nasıl diyeyim yani, biraz eksik. Şey dinî mana yani. Ben bağlanıyor beraber (yerel halkla). Benim adet, benim yani ne eksik burada (dinî ve kültürel açıdan) yükleme var. Yani öğrendim daha güzel. Meselen, eskiden benim cami girdi, namaz bitti, hemen çıkar ben. Ama bugün meselen yani dua var, istiğfar var, şey daha yükleme, daha fazla.”

Yani ben söyledim, yeni başlarken ne kültür(üm) eksik, dinî hayatım (da ne eksik) her şey yükleme (ile) öğrendim.”

Savaştan sonraki değişimini dile getiren bir diğer katılımcı K13 (K, 34), Suriye’de dinî olarak kendini eksik gördüğünü ve Kilis’e geldikten sonra dinî açıdan değişim yaşadığı gözlemlenmiştir. Kilis’te Kur’an Kursu’na gittiğini, her zaman Kur’an-ı Kerim okuduğunu ve kendini daha iyi hissettiğini ifade etmiştir. Buna ek olarak giyim tarzında değişiklik olduğunu belirten katılımcı, düşüncelerinin iyi yönde farklılaştığını söylemiştir. Buradan hareketle Kur’an Kursu’nun, dinî başa çıkmada önemli rol oynadığını açıkça ifade etmek gerektir. Katılımcının bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

“Olumlu hocam. Çok olumlu çok elhamdülillah yani. Suriye’de, ben her zaman ders çalışıyorum sadece. Ama din (dinî pratik) yok. Meselen, elbisem. Benim elbisem meselen kıyafetler(im) spor önceden. Şimdi daha iyi oldu. Meselen burada. Kurs(a), Kur’an kursu(na) gittim. Fikrim değişti meselen biraz. Meselen Kur’an ezberlemek için ben her zaman meselen Kur’an okuyor. Böyle meselen his (duygularım), daha rahat hissediyorum.”

Bir diğer katılımcı olan K10 (E, 33), her zaman sabrettiğini, ailesi, eğitimi ve Kur’an-ı Kerim okuması sayesinde doğru ve yanlış ayırt edebildiğini şu sözleriyle anlatmaktadır:

“...Sabrettik. Çünkü doğru, yanlış ben biliyorum öğrendim. Okuldan, babamdan, ailemden, kitaplardan, Kur’an-ı Kerim her gün okuyorum...”

Özellikle ölüm korkusu ve dinî başa çıkma arasındaki ilişkiyi gözler önüne seren katılımcı K14 (K, 35), yakınlarını kaybetme tecrübesi yaşayarak, Suriye’de sürekli ölümü düşündüğünü ve dine sığındığını ifade eden görüşleri, konu hakkındaki fikirlerimizin netleşmesi açısından önem arz etmektedir:

“Yok. Olumlu, olumlu çok olumlu. Meselen bilmiyorum nasıl öldüm (öleceğimi), Allah bilir. Meselen, çünkü savaş var yani, baktım nasıl (gözlemledim), arkadaşım öldü. ... Ölmek yani. Suriye’de her zaman ölümü düşünüyor(dum), acaba ne zaman öliyorum(diye).”

Kilis’e geldikten sonra, savaş nedeniyle yaşadıkları zorlukları aşmaya çalışan katılımcılardan K16 (E, 41) ve K17 (K, 37), özellikle Suriye’deki mesleklerinden dolayı, ibadetlerini özgürce yapamadıklarını ve Türkiye’de daha özgür olduklarını ifade

etmişlerdir. Bu nedenle başa çıkma sürecinde dinin önemi yine karşımıza çıkmaktadır. Yaşadıkları problemleri aşmak için dine sığınan iki katılımcı, ibadetlerini ve inançlarını özgürce yaşadıkları için olumlu dinî başa çıkma süreci yaşamışlardır. Katılımcıların bu konu hakkındaki görüşleri ise şu şekildedir:

“Valla bence olumlu yani. Çünkü Suriye’de her şey yasak. Meselen; askerde namaz yasak. Meselen iş yeri namaz yasak. Meselen Suriye’de yani. Ama Türkiye’de her şey(de) meselen özgür(lük) var. Meselen hiç yani devlet (kısıtlamıyor). Meselen bazı kişiler karışmıyorlar. Yani meselen Müslüman, Hristiyan, Yahudiler (için) hiç fark etmez yani. ... Suriye’de biz yani gizli gizli (ibadet yapıyorduk). Meselen biz konuşuyorken meselen duvarlar kulak var sus (yerin kulağı var) ...”

“...Bizde buraya geldi(k) daha rahat, evet. Çünkü daha özgür(üz). Ben ne istiyorum (onu) yapıyorum yani. Bundan korkmuyorum, ondan korkmuyorum böyle yani. Ben meselen hicab (örtünme) istiyorum yapıyorum. Namaz kılıyorum. Kendime ne istiyorum böyle. Ama Suriye’de hüküm (yönetim) ne istiyor öyle yapıyorum...”

Savaş ve beraberinde getirdikleri göçe maruz kalan insanlarda pek çok problemlere neden olmaktadır. Suriye’nin içinde bulunduğu durumdan ötürü de milyonlarca insan göç etmek zorunda bırakılmıştır. Vatanlarını terk eden insanlar göç sürecinde birçok sorunla karşı karşıya gelmiştir. Gerek göç anı gerekse göç sonrası, bireylerde travma, stres, travma sonrası stres bozukluğu gibi durumlar olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle, savaş başlangıcından göç süreci bitene kadar zorlu bir yola çıkan Suriyeli mültecilerin, yaşadıkları bu şoku atlatmalarında başa çıkma etkili bir rol oynamaktadır. Olumlu veya olumsuz başa çıkma senaryoları üreten mültecilerin, sorunları aşmak için başvurdukları önemli bir yöntemde dinî başa çıkma yöntemidir. Ülkelerindeki savaştan dolayı göç etmek durumunda kalan Suriyeli mülteciler, dinî başa çıkma yoluyla sorunlara çözüm aramaktadırlar.

3.3. Göç ve Sonrası Durum

Göç ve sonrası durumu daha iyi anlamak için Suriye’deki savaştan kaçarak Kilis’e gelen mültecilerin neden göç ettiklerini, Kilis’i tercih etme sebeplerini, mülteci olmanın kolay ve zor yönlerinin neler olduğunu öğrenmeye çalışacağız. Ayrıca ülkelerinin içinde bulunduğu durum hakkındaki görüşleri ve Suriye’ye geri dönme ile ilgili düşüncelerini tespit etmeye çalışacağız.

3.3.1. Kilis’e Göç Etme Nedenleri

Göç farklı şekillerde gerçekleşebilir. Gönüllü göç, mevsimlik (geçici) göçler, zorunlu göç, iç göç ve dış göç bunlardan bazılarıdır. Zorunlu göç, insan iradesi dışında kalan olaylar neticesinde gerçekleştiği için diğer türlerden farklılaşmaktadır. Savaş, doğal afetler, güvenlik ihtiyacı vs. gibi durumlar bireyleri, zorunlu göçe maruz bırakan etmenlerdir. Suriye’deki savaş nedeniyle zorunlu göç etmek durumunda kalan mülteciler, başta Türkiye olmak üzere dünyanın birçok yerine göç etmişlerdir. Özellikle savaş ve güvenlik ihtiyacı, Suriyeli mültecilerin göç sürecinde en önemli nedenlerin başında gelmektedir. Araştırmamızın bu kısmında, Kilis’e göç eden Suriyeli mültecilerin, kaç yılında ve ne sebeple Kilis’e göç ettiklerini öğrenmek için “*Kilis’e kaç yılında ve neden göç ettiniz?*” sorusunu yönelttik. Verilen cevaplar neticesinde başlıca göç sebeplerinin savaş, güvenlik ihtiyacını karşılayamama, çocukların korkması ve savaş sebebiyle her şeylerini kaybetmeleri olduğu öğrenilmiştir. Katılımcıların bu konu hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

“E, valla yani, Suriye’de hayat bitti. Her gün bomba var. Hayat yok, her şey yok. Ekmek yok, su yok, elektrik yok, ben mecbur(en) geldim” (K2, E, 42).

“... 2013’te geldi. ... Savaş sebebiyle. Yani, çocuklarım çok korktular. O sebeple” (K12, E, 53).

“2013 yılında geldim. Orda savaş ve tehlike vardı (K9, K, 46).

“8 sene önce. 2013 yılında. Savaş var(dı) ondan. Her şey(im), evim harabat(harabe). Her şey yok (oldu) (K14, K, 35).

“... 2012’de. ... Savaş başladı, ben işim(i) bıraktım sonra Türkiye’ye geldim (K16, E, 41).

“Türkiye’ye 10 yıl önceden geldim. Evet. Savaştan kaçtık. (K19, K, 41).

“Suriye’den 2012’de geldim. (K1, K, 40).

Savaş ve hayatta kalma içgüdüleriyle ülkelerini terk eden Suriyeli mülteciler başta Türkiye olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerine göç etmişlerdir. Bu göç sürecinde en çok tercih edilen ülke Türkiye olmuştur. Son verilere göre 3.500.000’den fazla Suriyeli mülteci Türkiye’nin farklı şehirlerinde yaşamaktadır. Araştırmamıza da konu olan Kilis şehri, Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri yerlerin başında gelmektedir. Resmi

rakamlara göre 130.000 nüfusa sahip olan Kilis, 100.000'den fazla Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Neredeyse nüfusu kadar mülteciye ev sahipliği yapan bu kadim kentin, mülteciler tarafından neden tercih edildiğini göz ardı etmek mümkün değildir. İşte bu sebeple çalışmamızda; katılımcılara *“Kilis’te yaşamayı tercih etme nedenleriniz nelerdir?”* sorusunu yönelttik. Özellikle kültürel uyum konusunda ayrı bir öneme sahip olan bu sorunun cevapları ışığında, Suriyeli mültecilerin Kilis’te yaşamayı tercih etme sebepleri ile kültürel uyum arasında nasıl bir ilişki olduğunu gözler önüne sermek istedik. Çünkü Kilis ve Suriye birbirine çok yakın sınır komşusudur. Verilen cevaplar neticesinde bu görüşümüzü doğrulayan katılımcılar, Kilis’in kültürel olarak Suriye’ye çok yakın olduğunu vurgulamışlardır. Özellikle savaşın sebep olduğu travma, stres ve travma sonrası stres bozukluğunun bir nebze olsa giderilmesi açısından kültürel olarak kendilerine yakın gördükleri bir şehri tercih etmeleri, psiko-sosyal açıdan uyumu kolaylaştırmada büyük önem arz etmektedir. Katılımcıların Kilis’i tercih etmelerinin diğer nedenleri; Suriye’ye çok yakın olması, akrabalık ilişkileri, hayat şartları açısından yaşamın daha kolay olduğu bir şehir olması, barınma ihtiyacını gidermek için kampların olması ve Kilis’i, savaştan önce yaşadıkları şehirlere benzetmeleridir. Bu konu hakkında katılımcıların görüşleri ise şu şekildedir:

“En yakın Kilis(ti), ondan” (K1, K, 40).

“Çünkü çok yakın, en yakın” (K13, K, 34).

Kilis’in, Suriye’ye çok yakın bir şehir olmasının yanı sıra, savaştan önce yerel halk ile ticaret ve akrabalık ilişkilerinin olması da mültecilerin burayı tercih etmelerinin başlıca nedenleri arasında sayılmaktadır. Katılımcılar, bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“...bende sebebi, en yakın Suriye’ye yer. İkinci şey, Kilis(te) bize akrabamız var. Hem yani, bir şey var daha. Hayat daha kolay Kilis’te. Basit, ucuz yani. Biraz o sebep yani. En önemli hem akraba(mız) var. Hem aile var hem şimdi işim oldu” (K2, E, 42).

“Vallahi Kilis. Burada esas akrabamız var. (O yüzden) Burada geldik. Burada az yardım etti(ler). Bir ev tuttuk, kira(da) oturduk başladık iş (çalışmaya). Kısmet yani” (K8, E, 41)

“Vallahi neden; eşim geldi buraya, herkes(in) ailesi burada. Meselen herkes buraya geldi. Ev (Suriye) yakın yani. Daha yakın Suriye’ye” (K14, K, 35).

“...Burada ablam yaşıyor o yüzden Kilis(i) tercih ettim” (K3, K,36).

Mesafe olarak yakınlık ve akrabalık ilişkilerinin yanında, kültürel yakınlık da tercih sebeplerinde önemli rol oynamaktadır. Katılımcılardan K6 (E, 21), bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Kilis, küçük bir şehirdi ilk önce. Buradaki yaşayanlar da alıştı. Mesela kültür aynıydı. Suriye’deki kültür (ile) aynı. Hiçbir değişik(lik) bize göre gelmemiş. Aynı yani.”

Bir başka katılımcı olan K19 (K, 41), Kilis’in kültürel olarak yakın olmasının burayı tercih etmesinde önemli rol oynadığını şu şekilde belirtmiştir:

“Valla şu an tek bir sebep (olduğu için) Kilis’te yaşadım. Bize en yakın kültür, insanlar. Bir de Suriye’ye yakın.”

Katılımcılar, Türkiye’nin diğer şehirlerine göre Kilis’te yaşamının daha kolay olduğunu belirtmişlerdir. Kilis’in bu kendine has özelliği hiç şüphesiz ki, kültürel uyum sürecinde olumlu bir psikolojik etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılar bu faktörlerin, Kilis’i tercih etmede önem arz ettiğini şu şekilde vurgulamışlardır:

“Küçük bir şehir işte. (O yüzden) alışmam daha kolay oldu. Mesela uzak mesafe yok. Hastane gideceğiz, 10 dakika. Mesela, Antep’te yaşıyoruz, bir saatten fazla sürüyor” (K6, E, 21).

“Kilis güzel memleket, hayat yani basit. Yakın Azez’e (Suriye). Karşı, tam karşı(sı). Her şey mükemmel yani. Basit ve iyi. Millet(i) iyi. Kilis(i) çok çok beğendim yani” (K5, E, 40).

Yine aynı katılımcı K5 (E, 40), savaştan önce Suriye’nin Azez kasabasında yaşadığını belirtmiş, Kilis’in, kendi memleketine yakın olmasının yanı sıra daha modern olduğunu ve çocukları için imkânların daha iyi olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

“...Azez (Suriye) gibi aynı. Ama daha modern. İmkân daha çok. Okul iyi. Mesela çocuklar (için) her şey var. Kilis çok iyi.”

Bir diğer katılımcı K9 (K, 46), Kilis’i çok sevdiğini, memleketine çok benzediğini, diğer şehirlerin ve insanların farklı olduğunu ama Kilis’in ve yerel halkın kendilerine çok benzediğini ifade etmiştir. Bu benzerlikler kültürel uyum sürecini olumlu yönde kolaylaştıran özelliklerdir. Katılımcının bu konu hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

“Yok, bizim Kilis. Ben çok seviyorum Kilis. Bizim aynı memleket gibi. Yani bizim Humus (Suriye), bizim memleket aynı Kilis gibi. Hem çok yakın hem insanlar çok iyi, benzerler. Aynı, aynı. Bizim memleket gibi. Bak şimdi Halep farklı, humus farklı, insanlar farklı. Ama Kilis(in) insanlar(ı) çok iyi. Aynı bizim merkez.”

Kilis'i tercih etme nedenleri arasında, barınma ihtiyacını karşılamak isteyen mülteciler de vardır. Özellikle Kilis'te kurulmuş olan Öncüpınar ve Elbeyli kampı, savaştan kaçan birçok mülteciye ev sahipliği yapmıştır. Katılımcılar bu durumu şu sözlerle ifade etmişlerdir:

“... En yakın yer (Suriye'ye) burası ve yani kamp var. Yani, çünkü bomba var her zaman(orada). Çocuklar çok korktular. Bu sebeple hemen yani, kampa geldi(m)” (K12, E, 53).

“Valla, yani, biz Türkiye'ye gelince, Kilis'te kamp var bu yüzden. Biz, yani tercih etmedik biz. Ama yani devlet kapma, Kilis'e götürüyor yani. Sonra meselen, ben matematik öğrettim kampta, ben ve eşim. Meselen bu yüzden Kilis tercih ettik yani” (K16, E, 41).

Kilis'i tercih etme nedenlerini bu şekilde açıklayan mültecilere bu sorunun hemen arkasından, *“İmkânınız olsa Avrupa'ya gider miydiniz?”* sorusunu yönelttik. Buradaki amacımız; Kilis'i tercih etme nedenleri ve Kilis'te yaşamaya devam etme motivasyonlarında dinî ve kültürel öğelerin ne derecede önemli olduğunu belirtmektir. Katılımcıların hepsi Avrupa'nın ve orada yaşayan insanların kültürel ve dinî olarak kendilerinden farklı olduklarını ve bu nedenlerden ötürü oraya gitmek istemediklerini belirtmiştir. Özellikle göçe maruz kalan bireylerde kültürün ve dinin psikolojik olarak uyum sürecine etkisi cevaplarda açıkça gözlemlenmiştir. Katılımcıların bu konu hakkındaki görüşleri şu şekilde olmuştur:

“Hayır. Suriye'de din nasılsa Kilis'te aynı. Bu sebep(yüzünden) Avrupa gitmem” (K1, K, 40).

“Hayır, gitmem. Çünkü burada Müslüman bir ülke, devlet yani. Türkiye(de), Suriye(deki) gibi yaşıyoruz. Hayat aynı” (K3, K, 36).

“Yok. Ben, Kilis yani, aynı hayat gibi (Suriye'deki gibi). ... Muhabbet var, iş(im) güzel. Müslüman burası” (K4, E, 38).

Dinî ve kültürel farklılıklar, mültecilerin önlerine imkânlar çıksa bile Türkiye’den başka bir yerde yaşamak istememelerinin en önemli sebebidir. Zorunlu göçe maruz kalan bu insanlar, savaş ve ölüm korkusu gibi nedenlerden dolayı psikolojik olarak zor zamanlar geçirmişlerdir. Bunun üzerine bir de yabancı bir kültür ve onlar için çok önemli olan din konusunda bağ kuramayacakları bir toplumla yaşamak, uyum süreçlerini olumsuz olarak etkileyecek bir hareket olacaktır. İşte bu durumun farkında olan Suriyeli mültecilerin bu konu hakkındaki görüşleri şu şekilde devam etmektedir:

“Hayır. Ben(im için), Avrupa’ya çok imkân oldu bile ha! Fırsat(ım) olmuş. Çok büyük bir fırsat gelmiş bana hatta Avrupa’ya gitmek için. Ama ben gitmedim. Yani çocuklarım için. Türkiye(de) onlara şey, din olarak ve kültür olarak ve adet, örf öyle bir şeyler (için). Bize yakın olduğu için ben burada kalıyor yani oraya (Avrupa’ya) gitmiyor” (K18, K, 29).

“Yok. İşte onlar(ın) kültür hepsi değişik. Bize göre, yaramaz bir kültür (var) orada. Değişik genellikle değişik. O, şu işte, din farklı olduğu için tercihimiz, oraya gitmememiz gerekir. Din, kültür farklı. Bizim din İslam ve onlar Hristiyan falan. Karışık dinleri onların. Onun için yani. Başka herhangi bir şey yok” (K6, E, 21).

“Vallahi, ben hiç düşünmüyorum(um). Çünkü bir Müslüman adam (için) orada zor. Ben çok gördüm. Millet çok gitti. Şimdi geri geldiler. Tövbe ettiler. İman yok orada, iman yok” (K8, 41, E).

“Yok, gitmem. Evet, yani orada, Avrupa(da), şey, ahlak(ile) ilgili, terbiye (ile) ilgili. Biz Müslüman olarak (aramızda) büyük fark var. Evet, din ve ahlak (olarak)” (K10, E, 33).

“Yok, yok, yok, yok, yok! İstemiyorum. Çünkü çok fark var. Din farklı meselen. Adet farklı. Ahlak farklı. Evet hepsi, hepsi. Burada daha iyi bence yani” (K13, K, 34).

“Hayır. Ben böyle yani, burada din (İslam) var. Suriye gibi yani çok benziyor. Ama Avrupa’da yani çok farklı” (K15, K, 30).

Katılımcılardan K19 (K, 41), Avrupa’ya gitmek istemediğini, Türkiye’nin Müslüman bir ülke olduğunu, burada en azından ezan sesi duyduğunu ve bunu kaybetmek istemediğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Hayır, hayır, hayır. Biz Müslüman(ız). Türkiye’de en az(ından) ezan sesi duyuyoruz. En önemli sebep bu bize.”

Bir diğ er katılımcı K17 (K, 36) ise bazı geceler bomba ve silah sesleri duyduklarını ve bu durumun ülkelerindeki savaşın devam ettiğini kendilerine hatırlattıklarını eğer Avrupa'ya giderse her şeyi unutacağını ve Türkiye'de kaldıkları müddetçe içlerinde bir umut olduğunu şu sözlerle anlatmıştır:

“Hayır, hayır, hayır! Burada umut var. Orada (Avrupa’da) umut yok! Yani burada bazen geceler(i) Suriye’den sesler duyuyoruz (savaş sesleri), korkuyoruz yani. Ama öyle var. His var yani. Ne zaman Avrupa’ya gittik yani, her şey unutacak (gibi) yani.”

3.3.2. Kilis’te Mülteci Olmak

Savaş nedeniyle zorunlu göç etmek durumunda kalan mültecilerde, göç edilen yeni yerlere psiko-sosyal açıdan uyum sağlamalarını kolaylaştıran ve zorlaştıran belli başlı unsurlar bulunmaktadır. Kültürel uyum sürecinin olumlu bir şekilde sürdürülmesinde önemli olan kolaylaştırıcı unsurların başında göç edilen yeni yerde, güven ve emniyet, kültürel ve dinî benzerlik söz konusudur. Uyum sürecini zorlaştıran durumları ele almak gerekirse mülteci olmanın verdiği dezavantaj bu unsurların başında gelmektedir. Göç edilen yeni yerde her ne kadar savaş, ölüm korkusu vb. durumlar geride bırakılmış olsa da yaşamak için gerekli olan temel ihtiyaçlar büyük problemlere dönüşmektedir. İş, barınma, eğitim, sağlık gibi yaşamın sürekliliğini sağlayacak unsurlara ulaşamama, mülteci olmanın zor yanlarını gözler önüne sermektedir. Buradan hareketle araştırmamızda, Kilis’e göç eden Suriyeli mültecilere *“Mülteci olmanın kolay ve zor yanları nelerdir?”* sorusunu yönelttik. Katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda, kültürel uyumu olumsuz yönde etkileyen unsurları şu şekilde sıralayabiliriz:

“...Evet. Zor yani. İş bulmak çok zor...” (K3, K, 36).

“Var. Mesela ev kiralari çok pahalı, maaş biraz az. Eşyalar mesela hiçbir şey yok bende mesela...” (K4, E, 38).

“Yaşam burada çok zor. Çünkü; meselen kira var, her zaman faturalar var, maaş çok az...” (K12, E, 53).

“Var he. Yaşam yani çok zor. Geçim zor. İş (konusu) yani. He, maddi anlamda zor yani...” (K7, E, 42).

“Önceden daha zor önceden. ... İş yok, para yok. Ve meselen elektrik var, su var, para lazım yani çok (para) gerek. Ve meselen babam hasta yani çok para lazım ilaç için. Bu sebeple önceden daha zor...” (K13, K, 34).

“...Yani biz meselen Suriye’de ev(imiz) var, iş(imiz) var. Burada meselen nerede yaşadım ben ve ailem, konteyner kent(te). Yani bu yüzden meselen farklı yani bu yüzden. Zorluk yani (bu oldu) bizim için ve ailemiz için yani...” (K16, E, 41).

Katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda, Kilis’e göçün ilk yıllarında özellikle dil bilmemenin uyum sürecini olumsuz yönde etkileyen en büyük faktör olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar bu konuyu şu şekilde ifade etmiştir:

“Zor tarafları ilk başta oldu. Dil olarak. Dilimiz değişik. Bizimkiler (Suriyeliler) fazla Türkçe bilmiyor diye. Biraz zorluk çektiler ilk defa...” (K6, E, 21).

“Önce çok zor vallahi. Yani ben (im için) önce çok zor. Önce geldi(m) hem Türkçe bilmiyorum hem yabancılar insanlar...” (K9, K, 46).

“...Yani yaşam meselen çok zor (çünkü) dil bilmiyorum...” (K13, K,34).

“Başta çok zor (oldu). Dil farklı, çok farklı...” (K19, K, 41).

Katılımcılardan K12 (E, 53), uyum sürecinde yaşadığı zorlukların henüz kamp sürecinde başladığını ifade etmiştir. Suriyeli mülteciler için kurulmuş olan kamptaki okullarda eğitim dilinin belli bir süre zarfında Arapça olduğunu, çocuklarının Türkçe öğrenemediğini, daha sonra kamptan çıkıp şehir merkezine yerleştiğinde çocuklarının Türk okullarındaki eğitime uyum sağlayamadığını belirtmiştir. Kendisinin de Türkçe bilmemesinden ötürü çocuklarına yardımcı olamadığını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Meselen ney zor var; çocuklar için kampta(ki) okullar Arapça dil (eğitim dili). Bu sebeple çocuklar yani biraz Türkçe biliyorlar. Sonra meselen taşındı Kilise, çok zor okullarda çok zor(luk) var. (Çocuklar) hiç bilmiyorlar dil. Evet, evet. Ve meselen ben hiç bilmiyorum Türkçe. (O yüzden) yardım(ım) olmuyor...”

Katılımcılardan K10 (E, 33), Suriyeli mültecilerin çalışma şartlarının ağır olduğundan, çoğu mültecinin sigortasız ve düşük ücrete çalıştırıldığını söylemiştir. Suriyeli ailelerin kalabalık olduğunu, geçim konusunda sorunlar yaşadıklarını ve bu durumun hayat şartlarını kötü yönde etkileyerek uyum sürecine olumsuz katkısından şu şekilde bahsetmektedir:

“Şey, mülteci olarak yaşamak çok zor. Şu anda çok mülteci sigortasız çalışıyorlar. Evet, şey, asgari ücret alıyorlar. Suriyeli aileler çok büyük. Kalabalık çok. O zaman masraf çok, yetmiyor yani. ... Çünkü dediğim gibi çoğunluk Suriyeli, dışarda sigortasız çalışıyorlar. Evet. Sigorta olursa (daha iyi olur) yani. ... İki seneden beri bizim maaşımıza zam gelmedi. Aynı yani. ... Bir de sigortasız (çalışıyoruz).”

Katılımcılardan K15 (K, 30) ve K17 (K, 36), yerel halk tarafından bazı zamanlarda dışlandıklarını ve bu durumun uyum sürecini olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Bu tepkilere anlam veremediklerini ifade eden 2 katılımcı, tepki veren yerel halka, her insanın iyisi ve kötüsü olduğunu ifade ettiklerini belirtirken, bazı zamanlarda Türkçe bilmemeyi ve verilen tepkileri anlamamayı istediklerini şu sözlerle ifade etmişlerdir:

“...Bazen meselen bazen halklar (insanlar), bazen yani böyle (şeyler söylüyorlar), siz Suriyeli! Siz kötü! Bilmem neden yani? Bu yüzden, bu fikirli. Yani biz, her gün meselen, ben(im), komşu(m) Türk. Türkler farklı, Suriyeliler farklı. Bazen insan kötü, bazen insan iyi, böyle yani...”

“Zor tarafı; bazen Türkler tabi, böyle bizi (kötü) hissediyor, (bizden) nefret ediyor. Meselen bazen kelimeler duyuyoruz, yani keşke anlamasak diyoruz...”

Mülteci olmanın verdiği zorlukların yanında kolaylıklarında olduğuna değinmiştik. Katılımcılar psiko-sosyal açıdan kültürel uyum sürecine olumlu yönde etki eden bazı unsurları şu sözlerde ifade etmişlerdir:

“Kolay. Yani, güven. Meselen elektrik var, su var, imkân var. Yani, bu kolay” (K1, K, 40).

“Yok! Kolay kolay, yok, yok. Aynı, aynı. Farklı değil. Yakın yakın. Zaten Kilis Suriye’ye yakın. Hayat (açısından) fark yok...” (K2, E, 42).

“Kolay tarafı meselen burada her şey var. Her şey mevcut. İmkân var, yemek, su, elektrik. Her şey var” (K4, E, 38).

Katılımcılardan K3 (K, 36), göç ettikten sonra Türk vatandaşlığı almaya hak kazandığını ve kendisini Türk olarak nitelendirdiğini ifade etmiştir. Özellikle Türk vatandaşlığı almanın, kültürel uyum sürecinin seyrini olumlu yönde etkilediği gözlemlenmiştir:

“... Ben Türk vatandaşlığı aldım (sonrasında) daha kolay oldu. ... Şimdi Türk vatandaşı(ı) olduk. Yani daha kolay bence”

Bir diğer katılımcı K19 (K, 41), Kilis’e göç ettikten sonra tanıştığı insanların ailesi gibi olduğunu bu nedenle de uyum sürecinin olumlu yönde ilerlediğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Allah’a çok şükür, çok iyi bir insan tanıdım. Türk insanları yani ailem gibi oldular. Bende bir sorun yok...”

Yine bir diğer katılımcı K6 (E, 21), Kilis’e göç ettikten sonra kültürel olarak farklılık görmediğini, bu nedenle Kilis’i tercih ettiğini belirtmiştir. Buradan hareketle, kültürel yakınlık ile uyum süreci arasında doğrudan bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcının bu konu hakkındaki görüşleri ise şu şekildedir:

“... Kolay tarafları işte kültür aynı, değişen kültür(ümüz) yoktu. Onun için hem tercihimiz bura(sı) oldu hem de kültür(ümüz) aynıydı...”

Yine aynı şekilde bir başka katılımcı K15 (K, 30), kültürel uyum sürecini kolaylaştıran faktörlerin başında Kilis ve Suriye’nin her açıdan birbirine çok benzediğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Kolay tarafı çok benziyor (olması).”

Bazı katılımcılar, Suriyeli mültecilere yapılan sosyal yardımlar, eğitim ve sağlık alanındaki desteklerin, bu zor süreci atlatalmalarına katkıda bulunduğunu belirtmiştir. Buradan hareketle, Suriyeli mültecilere yapılan sosyal yardımlar, eğitim ve sağlık alanındaki desteklerin, kültürel uyum sürecine olumlu yönde etki ettiği söylenebilir. Katılımcıların bu konu hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

“... Kolay yanı meselen devlet. ... Yani her şey(i) bize verdi yani. Yardım etti. Meselen çocuklar hemen okula girdiler. Eğitim, sağlık (hizmetleri). Yani bu yüzden biz memnunuz yani” (K16, E, 41).

“Şimdi meselen Suriyeli için çok yardım var. Yani meselen sağlık tarafında yardım, para falan. ... Sadece faturalara. O da elektrik falan yani ama yardım, para yardım ediyor. Ama çok değil yani. Ama iyi yani...” (K17, K, 36).

“...Şimdi yardım, sosyal yardım veriyorlar. Türkler Suriyelilere. Ben almıyorum. Onlar (Türkler), Kızılay öyle. Meselen yardım ediyorlar Suriyelilere. O

kolay yani, yaşamaya çalışmasa (tam olarak yetmese de) bile ... yetmeyecek ama iyi yani, yine boştan (hiç olmamasından) daha iyi...” (K18, K, 29).

Mültecilerin kültürel uyum sürecini olumsuz yönde etkileyen unsurların başında Kilis’te iş bulma sorununun olduğu, iş bulanların az maaşla çalıştıkları ve bu yüzden geçim sıkıntısı çektikleri ve özellikle ilk geldiklerinde dil bilmemenin büyük problem oluşturduğu gibi konular verilerden elde edilmiştir. Kültürel uyum sürecini olumlu yönde etkileyen unsurların başında ise Kilis’te kendilerini güvende hissetmeleri, yemek, su, elektrik, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlara ulaşmanın kolaylığı, kültürel olarak benzerlik, Kilis’in Suriye’ye benzemesi, mültecilere yapılan sosyal yardımlar ve bazı mültecilerin Türk vatandaşlığı alması gelmektedir.

3.3.3. Suriye Savaşına Yönelik Düşünceler

Kültürel uyum sürecini olumsuz etkileyen düşüncelerin neler olduğunu öğrenmek için Kilis’e göç eden Suriyeli mültecilere “*Ülkenizin içinde bulunduğu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz*” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen cevaplar doğrultusunda katılımcılar; savaşın 15-20 yıl gibi uzun bir süre daha devam edeceğini ya da bitmeyeceğini, Suriye’de yaşayan tanıdıkları ve akrabalarının temel yaşam malzemelerine bile ulaşmakta zorluk çektiklerini, can güvenliklerinin olmadıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle Kilis’in Suriye sınırına çok yakın olması gerek silah gerekse bomba seslerini sıklıkla duymaları, mültecilerin üzerlerindeki korkuyu atamamalarına neden olmaktadır. Katılımcıların bu konu hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

“Meselen benim arkadaşım Suriye’de yaşıyor çok zor yani. Bazen yemek yok, elektrik yok, internet yok, su (yok) yani. Depo pahalı, hayat çok zor. Savaş var. Uçak var. Bomba var. Bazı günler ağaç altında oturuyor (barınacak yeri olmadığı için)” (K1, K, 40).

“Kötü, kötü. Çok kötü, çok kötü. Yani hayat yok. Çok kötü. Hiçbir şey yok” (K2, E, 42).

“... Çok zor yani. (Çünkü) yaşama konusunda emniyet yoktur, güven yok...” (K7, 42, E).

“Vallahi yani ülkemiz, yani bence durumlar çok çok kötü. Meselen eğitim, sağlık, güvenlik (yok). Evet yani çok zor. Çok zor yani...” (K16, E, 41).

Özellikle savaşın bitmeyeceğine dair olumsuz düşünceler içerisinde olan mülteciler, çok uzun bir süre daha savaşın devam edeceğini ve savaşın sonlanmasından sonra bile Suriye'nin düzelmesi için uzun yıllar gerektiği konusunda ortak bir noktada toplanmaktadırlar. Katılımcıların, savaşın sonlanmasına dair düşünceleri şu şekildedir:

“Bence, o savaş bitmeyecek. ... Yok. Yani nasıl düşünmüyorum umut yok (çünkü) bende anladın mı? Bu kadar yıllar geçti hiçbir şey yok (değişmedi). Hiçbir değişim yok yani anladın mı? O yüzden umut kalmamış bende” (K18, K, 29).

“...Yok bitmez. Savaş bitmez” (K10, E, 33).

“... Yani bilmiyorum (belki) 10 yıl, 20 yıl sonra. (Ama) inşallah yakın zamanda yani” (K16, 41, E).

“Yani, 25-30 yıldan aşağı değil” (K6, E, 21).

“Bence, 20 sene sonra bile Suriye düzelmez” (K4, E, 38)

“Kötü, kötü hocam. Vallahi kötü yani. Hatta şimdi savaş bitti (bitse bile) savaştan daha 10 yıl sonra belki Suriye anca düzelir” (K14, K, 35).

Daha önce de bahsettiğimiz gibi her ne kadar savaştan kaçıp yeni bir yere göç etmiş olsalar bile, Kilis'in Suriye'ye yakın olması nedeniyle savaşın sesleri her gün kulaklarında yankılanmakta ve savaşa dair izler hep canlı kalmaktadır. Bu canlılık nedeni ile mülteciler kültürel uyum ve psikolojik açıdan olumsuz etkilenmektedirler. Katılımcılardan K13 (K, 34), şu sözleriyle bu durumu açıkça ifade etmektedir:

“Bence çok kötü, çok kötü. Çünkü yani, her şey yok yani. Şimdi benim akraba orada çok zor. Ve her zaman bomba var. Her zaman bomba var. Meselen her gün, ben ne zaman telefon(um) çaldı, ben korktum. Acaba ne var, acaba ne oldu (diye).”

Suriyeli mülteciler ülkelerinde yaşanan savaş nedeniyle psikolojik olarak zor dönemlerden geçmektedirler. Her ne kadar savaş ortamından kaçıp Kilis'e göç etmiş olsalar da sınıra çok yakın olmaları nedeniyle savaş psikolojisinden hala çıkamadıkları gözlemlenmiştir. Neredeyse her gün sınır ötesinde devam eden savaşın sesleriyle güne başlamak göç ettikleri yeni yere uyum sürecinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. İşte bu sebeple savaşın ortaya çıkardığı bu sonuçlar ve mültecilerin ülkelerinde devam eden savaşı her an hatırlamaları, uyum sürecine olumsuz etki eden bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3.4. Geri Dönme ile İlgili Düşünceler

Kültürel uyum sürecinde Suriyeli mültecilerin, ülkelerine dönüp dönmeyeceği psiko-sosyal açıdan önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Geri dönme ve dönmeme ile ilgili düşünceler, uyum sürecinin ne denli önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu sebeple Kilis'te yaşayan Suriyeli mültecilere, kültürel uyum sürecinin daha iyi anlaşılabilmesi açısından “Suriye’ye geri dönmek ister misiniz? Neden?” sorusu sorulmuştur. Yapılan görüşmeler sonucunda 8 katılımcının Suriye’ye geri dönmek istemediği tespit edilmiştir. Bunun nedeninin ise Kilis'te yaşamaya adapte olmaları ve Kilis'i çok sevmeleri gibi faktörlerden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bu durum kültürel uyum sürecinin olumlu yönde ilerlemesiyle yakından ilişkilidir. 11 katılımcı ise Suriye’ye geri dönmek için birtakım şartlar koşmuştur. Suriye’de eğitim, sağlık, emniyet, güven, temel yaşam malzemelerine rahatlıkla ulaşabilme vb. bazı durumların iyileşmesi sonucunda ülkelerine geri dönebileceklerini aksi halde Kilis'te yaşamaya devam edeceklerini belirtmişlerdir. Öne sürdükleri bu şartların olgunlaşacağı hakkında tereddütleri olan katılımcılar, Suriye'deki durumun düzelmesinin 10 ya da 20 yıl gibi uzun bir süre zarfında gerçekleşeceğini ve bu sürede Kilis'te yaşamaya devam edeceklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların geri dönmek ile ilgili düşünceleri şu şekildedir:

“Vallahi Suriye’ye, şimdi bu şekilde, bu zaman, Suriye’de zor, çok zor. Niye? Suriye’de (durum) her gün daha kötü, her gün daha kötü! Yani geçen sene daha iyi, iki sene önce daha iyi (lakin) şimdi, bugün iyi meselen, yarın daha kötü. Hayat her gün daha kötü. Şimdi yok, ben gitmeyeceğim. Bu zaman, bu şekilde zor. Hayat zor, hayat zor. Hayat yok orada! Yani orada nasıl meselen sen ekmek istiyorsun çok zor. İş yok, en basit şey yok!” (K2, E, 42).

“Şimdi, yok yani istemem. Ben çok mutlu(yum) Kilis’te. Galiba yok, yok yani. İstemem. Buradan çok memnun(um)” (K5, E, 40).

“Yok. Çünkü yani (Suriye’de) nasıl hayat oldu (olacak) meselen ben bilmiyorum, Allah biliyor. Ama bence yani çok zor. Meselen hayat iyi oldu meselen Allah biliyor. 10 sene sonra, 15 sene sonra, ben bilmiyorum” (K13, K, 34).

“Meselen, savaş bitti, güven var, olur. Ama bu şekil(de) hayır” (K1, K, 40).

“... Şimdi yok, savaşta yok...” (K14, K, 35).

Bazı katılımcılar Kilis'e göç ettikten sonra Türk vatandaşlığı almaya hak kazandıklarını ifade etmişlerdir. Türk vatandaşlığı aldıktan sonra kendilerini Türk gibi hissettiklerini, artık Türkiyeli olduklarını ve burada yaşamaya devam edeceklerini ifade etmişlerdir. Geri dönme gibi bir düşüncelerinin olmadığını belirten katılımcıların, Türk kültürüne ve Kilis'teki yaşama uyum sağladıkları açıkça ortadadır. Katılımcıların bu konu hakkındaki düşünceleri şu şekildedir:

"... Ben, şimdi Türk (oldum) yani. ... Ben gitmem yani. Asla gitmem. İstemiyorum" (K9, K,46).

"Yani şimdi Suriye bitmiş. Yani evet, hayat çok zor orada. Yani o yüzden imkân olursa babam, annem, akrabam yani ziyaret edeceğim (sadece). Evet. Şu anda ben Türk oldum, Türk vatandaş(lığı) aldım, benim hayatım burada yaptım" (K10, E, 33).

Katılımcılardan K7 (E, 42), Türk vatandaşlığına başvurduğunu ve vatandaşlık almaya hak kazandığında gitmek istemeyeceğini, hatta erkek çocuğunun Türkiye'de askere gitmek istediğini ama bu isteklerinin bir türlü gerçekleşmediğini şu şekilde ifade etmektedir:

"... Vallahi şimdi vatandaşlık bekliyoruz (bekliyoruz), vatandaşlık olduğunda gitmek istemem. He. Burada kalmak isterim. Çünkü benim bir oğlan var askere gitmek istiyi (istiyor). Bir şey gelmiyor elimizden. He, Türkiye'de (askere gitmek istiyor). Büyük oğlan."

Katılımcılardan K4 (E, 38), savaş bittikten sonra Suriye'deki taşınmazlarından dolayı geri dönmek istediğini ancak Türkiye'ye gidiş geliş yapacağını belirtmiştir. Özellikle çocuklarının, Türk eğitim sistemine entegre olması ve Türkçe öğrenmesi gibi sebeplerden dolayı Türkiye ile bağlarını koparmayacağını ifade eden katılımcı, çocuklarının bu kolaylıktan faydalanmaya devam etmesini istemektedir. Katılımcının bu konu hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

"Evet. Orada erzak var, emlak var, arazi var. Ama Türkiye'ye geleceğim gene yani. Evet. Şimdi benim çocuğum Türkçe iyi biliyorlar. Okulda Türkçe öğreniyor(lar). Türk okullarına gidiyor(lar). Onlar için daha kolay. Savaş bittikten sonra. Şimdi istemem."

Bir başka katılımcı olan K13 (K, 34), şu an dönmek istemediğini bunun nedeninin ise savaşın hala devam etmesi, bitse bile Suriye'nin uzun bir süre daha düzelmeyeceğini ifade etmiştir. Katılımcı, çocuklarının eğitimlerine Kilis'te devam

ettiğini Suriye'ye döndüğünde ise oradaki yaşama dair hiçbir şey bilmemelerinden korktuğunu şu şekilde ifade etmektedir:

“... Meselen hayat iyi oldu meselen (o zaman), Allah biliyor, 10 sene sonra, 15 sene sonra ben bilmiyorum. Belki yani. Bir şey var. Kızım büyüdü şimdi. Meselen iki sene sonra meselen savaş bitti. Benim kızım (Suriye’de) eğitim nasıl, hayat nasıl, bilmiyor! Bu sebeple. Bu güven var (o zaman ancak). Meselen eğitim çok önemli bence. ... ama burada daha iyi bence.

Farklı sebeplerden ötürü geri dönmek istemeyen katılımcıların yanı sıra dönmek isteyen katılımcılar da vardır. “Vatan” kavramı altında toplanan bu katılımcıların görüşleri ise şu şekildedir:

“Vallahi, savaş bittiğinde ilk, birinci ben giderim. Çünkü orada hayat yani, kafes, kuş bir kafes koy ne yani (bülbulü altın kafese koymuşlar ille de vatanım demiş)! Başka memleket bulamaz. Başka devlet zor. Vatan ayrı yani” (K8, E, 41).

“Evet. Çok isterim bile çok isterim. Ben bilmiyorum. Vatanım çok severim yani anlatabildim mi? ...” (K18, K, 29).

“Tabi. Bu savaş bitsin koşarak giderim vallahi” (K19, K, 41).

“Tabi. Zaten biz ne hayal ediyoruz. Suriye(yi) nasıl biz bıraktık aynı(şekilde) dönecek. Ama bence yani yok. Ama böyle (hayal ediyorum) yani. En son fotoğraf (gördüğüm) Suriye’de aynı ben döneceğim. Ama belki dönünce yani başka Suriye görecektir. Ama biz öyle hayal ediyoruz...” (K17, K, 36).

Elde edilen bilgiler sonucunda kültürel uyum sürecinin dinamiklerini konu edinmemizin araştırmamız açısından ne denli gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır.

3.4. Kültürel Uyum ve Din

Göç araştırmalarına konu olan kültürel uyum süreci hiç kolay olmamakla beraber uzun yıllar da sürebilmektedir. Çünkü uyum sürecine olumlu ve olumsuz etki eden birçok faktör vardır. Göç edilen yeni yerdeki dil öğrenme problemi, yerel halk ile temas, kültürel benzerlikler ve farklılıklar, psiko-sosyal uyumun kolaylıkları ve zorlukları, yerel halkın mültecilere karşı tutumları gibi nedenlerden dolayı kültürel uyum süreci iyi veya kötü yönde ilerleyebilmektedir. İşte bu etmenlerin neler olduğunu araştırmak, Suriyeli mültecilerde kültürel uyum sürecinin nasıl ilerlediğini ve gerçekleşip

gerçekleşmediğini anlamak açısından gereklidir. İki farklı kültürün bir arada nasıl yaşadığını, birbirlerini ne derecede etkiledikleri ve uyum sürecinin ne şekilde gerçekleştiği bu nedenden dolayı önemlidir.

Göç çalışmalarındaki en önemli konulardan birisi de kültürel uyum ve din arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Uyum süreci ve din arasındaki bu ilişkinin ne şekilde gerçekleştiği, davranışlarda ne gibi değişikliklere yol açtığı ve uyum sürecine etkisinin olup olmadığı araştırmacılar tarafından daima merak edilmektedir. Din, insanın hayatındaki birçok aşamasında karşılaştığı engelleri ve problemleri aşmak için bir destek rolü üstlenmiştir. Suriyeli mültecilerin yaşadıkları savaş ortamı, göç süreci ve sonrasındaki kültürel uyum sürecinin beraberinde getirdiği problemleri aşmada da dinin önemli bir rolü vardır. Yaşanılan zorluklar ve aşılması gereken problemler karşısında dinî başa çıkma süreci devreye girmektedir. Göç ettikten sonraki yaşantıda sorunlarla başa çıkmada dinin rolü, yerel halkın tutumları ve göç edilen yeni yerdeki dini hayat benzerlikleri ve farklılıkları başa çıkma sürecinde önem arz etmektedir. Özellikle sabır, şükür, dua, ibadet, kader ve takdir-i ilahi gibi dinî kavramlarla problemlerin üstesinden gelmeye çalışmaları dinin, kültürel uyum sürecinde ne denli etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

3.4.1. Dil Öğrenmenin Uyum Sürecine Etkisi

Dil öğrenme, göç edilen yeni yerdeki uyum sürecini kolaylaştıran ya da zorlaştıran en önemli maddelerin başında gelmektedir. Göç edilen yeni yerde azınlık statüsünde olan mülteciler, yaşamlarını devam ettirebilmek için yerel halk ile iletişim kurmak zorundadırlar. Hayatın her anında karşılaştıkları problem işte bu iletişim problemidir. İş bulmak, yerel halkla temasa geçmek, sorunlarını ifade edebilmek kısacası yaşamın her anında yeni kültürün dilini bilmemek, kültürel uyum sürecinin gecikmesi hatta hiç gerçekleşmemesi anlamına gelmektedir. İşte bu nedenlerden dolayı katılımcılara “*Dil öğrenme konusunda ne seviyedesiniz?*” sorusu yöneltilmiştir. Sorulan soruya biraz, orta, çok ve bilmiyorum gibi cevaplar vermelerine rağmen bütün mülakat sürecince araştırmacı tarafından soruları Türkçe sorup Türkçe cevaplar alması, katılımcıların dil seviyesinin ne denli iyi olduğunun açık bir kanıtıdır. Katılımcıların bu konu hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

“Orta yani. İyi biliyorum normal” (K2, E, 42).

“Biraz biliyorum” (K4, E, 38).

“Türkçeyi iyi biliyorum” (K6, E, 21).

“Türkçeyi burada öğrendim. Bir sene (sonra). Geldim hemen öğrendim” (K11, K, 38).

“Evet. Burada öğrendim. Ama çok iyi değil” (K14, K, 35).

“Burada öğrendim. 2 yıl sürdü” (K15, K, 30).

“Burada öğrendim. İyi yani” (K17, K, 36).

Katılımcılardan K13 (K, 34), Türkçeyi, Kilis’e göç ettikten sonra internet üzerinden izlediği videolarla öğrenmeye çalıştığını bunun sebebinin ise okula giden küçük kızına derslerinde yardımcı olmak için olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanı sıra Kilis Belediyesinin tasarrufunda olan Belediye konaklarında tercüman olarak çalıştığını (Bu konaklarda, usta öğretmenler tarafından yerel halk ve Suriyeli mülteciler için –özellikle kadınlar- çeşitli kurslar açılarak iş imkânı sağlanmaktadır) ve dil öğrenimi konusunda büyük mesafe kat ettiğini belirtmiştir. Özellikle yerel halk ile olan temasın olumlu olması, dil öğrenimi ve kültürel uyum süreci açısından ne derece önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Katılımcının konu hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

“Burada öğrendim. Yok hocam. Yani ben nasıl öğrendim. İnternette, youtube’den(izleyerek). Evet. Meselen, Youtube’den bir ders vardı. Ben evdeyim her zaman. Çünkü bir kız(ım) var yani çocuk. Bu ders meselen nasıl meselen ne konu (ödev), ben her zaman oturdum(çalıştım). Böyle yani. Evet. Sonra bir şey var hocam, iki sene önce okullarda çalışmıyor(dum), konakta (çalışıyordum). Çünkü ne var konakta hepsi Türkler (çalışanlar). Bu sebeple ben hızlı konuştum. Çok faydalı (oldu) yani.”

Kilis’in, Suriyeli mülteciler açısından özel bir durum arz etmesi katılımcılardan K5 (E, 40)’in dil öğrenimi konusundaki tecrübelerinden de anlaşılmaktadır. Suriye’deki savaş başlamadan önce ticaret yaptığını ve Türklerle çok alışveriş yaptığını ifade eden K5 (E, 40), Kilis’e gelmeden önce de Türkçe kelimeler bildiğini, geldikten sonra ise iş için dil öğrendiğini ve çabuk adapte olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Dil yani benim tamam yani, iyi dil. Ben(im) müşteri(m) var önceden, Azezli ben. Köyler (Türkmen) var. Çok yani Türkmen var. Müşteri(m) çok var. Mesela renkleri, o yeşil, o bordo biliyor(dum). Ne kadar para, fiyat sayacak biliyor(dum). Yani o şekil. Alışveriş (için biraz Türkçe) ben biliyor(dum) eskiden. Bes (sadece) ama bugün yani 10 sene(dir) Kilis(teyim), öğrendim yani. Az az öğrendim. O şekil meselen. Ben gitti(m) yani

müdürlük, banka, (her)şey tamam yani her şey serbest, biliyorum yani. Ben mal İstanbul'dan alacam, her 20 gün (de bir) gidip geliyor(um) ticaret için."

Bazı katılımcılar Kilis'e göç ettikten sonra dil kursu aldıklarını ve o kurslar sayesinde belirli bir seviyeye geldiklerini şu sözlerle ifade etmişlerdir:

"Türkiye'ye gelince ben yani A1, A2, B1, B2, öğrendim yani. Kurs aldım. Yani orta. İyi yani" (K16, E, 41,)

"Dil biraz var. Kursu gittim ama az. Kendi kendim(e) biraz çalıştım" (K1, K, 40).

Kültürel uyum sürecinde yerel halk ile olan temas çok önemlidir. Bu temaslar neticesinde olumlu ve olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Katılımcılardan K19 (K, 41), dil öğrenimi konusunda komşularından olumlu destek gördüğünü şu şekilde belirtmiştir:

"... Kilis'te öğrendim. Komşularımdan..."

Dil öğrenme insandan insana farklılık göstermektedir. Bazı insanlar çok uzun sürelerde yeni bir dili öğrenirken bazı insanlar için bu süre daha kısa olabilmektedir. Suriyeli mültecilerde de bu durum farklılık göstermektedir. Kilis'e göçün gönüllü değil de zorunlu olması mültecilere, dil öğrenme konusunda olumsuz şekilde yansımaktadır. Çünkü azınlık psikolojisinden çıkan mülteciler hayatlarını eskisi gibi sürdürmek isteyebilir. Lakin burada, göç edilen yeni yere yani Kilis'e özel bir durum vardır. Kilis'te, neredeyse kendi nüfusu kadar Suriyeli mülteci olması ve dillerini korumak istemeleri araştırmacıları olumsuz bir düşünceye sevk etmektedir. İşte bu durum, yeni bir dil öğrenme konusunda dezavantaj olarak görülürken, Kilis'e özel olan bir durum yaşanmaktadır. Araştırmamıza katılan 19 katılımcıdan sadece 1 kişi Türkçe bilmezken, geri kalan 18 kişi ile mülakatlar Türkçe olarak gerçekleşmiştir. Kültürel uyum sürecinin en önemli sacayaklarından birisi olan dil öğrenme konusu araştırmamıza katılan katılımcılar tarafından başarıyla gerçekleştirilmiştir. Sadece araştırmamıza katılanlar değil, araştırmacı tarafından gözlemlendiği kadarıyla Kilis'te yaşamakta olan pek çok Suriyeli mülteci yerel halk ile Türkçe konuşabilmektedir. Her ne kadar hala dil öğrenme konusunda zorluklar çeken mülteciler olsa da büyük çoğunluğunun dil öğrenmiş olması uyum sürecinin olumlu yönde ilerlediğinin büyük bir kanıtı olmaktadır. Dil öğrenme konusunda kalış sürelerinin de etkisi olmakla beraber yaklaşık 10 yıldan daha uzun bir süredir Kilis'te yaşayan mülteciler için bu durum sorun olmaktan çıkmak üzeredir.

3.4.2. Yerel Halk ile Temas ve İletişim Durumları

Suriyeli mültecilere Kilis’e göç ettikten sonraki yaşantılarında yerel halk ile iletişim ve temasın ne seviyede olduğunu öğrenmek ve bunun sonucunda uyum sürecinin seyrini anlamak için “*Günlük hayatta Kilis halkı ile olan iletişiminiz nasıl ve ne sıklıktadır?*” sorusunu yönelttik. Verilen cevaplar neticesinde, olumlu ve olumsuz şeklinde sınıflandıracağımız cevaplara ulaştık. 3 katılımcının yerel halk ile olan iletişim ve temas durumunun olumsuz şekilde olduğunu, geri kalan 16 katılımcının ise olumlu bir yönde ilerlediği sonucuna ulaştık. İletişim ve temasın iyi olduğu cevabını verenlerin daha çok; komşuluk, arkadaşlık, iş arkadaşlığı ve akrabalık ilişkilerini ilerlettiğini, olumsuz olarak cevaplayan katılımcılardan birinin Türkçe bilmemesi, diğer ikisinin ise daha kapalı bir yaşam tarzı sürmesi sonucuna ulaştık. Katılımcıların görüşlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

“*Evet. İyi davranıyorlar elhamdülillah. Evet, evet. Beraber çalışıyoruz. İyi bir iletişimimiz var*” (K3, K, 36).

“*Türklerle iletişimim iyi. Arkadaşlarım var...*” (K4, E, 38).

“*Baya iyi, evet. Benim Türk arkadaşlarım Suriyelilerden daha fazlaydı Kilis’te. İletişim çok fazla Türklerle burada. Hem Türkiye’nin her yerinden bir arkadaşım olur (oldu). Bir de Kilis’te daha fazla oldu. Çünkü ilk geldiğimde Türklerle çok takıldım. Onun için arkadaş oldum. Baya fazla arkadaş(ım) oldu. Evet. Daha üniversitede (birbirimizi) görmeden birkaç arkadaşla buluştuk. Şu anda uzaktan eğitim alıyoruz. Bazen soruyoruz ne yapıyorsun falan (diye). Aynı bölümü okuyoruz muhabbet oluyor...*” (K6, E, 21).

“*Vallahi güzel iyi yani. Benim arkadaş(ım) var elhamdülillah. Şükür, iyi yani*” (K8, E, 41).

“*Evet. Yani aramızda bazı arkadaşlar(ımız) var yani. İyi meselen hayat. Çarşıda meselen pazarda, alışveriş meselen. Evet, biraz görüşmek var. Bazen Türk arkadaşlarım var yani ama iyi yani*” (K16, E, 41).

Özellikle uyum sürecini hızlandıran ve kolaylaştıran bir etmen olan komşuluk ilişkisi katılımcılar tarafından çok fazla dile getirilmiştir. Komşularının iyi olduğunu ifade eden katılımcılarda, uyum sürecinin olumlu bir şekilde ilerlediğini gözlemlemek mümkündür. Katılımcılar bu konu hakkında görüşleri şöyledir:

“... Komşular(ım) çok iyi. Ben şimdi Beşevlerde (Kilis’te bir semt) oturuyorum. Orada Türk çok var. İyi çok şükür yani. Güzel bir iletişimim var” (K4, E, 38).

“İyi hocam. Yani şimdi her şey daha iyi oluyor. ... İyi iyi çünkü komşular(ım) var. O komşu(m) çok iyi, çok kibar.” (K13, K, 34).

“Bazen iyi. Bazen meselen komşu yakın. İyi çok iyi...” (K14, K, 35).

“Evet. Bazen yani biz burada, komşu(m) var Türk yani. Bazen ziyaret (ettik birbirimizi) birlikte yani sohbet ettik böyle” (K15, K, 30).

Komşularıyla aralarında karşılıklı olarak kültürel alışverişin olduğunu ifade eden K18’in (K, 29), şu sözleri kültürel uyum süreci açısından dikkat çekmektedir:

“Aynen yok güzel güzel, çok güzel. Onlardan bir şeyler alıyorum biliyor musun? Yani mesela benim komşum, mesela ben örnek vereceğim; benim şey komşum Türk kadın, mesela yemek nasıl yapıyor farklı. Bana da öğretiyor. Bende ona öğretiyorum Suriyelilerin yemeklerini ve seviniyoruz. Böyle aynen.”

Katılımcılardan K5 (E, 40), Türk kültürünü öğrenmek ve uyum sağlamak için özellikle Türklerin kaldığı bir apartmanı tercih ettiğini, daha önceden Türk kültürüne ilgisi olduğunu ve beğendiğini hem ilk kültürünü koruduğunu hem de yeni kültürü öğrenmek için çok çaba sarf ettiğini belirtmiştir. Yaşadığı bu durumu şu sözleriyle ifade ederek kültürel uyum sürecinin anlaşılması açısından bize önemli fikirler vermektedir:

“Çok, komşular(ım) çok güzel benim. ... Benim bina(da) 52 daire var. Çok muhabbet (var). Türk hepsi Türk. 2 tane Suriyeli var, ben 3. Suriyeliyim. 49 daire Türk. Her gün muhabbet ediyor(um) devam yani, çok iyi, ben çok memnun. Zaten benim seçtim (zaman) nasıl yani, daire-bina, Türk (olsun) istiyor(dum) hepsi. (Çünkü) Nasıl? Kültür nasıl? İyi kültür(leri) yani. Evet. O şekil yani. Ben istiyor(dum) o şekil yani. Bende öyle istiyor(dum). Zaten benim evvel, eskiden(beri) beğendim yani (Türkleri). O nasıl eskiden, televizyon(da) çok gördüm yani program(da), dizi(de), hayat(larınız) nasıl, haber(de), beğendim yani. Ha Azez evvel çok kanal var(dı). (Türk) Kültür(ünü yansıtan) yani, program(lardan), dizi(lerden izleyip) her şey(inizi) beğendim. Mesela Suriye(‘nin de) kültür güzel, Türkiye(‘nin de) güzel. Ben iki taraf alıyor(um).”

Kültürel uyum sürecinde önemli olan bir etkende akrabalık ilişkileri olmaktadır. Göç ettikten sonra yerel halktan birisi ile evlenen K9 (K, 46), bu duruma şu sözlerle açıklık getirmektedir:

“Çok güzel. Benim eşim Türk. Çocuklar(ı), akrabalar(ı) çok iyi. Aynen çok iyi bir iletişimim var. Yok, iyi”

“...Benim eşimde Türk. Evet. Öyle işte benim çocuklarım(ın) arkadaşları o(nlar) da Türkler. Benim ailem olmadığı için (burada) ailem (olmadığı için). ... Farklı şehirlerdeler. Benden uzak olduğu için (ailem), ben(im) arkadaşlarım falan hep Türkler yani” (K18, K, 29).

Kültürel uyum süreci ve din arasındaki ilişkiyi ortaya çıkaran bir açıklama ise K10 (E, 33)’dan gelmektedir. Kilis’in, Türkiye’deki diğer şehirlere göre daha muhafazakâr bir yaşam sürdüğünü ve köy hayatı gibi basit olduğunu ifade etmiştir. Buradan hareketle bu durum, katılımcı için uyum sürecini kolaylaştıran olumlu bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcının bu konu hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

“Güzel. Kilis diğer şehirlerden çok (daha) muhafız (bir) millet. Ben şey, her gün geziyorum, bakıyorum, muhafız bir millet. Diğer şehirlerde çok karışık millet var. Şu anda Kilis şehir olarak hayatı köylü, basit. Yok, sıkıntı yok”

Kültürel uyum sürecinin olumsuz yönde ilerlediği 3 katılımcıdan biri komşularının ilgi ve alakasının az olduğunu, bir diğeri dil bilmediği için uyum sağlamada problemler yaşadığını sonuncusu ise evden işe işten eve geldiğini ifade ederek sosyalleşemediğini şu sözlerle ifade etmektedirler:

“İyi değil, yani meselen komşu yüz yüze (ama) merhaba yok. Yani alakat (ilgi) çok çok az. Hep görüştüğüm Suriyeli yani Türk çok az ilgi var” (K1, K, 40).

“... İkisi de ama daha çok Suriyeli. Sebep, dil evet” (K12, E, 53).

“Biz yalnız oturuyoruz. Hiç çıkmıyoruz. Hayır, hayır. Yani biz her gün, her gün sadece buraya (işe) geliyoruz. ... Benim az yani (görüştüğüm kişi). Biz Türkçe biliyoruz. Keşke Türk yanında otursak yani daha hızlı, daha iyi yani (iletişimimiz olur). Komşum var ama bir yılda bir ziyaret yaptık yani” (K17, K, 36).

Suriyeli mültecilerin göç ettikten sonraki yaşantılarında kültürel uyum sürecini etkileyen faktörlerden biri de yerel halk ile temas ve iletişim durumlarıdır. Sosyal hayatın kaçınılmaz bir parçası olan iletişim ve temas, yaşamın her anında gerekliliğini hissettiğimiz bir durumdur. Özellikle mülteciler açısından önemli olan bu durum, göç edilen yeni yere uyum sağlama açısından önemlidir. Yerel halk ile iletişim ve temasın

olumlu bir şekilde gerçekleşmesi, kültürel uyum sürecinin olumlu yönde ilerlemesi demektir. Olumsuz temas ve iletişim kültürel uyum süreci sekteye uğratabilir.

3.4.3. Uyumu Etkileyen Faktörler: Kültürel Benzerlikler ve Farklılıklar

3.4.3.1. Kültürel Benzerlikler ve Uyum

Suriye’de yaşanan iç savaştan dolayı zorunlu göçe maruz kalan mültecilerin göç ettikleri yeni yerlere uyum sağlamaları konusu önemli bir psiko-sosyal problem olarak gündemde bulunmaktadır. Bu nedenle katılımcıların göç ettikleri yere uyum sağlama konusunda nelerin etkili olduğu ya da hangi hususların uyumun önünde engel teşkil ettiği araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Bu araştırmada da Suriyelilerin Kilis’e uyum sağlamaları sürecinde onların ilk kültürleriyle yeni kültürleri arasında bir benzerlik görüp görmedikleri ortaya koyulmak istenmiştir. Katılımcılara bu konuda “*Kilis halkı ile Suriyelilerin ortak özellikleri var mıdır? Varsa nelerdir?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

“... Meselen din yani çok yakın. Çünkü İslam. Komşular meselen genellikle çok saygılı...” (K12, E, 53).

“...e tabi, tabi, tabi! Meselen İslam din Türkiye’de. Mesela Avrupa’da İslam yok. Burada aynı akıl (şuur). Mesela Kur’an-ı Kerim var. Meselen komşular iyi, çok eziyet (kötü muamele) yok. Aynı Suriye(gibi)...” (K14, K, 35).

“Var. Alakat (ilgi) var. Mesela din çok benziyor. Adet, din meselen...” (K13, K, 34).

Araştırmada, katılımcıların belirttiği diğer kültürel benzerliklerden örf, adet, gelenek-görenekler, giyim, yemek kültürü ile ilgili görüşleri şu şekildedir;

“Evet var. Kültür aynı meselen. Burada kıyafetler çok yakın (birbirine). Adetler, tören(ler) çok yakın. Her şey çok yakın bize.” (K19, K, 41).

“Yemek aynı. Mesela Suriye’de lahmacun var burada lahmacun var. (Suriye’de) Kilis tavası başka isimle var ama aynı. Mesela düğün aynı. Elbiseler aynı bayanlar için.” (K4, E, 38).

Katılımcılardan K5 (E, 45), Türklerle Suriyelilerin düğün törenleri gibi bazı konularda benzerliklerinin olduğunu dile getirmiştir. Buna ek olarak bu katılımcı yerli

halk ile Suriyelilerin kıyafet tercihi konusunda birbirlerinden etkilendiklerini ve kıyafet tercihlerinde gözlemlendiği değişimi şöyle dile getirmiştir:

“Eksik yok. Yani çok benzer. Ama zaten bugün çok Suriyeli(nin) aynı adet(leri). Türk(lerin de aynı). Düğün yapacak(lar) aynı şey(ler var). Hatta benim meselen o mağaza(da) Suriyeli var müşteri(m vardı) meselen Suriyeli beğendim (diyordu) boncuk(lu) buluz (giysileri). Şey Türk(ler) sade istiyor(du). Şimdi bugün Suriyeli geliyor sade (giysi) istiyor, tesettür giyim istiyor mükemmel (olsun) istiyor.”

Kültürel benzerliklerin olmasının bir nedeni de yerel halk ve Suriyelilerin arasında bulunan akrabalık ilişkileridir. Savaştan önce iki topluluk arasında kan bağı olması nedeniyle çeşitli temaslar kurulmuştur. İletişim akraba oldukları için sağlanmıştır. Dolayısıyla savaş öncesinde de iki kültürün özelliklerinde benzerlikler yer almıştır. Örneğin; katılımcılardan K10 (E, 33) bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Yani evet var. Yani şu an Kilis’in milletlerinin (insanlarının) hayatı bizim hayatımıza çok yakın. (Çünkü) Onlar savaştan önce Suriye’ye gidip geliyorlar(dı). Bir iletişim var(dı). Akrabalık var(dı). Bazı Suriyeliler, Türk(ler) ile kızlarını evlendirmişler. Yani şu an ben bir arkadaşla görüştüm, ne dedi abi; ben bu arkadaş savaştan önce tanıyorum(dum). Nasıl? Bu adam (Kilisli) evvel Suriye’ye geliyordu, alışveriş, ticaret (için)... Yani şimdi eğer bir Türk adam(la) görüşürseniz yaşı 60-65 sorarsanız (ona), abi Suriye’ye gittin mi (diye)? Kesin gittim (der). Yemeklerini yedim (der). Eski hanelere (yapılara) baktım (gördüm der). Mesela sağ tarafta bu hane(yapı) var(dı der) biliyor hepsini.”

Yine akrabalık ilişkilerinin bulunmasıyla ilgili bir diğer katılımcı olan K6 (E, 21), göçten sonra tanıştığı insanların ailelerinde de akrabalık bağlarının olduğunu belirtmiştir. Bu durum kültürel benzerliği beraberinde getiren önemli bir husus olarak görüşlere şu şekilde yansımıştır:

“Ortak özellikleri işte dedim kültür. Bir de nasıl diyeyim gelin damat (konusu) eski Suriyelilerde veriyor. Eski dediğimde Suriye kuzeyinde; Azez, o bölgelerde. O da (bu nedenle) iletişim(i) çok oldu (arttırdı). Akraba falan oldular. Birbirine yakın yani. Bir de yemek kültürü vardı baya aynıydı ama değişen az bir şey vardı. ... Aynı, aynı. Bir de Arapça çok bilen vardı (Kilis’te). Kilis’te yaşayan Arap kökenliler karşıladım (karşılaştım) onlarla. Ben Azezliyim onlardan, bunlardan tanıdıkları vardı, akrabaları vardı. Bizim Kilis’te yaşadığımız ev sahiplerinin nenesi(de) Azezli (idi).”

Elde edilen yanıtlarda Kilis halkının kültürel olarak kendilerine benzediklerini ve bu benzerliklerin örf, adet, gelenek-görenekler, giyim, yemek kültürü ve Kilis'in fiziki yapısının Suriye'de yaşadıkları şehre benzemesi ve dinî benzerliklerin olması gibi konuların olduğu görülmüştür. Söz konusu bu benzerliklerin katılımcıların göç ederken Kilis'i tercih etmelerinde ve uyum sürecinde etkili olduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte 19 katılımcının yer aldığı bu araştırmada kültürel benzerlikler konusunda en çok *dini benzerlik* verilen cevaplarda yer almıştır. Bu da dini benzerliğin uyum sağlama sürecinde olumlu katkı sunan bir yapısının olduğuna işaret etmektedir.

3.4.3.2. *Kültürel Farklılıklar ve Uyum*

Kültürel benzerlikler psiko-sosyal uyumu ne kadar kolaylaştırırsa, kültürel farklılıklarda uyum sürecini bir o kadar sekteye uğratabilir. Göç edilen yeni yerde eski alışkanlıkların terk edilmesi, örf, adet, gelenek-görenek gibi kültürel farklılıkların olması mültecilerin, yeni topluma adapte olmasında bazı sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Örf, adet vb. kültürel farklılıkların yanında dinî farklılıkların da olması kaçınılmaz bir gerçektir. İnanca dayalı farklılaşmalar da kültürel uyum sürecini zora sokan önemli bir faktördür. İşte bu nedenlerden dolayı katılımcıların, kültürel uyum süreçlerine etki eden dinî psikolojik hususların neler olduğunu öğrenmek için “*Kilis halkı ile Suriyelilerin ayrıştığı/farklılaştığı nokta var mıdır? Varsa nelerdir?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu konu hakkındaki düşünceleri ise şu şekildedir:

“*Sadece dil, sadece dil...*” (K4, E, 38).

“*...Sadece dil. Dil olarak değişik...*” (K6, E, 21).

“*... Sayabilirim, meselen kıyafetler. ... Mesela şey yemek farklı oluyor. Adet ve örf biraz farklı. Sizinkiler mesela düğünden önce bir şeyler (yapıyorlar) oluyor değil mi? Evet yani, şey, nasıl diyeceğim ya, düğün, düğün (kına). Sizde bir o da giyiyor, kına evet. Öyle (bir şey) bizde yok yani (öyle) bir şey. Bizde kına falan yok. Bizde bir nişan var bir (de) düğün günü var...*” (K18, K, 29).

“*Vallahi şimdi adet, meselen bir gelin çıkıcı (çıkacak) bizde yok öyle bir şey (yok). Yani biz, kız verdiğimiz zaman çeyiz meyiz alakamız yok. Türk adam ayrı. Türk adam ne yapıyor meselen kızı çeyiz ediyor (kızına çeyiz yapıyor) hepsi. Bizde yok böyle bir şey. Bu fark(lı)*” (K8, E, 41).

“Tabi. Meselen Türk(lerin) hayatı çok daha düzenli. Yani ne zaman kalkıyorlar ne zaman yatıyorlar ortada. ...” (K17, K, 36).

Kültürel uyumu zora sokan farklılıkların başında dinî farklılıkların geldiğini ifade etmiştik. Bu farklılıkları vurgulayan katılımcılar, çoğunlukla aynı inanca sahip oldukları yerel halk ile pratikteki bazı uygulamalarda farklılaştıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu konu hakkındaki fikirlerini şu şekilde ifade etmektedirler:

“... Şey, dün ne tartıştık ben eşimle ya, dün. Meselen isra ve miraç gecesi geldi ya, aynen, Türkler farklı şey (şekilde) katılıyorlar (kutluyorlar). Meselen şey, bir şeyler götürüyorlar (yemek, tatlı vs.), bir şeyler yapıyorlar (mevlid okutma vs.) çok farklı katılıyorlar. Meselen Suriyeliler nasıl yapıyorlar; camiye gidiyorlar, dua ediyorlar bu kadar...” (K18, K, 29).

Katılımcılardan K1 (K, 40), İslam hukukunda iddet¹(Acar, 2000, ss. 466–471) müddeti olarak bilinen uygulamadan dolayı kocası öldükten sonra bazı dinî gereklilikleri yerine getirdiğini ama komşusunun bu uygulamaya karşı olduğunu ve bundan dolayı bir farklılık olduğunu şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Yani meselen ben(im) kocam iki buçuk yıl önce öldü. (Ben) peçe (örtü) koydum. Burada yok o. Komşu(m) bana dedi, öğretmen (komşum), bu gerek(li) değil(örtünme), (ama) biz(de) iddet (var). Kocam (öldüğü) için dört ay on gün evde oturuyor biz, iddet bekliyor. Ama öğretmen komşu(m) bu gerek değil (dedi)!”

Katılımcılardan K2 (E, 42), dinî bir farklılık olarak gördüğü düşüncelerini gözlemlediği bir durum üzerinden şu şekilde ifade etmiştir:

“... Meselen sizden gençler camiye az gidiyor. Suriye’de var, gençler var. Çocuk var büyük var. Ben meselen bu şeye baktım (gözlemledim) mümkün (belki) yanlış (olabilir), bilmiyorum. En meselen fazla büyükler var. Yaşlılar namaza gidiyor. Gençler sadece cuma günü (gidiyor namaza). Meselen bakıyorum başka zaman yok. Suriye’de var. Meselen gençler gidiyor. Küçükte gidiyor büyükte ama burada az. Bu şekilde yani” (K2, E, 42).

¹ **Ölüm İddeti:** Eğer bir kadının kocası ölürse ve kadın ölüm gerçekleştikten sonra hamile değilse dört ay on gün beklemek zorundadır. Kur’an-ı Kerim’de bu kural detaylı bir şekilde ifade edilmektedir. (el-Bakara 2/234).

Boşanma veya Fesih İddeti: Boşanmış veya başka bir nedenden ötürü nikâh akdi sonlanmış kadınların iddet bekleme süreleri hamile olup olmamalarına ve bazı fizyolojik özelliklerine göre değişiklik göstermektedir. Eğer kadın hamile ise iddet müddeti doğumla sona erer. Kur’an-ı Kerim’de bu konu ayetle sabittir. (et-Talâk 65/4).

Bu kültürel farklılıklar uyum sürecini, kendilerinin ifadesiyle az da olsa zora soksa da daha çok benzerliklerin uyum sürecini kolaylaştırdığını görmek mümkündür. Kültürel farklılık konusunda sorduğumuz soruya karşılık çoğunluk fark olmadığını ifade etmiştir. Hatta Kilis'in ve Kilis halkının kendi şehirlerine ve insanlarına çok benzediğini ifade eden mültecilerde, kültürel uyum sürecinde de bu durumun çok etkili olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların farklılıktan ziyade benzerlik olduğunu belirttiği görüşleri şu şekilde sıralayabiliriz:

“Yok, yok. Şimdi bak 10 sene, 10 sene! Şimdi bak, Kilis özel memleket, yani söylemedim (mi ben) çok az müşkülât (problem) var. Yemek aynı, bayram aynı, düğün aynı” (K5, E, 40).

“... Ben fark görmedim. Bence benzer hepsi” (K3, K, 36).

“Yok. ... Hiç farklılık yok ...” (K6, E, 21).

“Yok, ben şey (farklı) görmüyorum yani. Burada kimse kimseyi yabancı görmüyor yani. Benim için ben şahıs (kendi) adıma konuşurum. Ben görmedim daha şu güne kadar” (K7, E, 42).

“Yok. Fark yok” (K10, E, 33).

“Yok. Benziyorlar hep aynen” (K9, K, 46).

“Bence hiç fark yok yani” (K15, K, 30).

Araştırmamızdan elde ettiğimiz sonuçlardan hareketle, Kilis'te yaşayan Suriyeli mültecilerin uyum sürecini etkileyen farklılıkların örf, adet, gelenek-görenek ve dinî uygulamaların zaman zaman da olsa olduğunu söyleyebiliriz. Genel anlamda Kilis'in Suriye'ye yakınlığı ve savaş öncesinde Kilisli ve Suriyelilerin gerek ticaret gerek akrabalık ilişkileri neticesiyle kültürel alışverişin olduğunu belirtmek gerekmektedir. İşte bu münasebetler neticesinde Suriyeli mültecilerin özellikle Kilis'i tercih etmeleri ve kültürel farklılıkların çok fazla olmadığını belirtmek gerekir. Çoğunlukla Suriyeli mülteciler ve Kilisli yerel halk İslam inancını benimsemişken, pratikteki uygulamalardan kaynaklı bazı farklılıklar olmaktadır. Bu farklılıkları dile getiren katılımcılar, bunun yanında dil, örf, adet ve gelenek-görenek gibi uygulamada farklılaştıklarını belirtmişlerdir. Genel anlamda Kilis ve burada yaşayan yerel halkın kendilerine çok fazla benzediğini ifade etmişlerdir. Bu benzerlik şüphesiz ki kültürel uyum sürecinde çok

önemli bir etmendir. Çünkü kültürel uyumu kolaylaştıran ve hızlandıran en önemli faktörlerden biri kültürel benzerliklerdir.

3.4.4. Psiko-Sosyal Uyum: Kolaylıklar ve Zorluklar

Uyumu kolay veya zor kılan bazı faktörler vardır. Bireyin çevresindeki fiziksel ya da bağlı bulunduğu toplumsal yapıdaki psikolojik etmenler bunların başında gelmektedir (Cüceloğlu, 2019, s. 319). Kültürel ve toplumsal bütünleşme için ise her iki kültürün teması neticesinde gelişen uyum sürecinin sağlam bir zemine dayanması gerekmektedir (Karataş, 2018, s. 975). Çünkü Suriyeli mültecilerin en büyük problemlerden biri, göç edilen yeni yerdeki topluma psiko-sosyal açıdan uyum sağlayıp sağlamamaktır. Psiko-sosyal uyum süreci gerek grup düzeyinde gerekse birey düzeyinde gerçekleşebilir. Göç edilen yeni toplumla azınlık kültür arasındaki etkileşim neticesinde ortaya çıkan kişisel değişimler ve bu değişimlerin sonunda tecrübe edilen her şey psikolojik uyumla alakalıdır. Psikolojik uyumu etkileyen faktörlerin başında göç edilen yer ve oradaki kalış süresi, dil, din, cinsiyet, sosyal mesafe, sosyal kimlik ve algılanan ayrımcılık gibi kavramlar gelmektedir (Saygın ve Hasta, 2018, ss. 323–324). Buradan hareketle Kilis'te yaşayan Suriyeli mültecilere “*Kilis'teki yaşama uyum sağlama sürecinde yaşadığınız en büyük kolaylık ve zorluklar nelerdir?*” sorusunu yönelttik.

3.4.4.1. Zorluklar

Suriyeli mülteciler Kilis'teki yaşama uyum sağlama sürecinde yaşadıkları zorlukları şu şekilde açıklamışlardır:

“*Zorluk dil oldu. Evet, evet burada öğrendim. Bu en zor yani. İş bulmak zor oldu...*” (K3, K, 36).

“*En büyük zorluk dil oldu benim için*” (K4, E, 38).

“*...En zor dil oldu. Türkçe bilmememdi yani en zor(u)...*” (K9, K, 46).

“*Evet. Dil oldu zor olan. ... Türkiye'ye geldiğimiz zaman hiçbir şey bilmiyorduk. Evde oturuyorduk (sadece çünkü) korkuyorduk. İletişim(imiz) yok(tu). Ondan sonra alıştık. Dil dışında zorluk olmadı*” (K10, E, 33).

“*Dil oldu. Kiralar çok pahalı*” (K12, E, 53).

“... Evet. Biraz zorlandık. Zor olan işte çevrem yok(tu). Çevrem dediğim arkadaş çevresi falan. Hiç tanıdıklarım yoktu baya zorlandım yani. 5-6 ay falan zorlandım...” (K6, E, 21).

“Oldu he. Maddi durumlar biraz sıkıntılı oluyor(du). Gelirimiz olmadığı için...” (K7, E, 42).

Katılımcılardan K18 (K, 29), Kilis’e göç ettiği zaman uyum sürecinin zor olduğunu ifade etmiştir. İlk göç ettiği zaman İstanbul ve çevre şehirlerde ikamet ettiğini daha sonra iş nedeniyle Kilis’e geldiğini ve uzun süredir burada olduğunu belirtmiş, alıştığı hayattan uzak bir çevre ve şehir yapısıyla karşılaştığını bu nedenden dolayı da zorlandığını şu sözlerle aktarmıştır:

“... Benim memleketim Suriye’deki, mesela ben İstanbul’a gittim ya deniz, nem (var) ben (de) öyle alıştım (memleketimde). Yeşillik, dağlar falan öyle bir hayat yaşadım. Öyle güzel nefes alıyor(dum). Aynen yani güzel bir nefes alıyor(dum). Buraya geldim (Kilis’e havası) kuru. En başta deniz yok o birinci. İkinci şey biraz sıcak çok oluyor o da bizim havamız değil yani. Hele bir benim memleketime git var ya oradan çıkmak istemiyorsun. Canın istemiyor biliyor musun, Orada deniz var, hava çok güzel, her taraf su, nereye gidiyorsun her taraf su, yeşil, su, yeşil. Orada bir şey (vardı) adı neydi; hah turist. İşte bizde çok var(dı). Yani güzel bir memleket(ti). Buraya geldik, tam var ya sanki yani nasıl acayip bir şey yani anlatamam. Bir ay kendime gelemedim. Bir ay biz nereye geldik falan (diye düşündüm) öyle.”

Algılanan ayrımcılık; birey veya grup olarak karşı karşıya kalındığına kanaat getirilen ayrımcılığın sıklığı ve şiddeti olarak açıklanabilir (Saygın ve Hasta, 2018, s. 329). Psiko-sosyal uyum sürecinde böyle bir algılanan ayrımcılığa maruz kaldığını düşünen K19 (K, 41), başından geçen olayı şu sözlerle ifade etmektedir:

“... En zor(u) bana göre; bir kere hastaneye gittim. Doktordan randevumu aldım. Orada bir hemşire var(dı). Beni bir saat bıraktı (bekletti). Sıra bende ama beni bir saat bıraktı (bekletti). Türk insanları almış ben bekliyorum, bekliyorum. Sonra söyledim; neden bekliyorum ben, randevu aldım. Bana dedi (ki); burada size yer yok, yerinize (ülkenize) gidin. En zor şey bana bu oldu. Başka yok yani.”

Alınan cevaplar ışığında, Kilis özelinde psiko-sosyal uyumu zorlaştıran en büyük faktörün “Dil” olduğu sonucuna ulaştık. Suriyeli mülteciler göçün ilk yıllarında dil

bilmedikleri için büyük sorunlar yaşadığını, yerel halk ile yeterli düzeyde iletişim kuramadığını ve bu nedenden ötürü uyum sağlama konusunda zorlandıklarını ifade etmişlerdir. İş bulma kaygısı ve maddi zorluklar mültecilerin psiko-sosyal uyum sürecini olumsuz etkileyen bir diğer faktör olmuştur.

3.4.4.2. Kolaylıklar

Bahsedilen zorlukların yanında Suriyeli mülteciler, psiko-sosyal açıdan uyum sürecini kolaylaştıran pek çok faktöre de değinmişlerdir. Başta komşulardan gördükleri destekler olmak üzere, yerel halkın ve şehrin benzerliği, eğitim ve sağlık gibi başlıca faktörler gelmektedir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

“En büyük kolay(lık); millet (insanlar), komşular. Çok yardım (ettiler). Ne istiyor yeni yeni (ilk başlarda), savaş (çıktı) ben geldi. İlk geldi(m), yardım çok(tu). Mesela ben dükkân istiyor, mesela kira, amam al dükkân kira (diyorlar). Ev kira tamam yani (al diyorlar). Her şey açık. Benim (için) zor(luk) yani yok yok (olmadı)” (K5, E, 40).

“Yardımcı oldular çok oldular. Eşya falan getirdiler. ... Şu günde elhamdülillah kimseye ihtiyacımız yok. Yani devlette destek çıkıyor bize” (K7, E, 42).

“Hayır. Allah’a şükür. Hatta benim komşum çok güzel babam gibi (oldu bana). Önceki komşum yani yaşlı erkek yani babam gibi bana (oldu)” (K11, K, 38).

“En büyük kolaylık Türk insanlar, Türk komşular oldular. Beni bir kız(ları gibi) saydılar...” (K19, K, 41).

“... Meselen kolaylık; eğitim. Hemen yani. Meselen çocuklarım için ve biz(im) için meselen eğitim var, sağlık, güvenlik, saygı var...” (K16, E, 41).

Daha önce de bahsettiğimiz gibi araştırma alanının Kilis ilini kapsamından dolayı buraya özel durumlar gözlemlenmiştir. Kilis’teki yaşama uyum sürecinde en büyük kolaylıkları sıralayan mülteciler; başta yerel halkın kendilerine çok yardımda bulunması, komşuluk ilişkilerinin iyi bir düzeyde olması ve Kilis’i kendi şehirlerine benzetip benimsemeleri psiko-sosyal açıdan uyum sürecini kolaylaştıran etmenlerin başında gelmektedir.

3.4.4.3. Dünden Bugüne: Yaşanılanlar ve Uyum

Suriyeli mülteciler her ne kadar Kilis’te yaşamaya uyum sağlama çabasında olsalar da yaşadıkları stres ve travmalardan dolayı, karşılaştıkları sorunları aşmak hiç de

kolay olmamıştır. Ülkelerinde çıkan savaş onları vatanlarından etmiş, başka yere göç etmek zorunda bırakmıştır. Kimisi bu savaşta eşini, çocuğunu, akrabasını ve arkadaşını kaybetmenin acısını yaşamış kimisi hala atılan bomba seslerinin yankılarını kulaklarından atamamıştır. İşte buradan hareketle Kilis’e göç eden Suriyeli mültecilere “Göç anından bugüne kadar geçen sürede yaşadıklarınız psikolojinizi nasıl etkiledi?” diye sorduk. Katılımcıların bu konu hakkındaki düşünceleri şu şekildedir:

“Özledim yani ailem, evim. Çok özledim. Yani keşke arkadaşım, annem burada olsa...” (K1, K, 40).

“Vallahi bak, çocuklar hemen (unuttular) yani bir ay sonra (alıştılar), her şey Suriye’de kalıyor. Yani en kötü büyükler. Büyükler unutmuyor. Ben şimdi unutmuyor her şeyi unutmuyor. Çocuklar bir ay sonra hayata devam etti alıştı. Büyükler yani meselen annem, geçen sene öldü. Sebep; kafası çalıştı (düşündü), çalıştı (düşündü) hasta oldu. Sonra, bir sene sonra öldü. Büyükler zor ama çocuklar hemen unutuyor. Bu şekilde yani aha bak ben şimdi saçlar beyaz (ladı düşünmekten) baya zor” (K2, E, 42).

Özellikle savaş psikolojisinden çıkamayan mülteciler, Kilis’in sınıra çok yakın olmasından kaynaklı bazı zorluklar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Sınır ötesinde atılan bomba seslerinin Kilis’ten rahatlıkla duyulması onların savaşa dair korkularını pekiştirmekte ve uyumun önünde bir engel teşkil etmektedir. Katılımcılar bu konuyla alakalı şunları aktarmıştır:

“Ben ilk geldim çok zor yani bomba (vardı) orda. Ben doğum yapıyorum bomba düştü. O yüzden çok korkuyorum(dum). Şimdi, yani ilk geldim (buraya) iki sene her ses (duyduğumda) büyük bir ses (duyduğumda) korkuyorum(dum)...” (K3, K, 36).

“Değişik oldu. Hem sesler(den) falan patlamalardan çıktık. ... Bir de orada silah oldu. Baya silah oldu. Çocukların elinde bile baya silah oldu. O baya benim psikolojimi bozdu. (Bunları) Yaşadığımda ben 14 yaşındaydım orada. Ama beni (görenler) 20 yaşında görürler(di). Benim yaşıım göstermiyordu. Baya yaşlandırdı (dı beni savaş). Beni gören 25-26 yaşında derdi” (K6, E, 21).

Psiko-sosyal uyumu zorlaştıran en büyük korkulardan birisi de ölüm korkusudur. Savaş nedeniyle yakınlarını kaybeden Suriyeli mülteciler bu korkuyu en derinden yaşamışlardır. Katılımcıların bu konuda anlattıkları her şeyi gözler önüne sermektedir:

“Benim psikoloji... Bu sene daha iyi oldum ama önceden çok kötü, çok kötü hocam. ... Meselen ne; babam öldü. Meselen akraba Suriye’de öldü savaştan (dolayı). Bomba var(dı). Meselen her iki gün ya da üç gün(de) bir kötü haber vardı. Bu sebeple her zaman kötü hissediyorum(dum). Ama bu sene elhamdulillah daha iyi oldu(m)” (K13, K, 34).

“Meselen yani kardeşim. ... İki yıl önce evlendi şimdi öldü (savaşta). Çok, çok, her zaman burada ağlıyorum kardeşim (için). Kötü hissediyorum tabi. Her zaman böyle sinirli oldum, üzgünüm. Meselen vatanım nasıl oldu (diye düşünüyorum)? Üzgün(üm) yani nasıl oldu (diye düşünüyorum)” (K14, K, 35).

“... Ben artık acısız (hissiz) kaldım biliyor musun? Benim abim şehit oldu. Benim dayılarım şehit oldular. Birkaç tane sayabilirsin sayamazsın yani. Aynen. Çok kaybettik ve bu savaş sesleri hala benim kulaklarımdan çıkmıyor. Yani bir şeyler olduğu zaman normal yani ben(im için) alıştım artık anladın mı? Bana göre psikolojim iyi değil yani, normal değil anladın mı? Bir insan acı çekecek, bir insan merhametli olacak ama yani hissetmiyorum artık. Yani hissetmiyorum artık. Öyle olmamam gerek (biliyorum). Var ama öyle yani. Şimdi bir insan ölecek (hissetmiyorum), biz, binlerce insanlar benim gözlerim önünde, insanlar ölmüş. ... Yani öyle bir şeyler gördük biz” (K18, K, 29).

Acıları unutmasalar bile derinlerde bir yerlere gömdüklerini ifade eden katılımcılar yaşamaya devam etmek için, kendileri için değilse bile çocuklarının geleceği için hayata tutunduklarını şu sözlerle ifade etmektedirler:

“Alıştık ya alıştık. Maalesef alıştık yani. ... Her şeyi mecburen kabul ediyoruz. Çocuklarımızın geleceği için yaşıyoruz. Genellikle mutluyuz ama içimizde kalbimiz kanyor sonuçta” (K19, K, 41).

“Ben hayatım(da) her zaman, ben her zaman gülümsüyorum. Savaş oldu ama ben mecbur (olarak) yapıyorum (gülümsüyorum). Her zaman gülümse(dim). Ama biliyorum yani yaptı savaş. Bir şey içimde yaptı. Ama ben konuşmuyorum. Unutmuyoruz ama çocuklarımız için (gülümsüyoruz)...” (K17, K, 36).

“... Yani şimdi unutma(dı), kimse unutmadı. Acılar(ı) kimse unutmadı acılar(ı). Şehit geldi bazen insanlar öldü. Kimse unutmadı yani” (K9, K, 46).

Bazı katılımcılar sosyal statü ve toplumsal konumdaki yerini kaybetmenin kendilerini derinden etkilediğini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Çok kötü çok kötü. Mesela ben Suriye’de avukattım. Durumum çok iyi. Savaştan sonra çok kötü oldum. Mesela ben iş(im)i bıraktım, ev(im)i bıraktım. ... Evet. (Bu yüzden) Ben çok kötü hissettim” (K4, E, 38).

“Çok kötü yani. Meselen ben öğretmen(dim) Suriye’de. 26 sene çalıştım. Her zaman saygılı (saygın) hissediyor(dum). Her gün meselen sınıfa giriyordum, ders veriyordum. Yani çok güven(li) çok rahat hissediyordum. Evet gururlu (hissediordum). Ama meselen burada ne iş yapıyorum şimdi? Meselen her zaman oturuyor(um), öğrenciler yok. Meselen sadece lazım tercüman (çevirmen lazım o zaman çalışıyorum). Meselen başka kişi geldi böyle yani. Bu sebeple hep ters(kötü) hissediyorum. Üzüliyorum yani. Suriye’de meselen her şeye sahip(tim). Ev(im vardı), iş(im vardı), para(m) çok(tu) meselen. Var(dı) her zaman. Meselen bu iş yapıyorlardı olmadı(mı) başka iş yapıyorlardı. Evet. (Suriye’de) Bu sebeple meselen her zaman çocuklar ne istiyor hazır(dı) ama burada yok. Her zaman çocuklar istiyor, yok. Meselen kalem(istiyor), evet en basit(şey) bu ama olmuyor. Bu sebeple yani. Her zaman his(kötü) yani üzüntü(lü hissediyorum) yani” (K12, E, 53).

Psiko-sosyal uyumu zorlaştıran faktörler olduğu kadar kolaylaştıran hususlar da vardır. Katılımcılar yaşadıkları bu durumu kader, imtihan, sabır, takdir-i ilahi gibi dinî kavramlarla anlamlandırmaya çalışmaktadır. Buradan hareketle savaş, göç ve ölüm gibi durumlarla başa çıkmada dinin önemli bir rolü olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların bu konu hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

“Allah’a şükür iyi. Ben her zaman yani Allah’a inanıyorum. Bu yüzden her zaman yani Allah hayırlı bir şey verecek (bize). Biz yani bizden, sabır yapacağız” (K11, K, 38).

“Zor yani ama iyi yani. O test gibi, o sınav gibi. İmtihan(ım) yani o benim” (K5, E, 40).

Alınan cevaplar neticesinde savaş anından bu ana kadar yaşadıklarını kendi iç gözlemleriyle anlatan katılımcılar, psiko-sosyal uyum sürecinin zorluklarını ve kolaylıklarını farklı şekillerde anlamlandırmışlardır. Eskiye duyulan özlem, savaşa dair anıları unutma arzusu ve ölüm korkusu psiko-sosyal uyum sürecini zorlaştıran faktörlerin başında gelmektedir.

3.4.4.4. Bir Arada Yaşamak ve Uyum

Suriyeli mültecilerin psiko-sosyal uyum süreçlerinin olumlu yönde ilerlemesi göç edilen yeni yere uyum sağlama konusunda çok önemlidir. Baskın toplum ile aralarında gerçekleşecek olumlu temaslar sürece katkı sağlayarak pozitif yönde ilerlemesini sağlayacaktır. İşte bu nedenle Suriyeli mültecilere “İki toplumun bir arada yaşamasına katkıda bulunacak unsurlar neler olabilir?” sorusunu yönelttik. Buradaki amacımız; zorunlu göçe maruz kalan bireylerin psiko-sosyal uyum süreçlerine olumlu yönde katkı sağlayacak faktörlerin belirlenmesidir. Katılımcıların konu hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

“Biraz saygılı olmak gerek. Meselen iyi konuşuyor komşu. Komşu ile ilgi var, lazım ahlak gerek, yani biz Suriye’den çıktık mecbur yani keyfi değil. Meselen kötü Suriyeli var ama hepsi değil yani. Bir tek nazardan (bakış açısıyla) bakmamak gerek. Meselen bu kötü (denildiğinde), hepsi kötü değil (bilmek gerek)” (K1, K, 40).

Dil öğrenme konusuna vurgu yapan katılımcılar, bu problem aşıldığında uyum sorununun büyük ölçüde ortadan kalkacağına dair fikirler vermektedir. Katılımcıların geneli sadece Suriyelilerin Türkçe öğrenmesi gerektiğini düşünürken az da olsa yerel halkın Arapça öğrenmesi gerektiğini düşünenler de bulunmaktadır:

“En önemli dil. Yani meselen ne zaman Suriyeliler dil biliyorlar beraber daha iyi yaşarlar. ... Yani meselen Suriyeli hepsi meselen Suriye’den geldiler. Yani bu sebeple lazım onlar öğrenmeli (dil)” (K12, E, 53).

“Şimdi en büyük şey dil. Şimdi Suriyeli(ler) Türkçe bilmiyorlar orada çok sorun var yani. Bilirlerse daha kolay olacak yani. Onlar (Kilisliler) mecbur değil biz mecburuz Türkçe öğrenmek için. Biz buraya geldik, onlar mecbur değil. Büyük iş bize düşüyor” (K3, K, 36).

“... Meselen Türkçe öğrenmek için gayret lazım çünkü iletişim önemli...” (K16, E, 41).

“Bence yani Suriyeli lazım (gerekli) dil öğreniyorlar. Türk Arapça lazım (gerekli) biraz biliyor yani. ... Hayat daha iyi oluyor. Evet yani. Lazım hepsi (iki tarafta) bence.” (K13, K, 34).

Katılımcılardan bazıları akrabalık ilişkilerinin önemine dikkat çekmektedir. Buradan hareketle iki toplum arasında kurulacak akrabalık ilişkilerinin psiko-sosyal

uyum sürecine olumlu yönde etki edebileceği düşünülmektedir. Bu konu hakkındaki görüşler şu şekildedir:

“Mesela akrabalar (akrabalık) olur. Bir Suriyeli Bayan Türk eş aldı (evlensin). Bir Türk erkek Bayan Suriyeli aldı (evlensin). Akraba(lık) çok yakınlaştırır” (K4, E, 38).

“Evet. Yani şunu da dediğim gibi Kilis’te bazı Suriyeli aileler kızlarını Türk insanlara veriyorlar, evlendiriyorlar (bu faydalı yani) ...” (K10, E, 33).

“... Meselen evlilik, meselen akraba(lık)...” (K16, E, 41).

Misafirlik ve ziyaret gibi kavramların kendileri için önemli olduğunu vurgulayan katılımcılar, yerel halk ile aralarındaki iletişim ve temasın bu yönde ilerlemesi neticesinde uyum sürecinin de olumlu yönde ilerleyebileceği hakkında fikirler vermektedir:

“Vallahi bir şey var, gerek var yani. Lazım daha ziyaret var (misafirlik), daha davet var, yemek falan. O zaman muhabbet daha (fazla olur). Ben şimdi iki sene bir ev(de) oturdum, iki sene. Her meselen ay illa bir gün, iki gün beraber yemek yiyoruz (komşuyla). Eve davet (ediyoruz birbirimizi). Bu şekilde daha muhabbet (kaynaşma) olacak bence yani” (K2, E, 42).

“... Misafirlğe gitmek falan olabilir...” (K7, E, 42).

“Meselen ne zaman dil biliyor ikisi de (hem Türkler hem Suriyeliler) dil biliyor meselen ziyaret mümkün. Kahve, çay içiyorlar (beraber) mesela yani daha iyi oluyor” (K13, K, 34).

Katılımcılardan K6 (E, 21), Türklerle Suriyelilerin rahat bir şekilde iletişim kurabilmesi için kendi aralarında kuracakları bir toplulukla beraber faaliyette bulunmalarının psiko-sosyal açıdan uyum sürecine olumlu yönde katkıda bulunacağı düşüncesindedir. Bu düşüncesini de şu şekilde dile getirmektedir:

“Onun için şöyle bir şeyler var. İletişim kurmak. Türklerle, Suriyelilerle iletişim kurma. Herhangi bir topluluğa girsinler meselen bir dernek falan (kursunlar). Hem 5 tane Türk olsun 5 tane Suriyeli olsun. Birbirine (aralarında) iletişim olur. Baya iyilik (fayda) sağlar(lar) birbirine. Maksat (iletişim). Herhangi bir iş yerine olsa daha iyi yani. 5 Suriyeli beş Türk iyi yani”

Bir diğer katılımcı olan K14 (K, 35), Suriyeli ve Türk çocuklarının beraber eğitim almalarının uyum sürecine katkıda bulunacağını şu şekilde ifade etmektedir:

“... Yani şimdi bir Suriyeli çocuk bir Türk çocuk beraber eğitim görürlerse iyi olur.”

Katılımcılardan K15 (K, 30), farklı bir tespitle bulunarak Türkler ve Suriyelilerin, televizyon programları, okullar vb. yerlerde toplantılar, seminerler, programlar yaparak beraber yaşama ve iletişim kurmanın önemine dikkat çekilmesini şu sözlerle önermiştir:

“Mesele Suriyeli ve Türkler beraber meselen lazım yani her zaman televizyonda, okullarda, her zaman lazım bu toplantı (beraber toplantılara katılsınlar, seminerler versinler). Evet. Meselen siz(de) bir program var (olduğunda), bu okul(da) Suriyeli öğretmen var Türk öğretmen var. Lazım her zaman konuşma, iletişim, iyi geçinme (bunları beraber anlatsınlar). Evet. Bu şekil.”

Bir başka katılımcı olan K18 (K, 29), psiko-sosyal uyum sürecinin olumlu bir şekilde ilerleyebilmesi ve iki toplumun bir arada yaşamasına katkıda bulunacak en önemli unsurun, Suriyeli mültecilerin baskın toplumun kurallarını öğrenmesi ve bu kurallara uyulması gerektiği savunmaktadır:

“Evet. Meselen nasıl bir, beraber, birlikte yaşayabiliriz; birinci şey Suriyelilere Türklerin kurallarını öğretmek lazım. Yani ben Suriyeliyim, Türkiye’de yaşıyorum tamam mı? Ben seninle yaşayacağım yani tamam mı? Bu ülkede, ben madem Türkiye’de yaşıyorum, sizin kuralları ve sizin adetleri ve örfleri genel (olarak) yani onu öğrenmem lazım ve öyle yapmam (davranmam) lazım. Ben Türkiye’de yaşıyorum sonuçta. Ben Türkiye’de bir insan (olarak) yaşıyorum. Beğenmezsen Suriye’ye git. Başka bir ülkeye git. Almanya’ya git de mi. Beğenmezsen eğer. Beğenirsen saygı duyacaksın. Kuralları öğreneceksin böyle yaşayacaksın bence yani.”

Bir diğer katılımcı K17 (K, 36), yerel halktan bazı insanların dışlayıcı ve ayrıştırıcı bir dil kullandığını, bu nedenden dolayı da kötü hissettiklerini ve ayrıştırıcı ifadelerin olmaması gerektiğini şu sözlerle temenni etmektedir:

“Keşke Türklerden bazı kişiler bizim hakkımızda iyi konuşsalar. Suriyeliler(in) hepsi aynı değil yani...”

Verilerden hareketle baskın toplum ve azınlık kültür arasında gelişecek saygı, sevgi, ilgi ve alaka, akrabalık ilişkileri, dil öğrenme, misafirlik ve karşılıklı kültür

alışverişi gibi durumların daha da gelişerek uyum sürecine katkıda bulunacağı gözlemlenmiştir.

3.4.5. Yerel Halkın Mültecilere Yönelik Tutum ve Davranışları

Kilis'te yaşayan Suriyeli mültecilere “Size göre Kilis halkının Suriyelilere bakış açısı nasıldır?” sorusunu sorduk. Kendi gözlemlerini aktarmalarını istediğimiz katılımcılara düşüncelerini rahatça ifade edebilmeleri için uygun ortamı oluşturduk. 3 katılımcı yerel halkın kendilerine karşı dışlamacı bir tutum sergilediğini ifade ederken 4 katılımcı her şeyin karşılıklı olduğunu belirtmiştir. 12 katılımcı ise genel olarak bir sorun olmadığını ve yerel halkın iyi bir tutum ve davranış içinde bulunduğunu aktarmıştır.

Yerel halk tarafından dışlamacı bir yaklaşımla karşı karşıya kalan Suriyeli mültecilerin uyum süreçleri, bu tutum ve davranışlar karşısında olumsuz yönde ilerlemektedir. Katılımcıların bu konudaki düşünceleri şu şekildedir:

“Vallahi, meselen bizim komşu ‘Siz suri, git, git Suriye’ (dedi)... (K1, K, 40).

“Yani bazı sıkıntılar var. Yani bazı cahil çocuklar yani, kötü söylenti gitti (kötü sözler söyledi). ‘Ülkene git, memleketine git’. Ama şey cahilden duyuyorsunuz yani akıllı insanlar(dan) eğitilmiş insanlar(dan) bir şey duymuyorsunuz” (K10, E, 33).

Katılımcılardan K17 (K, 36), yerel halk ile temas kurduklarında yüz yüze hiçbir problemlerinin olmadığını ama Suriyelilerin arkalarından çok fazla konuşulduğu tespitinde bulunmuştur. Türklerin bir araya geldiklerinde Suriyeli mülteciler hakkında olumsuz söylemlerde bulunduklarını, her şeyin farkında olduklarını ve bu duruma çocuklarının gelecekleri için katlandıklarını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Yüz yüze iyi hepsi. ... Ama meselen ne zaman bir kişi Türk (iki Türk bir araya geldi), yan yana oturdu; ‘bak (Suriyeliler) böyle oluyor, (Suriyeliler) böyle yapıyor, (Suriyeliler) böyle diyor’. Bizi konuşuyor(lar) yani. Meselen sen iş sahibi(sin), meselen işçi(de) Suriyeli. Sen memnun(sun), çok iyi iş yapıyor (bu kişi) iyi, rahat. Ne zaman çıkıyor (Suriyeli işten) hemen kötü konuşuyor (arkasından). ‘Bak Allah bilir böyle bunlar (diyor)’. Yani hepsi(ni) biz biliyoruz ama hayat yani mecbur (katlanıyoruz). Bizim için değil belki ama çocuklarımız için (katlanıyoruz).”

Bir diğer katılımcı olan K18 (K, 29), yerel halkın Suriyeli mültecilere olan bakış açısının yine kendileri yüzünden kötü olduğu tespitinde bulunarak bir özeleştiri yapmıştır. Suriyeli gençlerin eğitimsiz olmasından dolayı kılık kıyafetlerine dikkat etmediklerini,

gece geç saatlere kadar sokaklarda olduklarını ve bu durumlardan ötürü yerel halkın bakış açılarının olumsuz yönde etkilendiğini ifade etmektedir:

“Çok kötü. ... Çok kötü ve haklılar. Haklılar çünkü burası yani bana göre söylüyorum yanlış anlama ben doğru(ları) söyleyeceğim. Bana göre burası çocuklar ve Suriyeliler eğitim almamışlar yani eğitim, gerçekten eğitim almamışlar yani. Şimdi dışarıya çıkıyorsun tamam mı, 13-14-15 yaşında bir (Suriyeli) gençler var tamam mı? Ya kıyafetleri var ya şuraya kadar(diz) kesik kesik ve şöyle bir şeyler pantolon aşağı inmişler (düşük bel), saçları böyle (jöleli). Onlar şey mazuriyeti (mazereti) yok. Çünkü eğitim almamışlar yani eğitim almamışlar. Eğitim alsaydılar eğer böyle yapmayacaklardı değil mi? ... Şimdi Türkler böyle bir şeyler (Suriyeli gençlerin bu tutum ve tavırlarını) gördüğü zaman tabi kötü bakacaklar (bize) yani. ... (Suriyeliler gece) İkiye-üçe kadar dışardalar. Evet Suriyeliler. Siz ne yapıyorsunuz. ... Ben öyle bir şey beğenmiyorum. O zaman hak etmişler yani. Türkler onlara bakmak (kötü davranmak) biliyor musun, hele bana niye bakmıyorlar (kötü davranmıyorlar) böyle bir şekilde.”

Kültürel uyum sürecinde çoğu katılımcı ortak bir fikir üzerinde uzlaşarak her şeyin karşılıklı olduğunu savunmuşlardır. Kendileri nasıl olursa baskın kültürdeki insanlar da aynı şekilde bir davranış sergileyecektir. Bu düşünce üzerinde birleşen katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“... Bak bir şey diyeceğim ben. Meselen ben şimdi Suriyeli. Suriyeli şimdi Kilis'te var 150.000 meselen tamam mı, 150.000 var tamam. Var kötü(sü), var iyi(si). O şey olmaz yani. Ben diyorum Kilis(lilerin) hepsi kötü olmaz tamam mı, Kilis(lilerin) hepsi iyi olmaz. Şimdi ben bu sokak(ta) oturuyorum. Ben iyi (olursam), mecbur komşu diyor ben iyi (olacağım). Ben kötü (olunca) illa komşuda kötü (olur). Evet, bu şekilde.” (K2, E, 42).

“Var kötü(sü) var iyi(si). Suriyeli(ler) meselen beş parmak (beşi de) aynı değil yani. ... He. Karşı, karşı (karşılıklı). Ben kötü, onlarda kötü.” (K5, E, 40).

“Yo şimdik sen kötü olursan herkes sana kötü olur, sen iyi olursan herkes sana iyi olur.” (K7, E, 42).

“Abiciğim yani her memleket(in) iyisi var kötüsü var. ...Ben bir gün iyi olur(um), insan yani mecbur iyi olucu (bana). Ben kötü olduğum zaman mecbur adam beni kötü görücü (kötü olacak bana).” (K8, E, 41).

Bir arada yaşama hususunda Kilis'in diğer şehirlere göre çok daha iyi olduğunu savunan katılımcılar, düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedirler:

“İyi, iyi. Yani %90 iyi. Yok, yani Kilis'te sıkıntı yok. Mesela Antep'te sıkıntı var Mersin'de var ama Kilis'te yok.” (K4, E, 38).

“Çok iyi bakıyorlar vallahi çok iyi bakıyorlar. Yok, hele şimdi Suriyeliler maşallah aylık(ları) var kömür veriyorlar. Bizim de bir merkez (var) burada şirket (Türklerin). Ben dikiş makinasına yazıldım verdiler. Sonra her gün arıyorlar bir şeye ihtiyacın var mı (diye). Daha eve geldiler, ne ihtiyacın var daha (söyle, iste), sen dikiş yapıyor(sun). Dikiş makinesi verdiler bu şirket (bana). Aynen çok yardım ettiler vallahi çok güzel maşallah.” (K9, K, 46).

Baskın toplum ve azınlık kültürün arasındaki etkileşim sonucu ortaya farklı tutum ve davranışlar çıkmaktadır. Baskın kültürün tutum ve davranışları arasında dışlamacı bir yaklaşım var ise azınlık kültüre sahip birey ve grupların kültürel uyum süreci olumsuz yönde etkilenmektedir. Her iki tarafta kapsayıcı ve bütünleştirici bir tavır takındığı durumda uyum süreci olumlu yönde etkilenmektedir.

3.4.6. Göç Sonrası Sorunlarla Başa Çıkma, Dinî Başa Çıkma ve Kültürel Uyum

3.4.6.1. Göç ve Başa Çıkma

Suriyeli mültecilere psiko-sosyal uyum sürecinde yaşadıkları problemler ve sıkıntıların üstesinden nasıl geldiklerini öğrenmek üzere *“Göç Ettikten Sonra Karşılaştığınız Sorunları Aşmak İçin Neler Yaptınız”* sorusunu yönelttik. Suriyeli mülteciler dil öğrenmeye gayret ettiklerini, yerel halk ile arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerini geliştirmeye çalıştıklarını ifade etmiştir. İş hayatında olmanın ise bir motivasyon kaynağı olduğu anlaşılmıştır. Katılımcıların göç sonrası yaşadıkları sorunlarla başa çıkma süreçleri ile ilgili verdiği bilgiler şu şekildedir:

“Arkadaşlardan yardım istedim. ... Evet, destek ettiler (oldular) baya destek ettiler (oldular) bana. Onlar da iyi adamlardı. İyi adamlarla karşılaştım.” (K6, E, 21).

“İlk şey yaptım Türkçe öğrendim. Neden; nasıl sosyal hayat(ta) iletişim kurabilirim nasıl? Ben mesele ne düşünüyorum, anlatıyorum, bize (bizim hakkımızda) ne düşünüyorlar ne ihtiyaç var. Bu yüzden en önemli şey Türkçe öğrendim. Başka(da) çalıştım ve ben yani zaten yani sosyal hayat(ı) çok seviyorum bu yüzden” (K11, K, 38).

“Akrabalarla olduk. Destek oldular. Çalıştım falan” (K8, E, 41).

Katılımcılardan K9 (K, 46), yaşadığı sorunlar karşısında evlendiğini ve daha önce yaşadığı her şeyi unutmayı tercih ettiğini bu şekilde bir başa çıkma metodu kullandığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Unut(tum), unuttum. Aynen. Yani şimdi ben evlendim bir daha (Kilisli biriyle). Yeni hayat. Yani ben şimdi unuttum yani aynı gün (günümü) yaşıyorum böyle.”

Göç sonrası sorunlarla başa çıkmada en fazla karşılaşılan mecburiyetin kendilerini iş ve çalışma hayatına adanmaları olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcılar bu konudan şu şekilde bahsetmektedir:

“Çalıştım, çalıştım. ... Çalıştım yani” (K14, K, 35).

“Yani ben meselen iş çalıştım. Böyle yani. Çünkü fikir (düşünce) ne zaman yani iş yok (ben) evde her gün yani düşünüyor, düşünüyor. Burada iş var tamam. Ben düşünmedim” (K15, K, 30).

“Ne yaptım, her zamanda çalışıyorum. Hem unutmak için hem de yaşamak için” (K19, K, 41).

“Çok çalıştım vallahi çok. Mesela 12-13 saat çalışıyor(um)” (K5, E, 40).

İnsanlar hayatları boyunca kontrol edemedikleri pek çok durumla karşılaşmaktadır. Yaşanılan doğal afetler, ekonomik sıkıntılar, salgın hastalıklar ve savaşlar karşısında aciz kalabilirler. Bu ve benzeri sorunlar karşısında ellerinden bir şey gelmeyen bireyler, hayatın her anında tehlikede olduklarını hissedebilirler. Yaşadıkları problemler karşısında olumsuz duygulara kapılan bireyler hayatı anlamlandırma çabasına giriştiğinde başa çıkma süreci de başlamış olur. Suriye’de yaşanan savaştan dolayı pek çok sorunla karşı karşıya kalan mülteciler vatanlarını terk edip başka ülkelerde yaşamak zorunda kalmıştır. Savaş ve bunun akabinde göç tecrübesini yaşayan mülteciler yeni göç ettikleri yere uyum sağlama konusunda belli başlı problemler yaşamaktadır.

3.4.6.2. Göç ve Dinî Başa Çıkma

Dinin, Suriyelilerin zorluklarla baş etmedeki rolünü öğrenmek için *“Göç ettikten sonra inancınız size manevi bir destek sağladı mı?”* sorusunu yönelttik. Katılımcıların çoğunluğu; dinin en zor zamanlarında zorluklarla başa çıkmada kendilerine bir dayanak rolü gördüğünü ifade etmiştir. Bu süreçte dinin kendilerine bir destek olduğunu, daha

fazla ibadete yöneldiklerini, daha fazla dua ve şükrettiklerini belirtmişlerdir. Alınan cevaplarda en çok imtihan, sabır, mükâfat, rızık, nimet, takdiri ilahi, namaz ve dua gibi dinî terimler kullanılmıştır. Katılımcıların bu konu hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

“Evet, evet. Namaz tuttum (kıldım), oruç tuttum, dua ettim. Allah’ın ipine sarıldım. Evet, ben her zaman şükrettim. Yani şimdi çok şükür ben rahat(ım), savaş yok burada. Bu çok iyi bir nimet” (K4, E, 38).

“Sabrettik, dua ettik. Çünkü bu imtihan yani. Allahtan geldi. Öyle yani” (K7, E, 42).

“Sabrettik hocam yani. Biz, alışmaya başladık...” (K18, K, 29).

2 katılımcı göç etmeden önceki yaşantıları ile göç ettikten sonraki yaşantılarını kıyaslayarak rızık ve nimet kavramının önemine dikkat çekmiştir. Önceki yaşantılarında bolluk ve bereket içinde olmalarına rağmen Tanrı’nın kendilerine verdiği rızık ve nimetin farkında olmadıklarını ifade eden katılımcılar, savaş çıkıp göç ettikten sonra rızık ve nimetin ne denli önemli olduğunu anladıklarını şu sözlerle ifade etmektedirler:

“Evet sağladı. Öncelikle rızık. Ben orada (Suriye’de) hayatım daha iyi yani, buraya geldim meselen para(m) az var. İnadık meselen rızık Allah’tan geliyor yani. Elhamdülillah şu an daha iyi yani. Evet, o da bize destek sağladı” (K3, K, 36).

“He, aynen. Şükür daha (çok) oldu. Çünkü orada, abi bak yani orada (Suriye’de) tamam, hayat güzel(di), her şey var(dı). İstedi(m), meselen istedi(m) bir şey(i) Allah Teâlâ bu nimeti aldı bize (verdi bize orada). O zaman düşünmüyok (düşünmüyorduk). ... Şimdi burada ekmek kıymeti bildik, he. Şimdi ben bir tane ekmek (alınca) yeter (diyorum). Bir tane alırım fazla almam. O zaman orda atardık (fazla ekmeği)” (K8, E, 41).

Suriyeli mülteciler yaşadıkları bu zorlukları aşmada Tanrı’ya sığınmışlardır. Başlarına gelen kötü olayları takdiri ilahi ve kader olarak yorumlayan katılımcılar Tanrı’nın, kendilerini imtihan ettiğini düşünmektedir. Bu şekilde zorluklar ve sıkıntılarla başa çıkmaya çalışan katılımcıların düşünceleri şu şekildedir:

“Tabi ki. İşte imtihan olduktan sonra, göç ettikten sonra biz bir kültürden çıkıp başka bir kültüre çıktık (girdik). O da baya dinimizde işte daha tuttu (bizi). Maksat dinimizden çıkmayalım. ... Biz dinimizde kaldık. Korumak için (dinimi) elimden geleni yaptım” (K6, E, 21).

“He destek oldu, he. Yani meselen başımıza bir iş geldi de mi, biz diyik (diyoruz) bu şeyden, Allah’tan gelem bir şey yani. Takdiri ilahi. İnandık yani sabrettik. Öyle olmasa kendimi boşlukta gibi hissederdim” (K7, E, 42).

“Evet. Meselen daha yakın, Allah’a daha yakın hissettik...” (K15, K, 30).

“Evet, evet tabi. Çünkü biz bildik her şeyin bir sebebi var” (K19, K, 41).

“Tabi yani. Biz meselen sonraki nereye, ne meselen diyoruz yani, Allah ne istiyor böyle oluyor yani. Meselen kim dedi şimdiye kadar ben Türkiye’de oturacağım (diye) yani. Allah bilir ben ne zaman çıkacam (çıkacağım Türkiye’den) yani. Sadece iki ay dedik (ilk başta) ama Allah bilir ne yapacak ne olacak. Belki bizim için daha iyi (oldu) yani. Belki şimdi savaş oldu kötü her şey kötü yanında, kötü Suriye’de kötü. Ama belki 5 yıl sonra daha iyi olacak Suriye Allah bilir yani. ... Allah böyle kader yaptı (bize)...” (K17, K, 36).

Katılımcılardan K13 (K, 34) göç ettikten sonra her zaman sabrettiğini ve kendisiyle sürekli konuştuğunu belirtmiştir. Kilis’te Kur’an Kursuna gittiğini ve ne zaman bunalsa Kur’an-ı Kerim okuyup namaz kıldığını bu sayede çok rahat hissettiğini ifade ederek yaşadığı zorluklarla başa çıkmada dinin önemine şu sözlerle değinmiştir:

“Her zaman sabır(ettim) ve kendimle her zaman konuşuyorum. Yani lazım daha iyi oldu (iyi olacak) lazım meselen çok sabır(sabret) lazım daha güçlü (güçlü ol) yani. Evet. Ve hocam başka şey var. Başka şey yaptım. Ne yaptım meselen, Kur’an Kursu gittim. Ne zaman ben Kur’an okuyorum, elhamdülillah rahat(ım) yani çok(iyi) hissediyorum. Meselen her zaman ne zaman meselen ters geldi (kötü düşüncelere daldım) ben hemen namaz kılıyorum.”

Katılımcılardan K5 (E, 40), evden çıkarken sürekli dua okuduğunu ve bu şekilde Tanrı’ya sığındığını şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Yani bugün devam. Meselen yeni çıktım (sabah) eve (evden), dua istiğfar (ediyorum), bir kürsi ayet (ayet-el kürsi okuyorum) meselen. Çok. Üç tane, dört tane sabah evden çıkarken okumaya başladım. Allah’a sığındım.”

İnsanlar hayatları boyunca sık sık zorluk ve sıkıntılarla karşı karşıya kalabilir. Dolayısıyla, hayatın getirdiği bu problemlerin üstesinden gelmek için farklı yöntemlere başvurumaktadırlar. Kimisi sorunlarla başa çıkmak için dinden bağımsız sistemler geliştirirken kimisi de kutsal ile iç içe olup yönelimlerini dinî alanda sistemleştirebilir.

İşte bu yönelimlerini dinî alanda sistemleştiren bireyler karşılaştıkları problemlerin üstesinden gelmek için pek çok kez dine başvurarak hayatı anlamlandırmaya çalışmaktadır. Din, insanın hayatında karşılaştığı zorluklarla başa çıkmasında bir teselli aracı olabilmektedir. Bunun yanında problemlerle başa çıkma karşısında kendine has bir kontrol mekanizması geliştirmeye de yarayabilir. Çünkü dinin, insanın zor zamanlarında hayatına anlam sunma ve umut verme rolleri bulunmaktadır. Seller, depremler, yangınlar, ölüm, savaş vb. pek çok olay karşısında aciz kalan bireyler kendilerini yaşadıkları bu zorluklar karşısında hayatı anlamlandırma çabasına içerisinde bulmaktadır. Birçok insan için aşılması güç olan zorluklardan olan savaş tecrübesi ile beraberinde getirdiği stres ve travmatik olayları aşmada ve hayata devam etmede din önemli bir motivasyon kaynağı olmaktadır.

3.4.7. Kilis'teki Dinî Hayat: Benzerlikler ve Farklılıklar Eşliğinde Kültürel

Uyum

Suriyeli mültecilerin savaş başladıktan sonraki göç hareketlerinde Kilis'i tercih etmelerinin en önemli nedeni hiç şüphesiz ki ülkelerine en yakın yerleşim yeri olmasıdır. Bu zorunlu göçün vermiş olduğu ilk tercihten sonra Kilis'e gelen mültecilerin, burada yaşamaya devam etmelerindeki bir diğer önemli neden ise Kilis'in dinî yapısının kendilerine daha çok benzemesidir. Göç etmenin getirmiş olduğu zorlukları aşmada dinin önemine daha önce değinmiştik. Buradan hareketle göç etmek zorunda kalmış olan mültecilerin, kendi inançlarına mensup olan bir toplulukta yaşamlarının uyum süreçlerine bir etkisinin olup olmadığını gözlemlemek istedik. İşte bu nedenle Kilis'te yaşamakta olan Suriyeli mültecilere “*Kilis'teki dinî hayatı nasıl değerlendiriyorsunuz*” ve “*Suriye'deki dinî hayatınız ile Kilis'teki dinî hayatınızı kıyasladığınızda benzerlik ya da farklılıklardan söz edebilir miyiz?*” sorularını yönelttik. Bu benzerlik ya da farklılıkların Suriyeli mültecilerin uyum sürecine ne gibi bir etkisi olduğunu, yerel halkın dine karşı tutumunun algılarında herhangi bir değişikliğe yol açıp açmadığını ve Kilis'teki hayata uyumda dinin bir rolünün olup olmadığı sorularına cevap aradık. Katılımcıların Kilis'teki dinî hayata yönelik değerlendirmeleri ise şu şekildedir:

“*İyi iyi dinî hayat. Kadınlar(ın), yani ben gördüm iyi kıyafet(leri) iyi, ibadet var (Kilis'te). Meselen münasebet (var), kandil(lerde), yemek dağıtılıyor. Kurban Bayramı(nda) meselen et dağıtılıyor*” (K1, K, 40).

“İyi yani güzel. Camiler var, kandil (var), bayramı güzel yaşıyorlar” (K6, E, 21).

“Hayır, meselen dinî yaşamak iyi yani Kilis’te yani. Bütün meselen insanlar Kilis’te Müslüman yani. Camiler var meselen, ramazanda oruç var meselen, iyi iyi.” (K16, E, 41).

“İyi evet güzel. Çünkü yani çok maşallah, burada çok cami var. Meselen Suriye’de bir şehir(de) iki cami var sadece. Ama burada her yerde cami var” (K14, K, 35).

Katılımcılardan K13 (K, 34), kandil geceleri komşuların birbirlerine yemek dağıttığını, bu gecelerde çok fazla dua, istiğfar yapıldığını ve bu durumdan yaşadığı memnuniyeti şu sözleriyle ifade etmektedir:

“İyi çok iyi yani. Türkçe acaba adı ne? Biraz bekle. Kandil! Meselen miraç kandil var. Meselen Türkiye’de her kişiler (insanlar) meselen komşular yemek veriyorlar. Meselen tesbih var, daha namaz (çok kılıyorlar) var. Meselen bu kandil(lerde) çok dua var...”

4 katılımcı Kilis’teki dinî hayatı beğenmekten öteye giderek bir kıyaslamada bulunup, yerel halkın dinî pratiklere kendilerinden ve diğer şehirlerdeki insanlardan daha fazla düşkün olduğunu ifade etmiştir. Bu durumdan ötürü mutlu olduklarını ifade eden katılımcılardan hareketle, kültürel uyum sürecinde baskın kültürün dinî yaşamdaki rolü önem arz etmektedir. Katılımcıların bu yöndeki görüşleri şu şekildedir:

“İyi. Daha düşkünler. Mesela ben İstanbul’a gittim, Ankara’ya gittim oralarda mesela Avrupa gibi. Mesela elbise. Bayan(ların) mesela Kilis(te) var, iyi elbiseler(i) var. Cuma namazı mesela cami(ler) çok dolu...” (K4, E, 38).

“Vallahi daha güzel. Suriye’dekine göre daha iyi, daha fazla. Burada şey var yani inanç daha fazla yani oradakine (Suriye’dekine) göre. Merhamet var insanın içinde (burada) bir şeyler var yani. ... Buraninki bana göre daha iyi yani” (K7, E, 42).

“Evet, evet. Bizden daha fazla gördüm ben. Kilis, evet, burada meselen ramazanda, yani nasıl diyeceğim teravih var yani. Kilisliler daha fazla yani dinî olarak bizden. Ben burada fark buldum (dinî açıdan) yani. Çok inanıyorlar maşallah namaz kılıyor herkes. Yani (Kilisliler) daha çok önem veriyor (dine)” (K3, K, 36).

“İbadetlerini iyi yapıyorlar. Camiye gidiyorlar elhamdülillah” (K8, E, 41).

Kilis'teki dinî hayatı değerlendiren katılımcılar, yerel halkın ellerinden geldiği kadar inançlarını yaşamaya çalıştığını, ramazan, kandil, bayram vb. dinî günlere önem verdiklerini ifade etmiştir. Baskın kültürün kendileriyle aynı dine mensup olmaları ve dine önem vermelerinden memnun olan katılımcılardan hareketle, kültürel uyum sürecinde dinin olumlu bir rol üstlendiğini söylemek mümkündür.

Katılımcılardan, göç öncesi dinî hayatlarıyla göç sonrası dinî hayatlarını kıyaslamalarını istediğimizde Kilis'e özel bir durum ortaya çıkmaktadır. Kilis'teki dinî hayatı Suriye'deki dinî hayata çok benzeten katılımcılar, pratikteki birkaç uygulama dışında bir fark göremediklerini ifade etmişlerdir. Araştırmamızdan hareketle katılımcılar için din önemli bir motivasyon kaynağı olarak görülmektedir. Bu nedenle iki kültür arasındaki dinî benzerliklerin uyumu kolaylaştıran bir unsur olarak belirginleştiğini söyleyebiliriz. Bu bulgu ise araştırmamızın en temel sorusuna bir cevap olarak önem teşkil etmektedir. Öyle ki dinî benzerlikler uyumu kolaylaştıran bir etmen olarak başat rol oynamaktadır.

“Allah'a şükür. ... Ben İzmir'e gitmedim, İstanbul'a gitmedim. Neden? Orada yani farklı hayat(lar) var. Burada yani Suriye gibi hayat yaşıyorlar (Kilisli). Hem namaz kılıyoruz hem oruç tutuyoruz. Tüm millet oruç tutuyorlar. Yani Suriye gibi” (K11, K, 38).

“Yok, yok, yok. Benziyor, benziyor. Çok benziyor. Yani meselen; kandil, mevlit, namaz. Yani çok az fark. Aynı, aynı. Fark yok” (K2, E, 42).

“Benzerler hepsi benzer. Mesela bayramlar aynı, ramazan aynı, kandiller aynı, aşure aynı. Çok az fark var” (K4, E, 38).

“Yok farklılık, çok benzer. Her şey benzer. He. Teravih kılıyorlar, bayram aynı Suriye gibi, yani Müslümanlar. Namaz, ibadet, her şey aynı. Her şey aynı fark yok” (K9, K, 46).

“Benziyor. Vallahi benziyor. Ne benziyor meselen hicap (örtü) uzun, her şey aynı. ... Maşallah burada yani çok cami var. İbadet aynı yani. Meselen oruç. Ramazan var. Bayram, meselen Kurban Bayramı. Kolay oldu evet” (K14, K, 35).

Bazı katılımcılar dinî hayatlarında bir farklılık olmadığını ama Kilis'te inanç ve maneviyat konusunda kendilerini daha iyi hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu durumun uyum sürecine etkilerini de şu sözlerle ortaya koymuşlardır:

“Aynı yok aynı yani. Burada daha güvençlesin, daha inançlısın. Cuma günü aynı namaza gidiyin (gidiyorsunuz). Yani din konusunda aynı. Kandiller, ramazanlar. Din konusu aynı şu günde aynı hiçbir fark yok” (K7, E, 42).

“Yok aynısı. Biz burada bakon (bakıyorsunuz) meselen ramazan gün(ü) kadir gecesı bakon (bakıyorsunuz) insan yani burada Türkiye’de adam fıtrat yaşamış. Bu gece ihya edici (edecek), kağıcı (kalkacak) namaz edici (edecek). Meselen oturmuş evde namaz edor (ediyor). Orada, Suriye(de), tamam bu gece (kandil) gitti (cami), tamam. Aynı ay (diğerleri gibi) gitti, tamam bitti. Aynı ama burada daha güzel” (K8, E, 41).

Katılımcılardan K15 (30, K), dinî gün ve gecelerde komşuluk ilişkilerinin daha da geliştiğini, bu dinî gün ve gecelerde paylaşmanın önemine vurgu yaparak uyum sürecini kolaylaştırdığını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Çok benziyor. Hayır, ben hiç fark görmedim. Ramazan’da aynı adet. Meselen yemek böyle, meselen biz bazen ramazanda daha (çok) yemek pişirdi (çünkü) komşu için bir tabak vereceğiz, burada(da) aynı. Evet, kolaylık sağlıyor.”

Katılımcıların dinî hayattaki bu benzerlik yorumlarının yanında farklı olarak gördükleri hususlar da vardır. Bu farklılıkların başında Suriyeli mültecilerin kültürel uyum sürecinde karşılaştıkları en büyük zorluklardan biri olan ‘dil’ konusu gelmektedir. Özellikle Cuma namazında verilen hutbelerin Türkçe olması katılımcıların karşılaştıkları en büyük farklılık ve zorlukların başında gelmektedir. Katılımcılardan K10 (E, 33), bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“He yani ney meselen; Suriye’de cuma günü hutbe Arapça veriliyor. Burada Türkçe konuşuyorlar. Biz(den) büyük(ler) meselen, büyük, yaşlı olanlar hiçbir şey anlamıyorlar. Sıkıntı ney; dil.”

3 katılımcı Suriye’de Camiye gitme ve ibadet etme konusunda bir kısıtlamaya tabi tutulduklarını, Kilis’te böyle bir uygulamayla karşılaşmadıklarını ve inançlarını özgür bir şekilde yaşadıklarını ifade etmiştir. Göç öncesi ve sonraki dinî hayatları arasındaki bu farklılığı dile getiren katılımcılardan hareketle, bu farklılığın getirdiği

kolaylık kültürel uyum süreci açısından olumlu bir etmen olmuştur. Katılımcıların konu hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

“Evet. Meselen İslam dini aynı, bütün dünyada aynı yani. Ama meselen özgür(lük) var mı, özgür(lük) yok mu? (Asıl sorun burada) Ama meselen Suriye’de söyledim az önce (ibadetlerimizi) gizli gizli(yapıyorduk) meselen. Ama Türkiye’de, Kilis’te özgürlük (var) yani” (K16, E, 41).

“Burada, meselen biz Suriye’de, camiye gitmek çok zor biraz. ... Evet, savaştan önce. Meselen burada çok din(i) pratik var bence. Burada ne zaman istersen camiye gidiyorsun, namaz kılıyorsun, teravih var. Orada yani biraz zor. ... Özgürlük var burada” (K3, K, 36).

3.4.8. Ensar ve Muhacir Olmanın Uyuma Katkıları ile İlgili Düşünceler

İslam tarihinde Müslümanların Mekke’den Medine’ye göç etmesi büyük göç olayları arasında yer alır. Önce Mekkeli Müslümanlar daha sonra da Hz. Muhammed baskı ve zulümden dolayı Medine’ye zorunlu olarak göç etmek durumunda kalmıştır. Bu büyük göç olayından sonra Medineli Müslümanlar; Hz. Muhammed ve beraberindeki Müslümanları koruyan ve yardım eden anlamlarına gelen ‘Ensar’, Mekkeli Müslümanlar ise göç eden anlamına gelen ‘Muhacir’ kavramıyla anılmıştır. Ensar, bu göç olayından sonra evlerini, eşyalarını, yemeklerini kısacası her şeylerini hiç çekinmeden Muhacirlerle paylaşarak tarihin en büyük dayanışma örneklerinden birini ortaya koymuştur.

Suriyeli mülteciler de ülkelerindeki savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalmışlardır. Göç ettikleri yerlerin başında ise Kilis gelmektedir. Gözlemlediğimiz kadarıyla Kilis’te, gündelik hayatta Ensar-Muhacir kavramları sık sık kullanılmaktadır. İşte buradan yola çıkarak Kilis’e göç etmiş olan Suriyeli mültecilerin kendi göç tecrübeleriyle, İslam tarihindeki Ensar-Muhacir olayı arasında psikolojik bir bağ kurup kurmadıklarını merak etmekteyiz. Bu nedenle *“Yaşadığınız durumu ‘Ensar-Muhacir’ ilişkisine benzetiyor musunuz? Neden?* sorusunu sorduk. Buradaki amacımız; Suriyeli mültecilerin algılarındaki bu durumla kültürel uyum süreci arasında nasıl bir ilişki olduğunu ortaya koymaktır. Katılımcıların bu konu hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

“Evet, evet, evet. Ben buldum yani maşallah yani. Hatta şimdi bir Türk komşum var yani ablam gibi (oldu benim)” (K3, 36, K).

“Aynen doğru vallahi aynen. Çok yardım (oldu) özel şey yani. Savaş başlıyor (başladı) ilk geliyor (geldik) çok destek (oldular) çok muhabbet (oldu) çok. Her taraf(tan) yani. Kapı açık (evleri). Herkes diyor o Muhacir, o Muhacir yani...” (K5, E,40).

“Aynı o zamanın hicret ettikleri gibi bizde o gün (savaşta göç ettik). Yani biz bunu böyle sayıyık (sayıyoruz). Vallahi çok da(yardım) oldu he. Çünkü (ilk) geldiğimizde bir eşyamız yoktu. Şimdi evimizde buzdolabımız var, yatacağımız yer var, yiyeceğimiz var. Bunlar nereden geldi? Yardımcı oldular hepsi. Oldular, oldular benim için oldular” (K7, E, 42).

“Evet, vallahi Ensar-Muhacir. Çünkü Muhammed nebi muhacir. Kim Ensar? Meselen Türkiye’de Ensar gibi. Evet, öyle yani benziyor” (K14, K, 35).

Katılımcılardan K6 (E, 21), yaşadığı göç tecrübesini anlatırken her şeylerini bırakıp geldiklerini, göç ettikten sonra karşılaştığı insanların Ensar gibi davrandığını, neye ihtiyaçları varsa karşılıksız bir şekilde verdiklerini ve bu durumun uyum sürecine olan etkisini şu sözlerle anlatmaktadır:

“O kadar demiyoruz da ama yakınlık var. Terk edip eşyani yani çoluğunu çocuğunu her şeyi bırakıp çıkıp geliyor (Suriyeliler). Bıraktık geldik her şeyi. ... Benim karşılaştıklarım baya Ensar gibi oldu, benim tanıdıklarım. Babamın tanıdıkları bize yardım ettiler. Bir hacı emmi vardı, evi vermişler bize, bir buçuk sene kirasız (kira vermeden oturduk). Yardım ederler, soba falan hepsi getirir. Onun bir zengin oğlu vardı baya yardım ettiler, bize. Biz çıkıp alışveriş etmiyor(uz) bilmiyor(uz) çünkü. Kendileri biz ne istiyor, getiriyor. Karşılık istemediler. Benim karşılaştıklarım onlar işte. Baya yardım ettiler sağ olsun. Hiç zorluk çekmedik. Çok şükür yani.

Katılımcılardan K10 (E, 33), ilk göç ettiğinde Adana’ya daha sonra da Kilis’e geldiğini ifade etmiştir. Ensar-Muhacir benzerliğine olan düşüncelerini anlatan katılımcı, her gün eve döndüğünde yerel halktan birilerinin evinin önünde beklediğini, kendisine yiyecek vb. şeyler getirdiklerini, faturalarını ödemek istediklerini, bunu kabul etmeyince de zorla yardım ettiklerini şu şekilde anlatmaktadır:

“He aynen evet. Biz Türkiye’ye geldiğimizde bu konu(yu) gördük, gerçek gördük. Ben Adana’da oturduğum zaman, her gün yani benim için konuşuyorum, her gün hastaneye gidip geliyordum. Çünkü benim enişte(m) hastaydı. Hastaneden eve gelirken her gün beni Türk insanları kapıda bekliyorlar(dı). Bu şeker çuvalı getirdi, bu bulgur, bu

bir şey. Ya istemiyorum diyor(dum), yok zorla verdiler (veriyorlardı). Her gün beni bekliyorlar(dı) elektrik faturası, su (faturası) için ödeyecekler. ‘Bana ver (diyorlar), yok ben ödeyeceğim (diyorum ama)’ alıyorlar. Evet, bu nokta(da) şimdiye kadar(da) yaşıyoruz. Yardım gerçek, yardım veriyorlar. Evet, eğer şimdi sen onlara dersin (Türklerle) farklı aile varsa hemen hepsine yardım ediyorlar. Yani unutuyorlar sen Türk, ben Suriyeli unutuyorlar. Sen Müslüman (ben de Müslüman) amenna. Evet.”

Bazı katılımcılar Ensar-Muhacir olayının benzerliğine değinmenin yanında, yaklaşık 10 yıldan beri Kilis’te olmalarının bu duruma olumsuz yönde etki ettiğini belirtmiştir. Kilis’in çok kalabalık olması ve uzun yıllardır Suriyeli mültecilerin Kilis’te olmasından ötürü artık Ensar-Muhacir anlayışının yitirildiğini şu sözlerle ifade etmektedirler:

“Evet, Yani önceden benziyor(du). Ama yani şimdi, belki meselen çok Suriyeli var. Meselen ben, ne zaman ilk geldi(m) az Suriyeli(vardı), Türkler yardım(ediyordu). Ama sonra yavaş yavaş azaldı (yardımlar)” (K15, K, 30).

“Biraz. İlk sene iyi. Ama sonra yani biraz karışık yani. Suriyeliler çok var. Biraz sıkıntılar çıktı. Yani Suriyeliler biraz iş yaptı, dükkân açtı. Ama 10 sene oldu her sene sıkıntılar oluyor. Ama Ensar-Muhacir biraz benziyor” (K4, E, 38).

“Yani. Yani mesela hocam, meselen Ensar-Muhacir evet benziyor biraz. Ama aynı değil. Benziyor evet ama aynı değil. Çünkü meselen evler. Ensar-Muhacir(de) meselen iki ev var, bir ev(de Ensar) oturuyorlar, başka ev meselen Ensar diyor al (Muhacir senin olsun). Burada (öyle) değil. Meselen kira lazım her ay. Zam (var), zam. Meselen başka ev istiyor musun? Komisyon (emlakçı) var ve kira çok pahalı. Bir şey var ofis ya da mektep ne demek, evet, evet emlakçı. Meselen komisyon var, kiralar pahalı, depozito (var) evet. Yani değil bence (o yüzden) yok yani. Mümkün biraz benziyor ama aynı değil” (K13, K, 34).

Sonuç itibariyle Suriyeliler kendilerini Muhacir, Kilis halkını da Ensar olarak görmektedirler. Suriyeli mülteciler savaş başladıktan sonra Kilis’e göç ettiklerini, ilk geldikleri yıllarda yerel halkın her türlü yardımını sağladığını yani tıpkı Ensar gibi olduklarını ifade etmişlerdir. Suriyeli mültecilerin tecrübe ettiği bu durumun uyum süreci açısından olumlu bir etki yarattığı gözlemlenmiştir. Yalnız katılımcılardan bazıları, göç süresinin çok uzadığını, yaklaşık 10 yıldır devam eden savaştan dolayı ülkelerine dönemediklerini bu nedenden ötürü de Ensar-Muhacir olayının bittiğini aktarmıştır.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Bu tez çalışmasında Kilis'e göç etmiş olan Suriyeli mültecilerin kültürel uyum süreçleri, hangi kültürleşme stratejilerine yöneldikleri ve sürece etki eden dinî ve psikolojik faktörlerin neler olduğu incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılan ve durum çalışması olarak desenlenen araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme ve gözlem tekniklerinden yararlanılmıştır. Toplamda 19 katılımcı ile gerçekleştirilen çalışmada veriler, tümevarım analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Görüşmeler neticesinde savaş öncesi durum, göç sonrası durum ve kültürel uyum ve din temaları altındaki alt başlıklar oluşmuş, araştırma bakımından önem arz eden bulgular ve yorum kısmı ortaya çıkmıştır.

Kilis'e göç etmek zorunda olan Suriyeli mültecilerin kültürel uyum sürecini zorlaştıran faktörlerin başında hayat standartları gelmektedir. Suriyelilerin göç etmeden önce ekonomik anlamda daha iyi bir yaşam sürdükleri görülmüştür. Göç sonrası karşılaştıkları ekonomik problemlerin ise uyum sürecine olumsuz etkilerinin olduğu gözlemlenmiştir. Kilis'in küçük bir şehir olması bu yüzden Suriyelilerin iş bulma konusunda problemler yaşaması, iş bulanların ise düşük ücretlerle çalıştırılması gibi hususlar kültürel uyum sürecini sekteye uğratan etmenlerin başında gelmektedir. Lakin araştırmamız açısından bu durum katılımcıların ilk geldikleri zamanlara özel bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle düşük ücret alma, çalışma şartları ve sigortasız olma gibi durumlar psiko-sosyal uyum sürecine olumsuz anlamda tesir etmektedir. Tespit edilen bu durum Türker ve Yıldız'ın ifadeleri (2015, s. 23), Yılmaz'ın (2019) yaptığı çalışma ve Duman'ın (2019) eğitim üzerinden vurguladığı ekonomik problemlerin psiko-sosyal uyum süreci üzerindeki olumsuz etkisiyle paralellik göstermektedir. Öyle ki Sağır'ın (2014) yapmış olduğu çalışmada, Kilis'teki Suriyelilerin psiko-sosyal uyum süreçleri önünde en büyük engelin barınma ve temel yaşam malzemelerine ulaşma problemi olduğu tespit edilmiş ve sonraki safhalarda ekonomik problemlerin kültürel uyumun önünde engel teşkil edeceği belirtilmiştir. Çalışmamız sonucunda Kilis'teki Suriyelilerin sorunlarının başında gelen sigortasız olma ve düşük ücrete çalışmanın en çok dile getirdikleri şikayetler olduğu gözlemlenmiştir. Buradan hareketle onun, mültecilerin uyumuna yönelik tespitlerinin araştırmamız tarafından desteklendiği anlaşılmaktadır.

Araştırma kapsamında Suriyeli mültecilerin cinsiyetleri ile kültürel uyum süreci arasında dikkate değer bir farklılık görülmemiştir. Tanrıverdi'nin (2019) yapmış olduğu

çalışmada bu durum kadın ve erkek açısından çeşitli değişkenlere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Lakin bizim araştırmamızda her iki cinsiyet grubu için süreçte anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Burada kadın ve erkek katılımcıların çalışma hayatına dahil olmalarının uyum sürecine önemli bir katkısı olduğu anlaşılmıştır.

Uyum sürecini zorlaştıran bir diğer faktör ise Suriyelilerin doğdukları topraklara olan özlemidir. Öyle ki vatan hasreti ve aidiyet duygusunun bireyin uyum sürecinde önem arz ettiği bilinmektedir (Sunata, 2013, s. 206). Bu bulgu, Tanrıverdi (2019) ve Sağır'ın (2018a) çalışmaları ile desteklenmektedir. Öte yandan Suriye'deki siyasi baskı ve farklı inançtakilerin birbirini ötekileştirmesinin korku ve güvensizlik duygusuna yol açtığı belirlenmiş, Türkiye'de böyle bir durumun olmayışının katılımcıların uyum sürecini olumlu yönde etkileyen bir faktör olduğu tespit edilmiştir.

Ülkelerinde çıkan iç savaş nedeniyle zorlu bir göç yolculuğuna çıkan Suriyelilerin, Kilis şehrini tercih etmeleri ve kültürel uyum süreçleri arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların Kilis'i tercih etmelerindeki önemli faktörlerin başında kültürel yakınlık ve önceden kurulmuş olan akrabalık ilişkilerinin geldiği anlaşılmaktadır. Katılımcılar gelenek-görenek, örf ve âdet, giyim, yeme-içme hatta şehrin coğrafi yapısının dahi kendi yaşadıkları yerlere çok benzediğini ifade etmişlerdir. Araştırmamızda Suriyeli mültecilerin psiko-sosyal uyum sürecinde kültürel yakınlık ve akrabalık ilişkisinin olumlu anlamda katkı sağlayan bir faktör olduğu bulgusu, Apak'ın (Apak, 2014, s. 90) yapmış olduğu araştırma tarafından da desteklenmektedir. Diğer yandan Kilis'in kendi ülkelerine yakın olması, yaşadıkları yere olan benzerliği ve Türkiye'deki diğer şehirlere nazaran ekonomik anlamda daha rahat edilen bir yer olmasının uyumu kolaylaştıran etmenler arasında olduğu gözlemlenmiştir. Aynı şekilde bu bulgular Çiftçi'nin (2019) ulaştığı sonuçlar ile de benzerlik göstermektedir. Ayrıca Kilis'te, barınmak için çeşitli kampların bulunmasının da tercih edilme nedenleri arasında olduğu tespit edilmiştir.

Suriyeli mültecilere yapılan sosyal yardımların uyum sürecine katkıda bulunma açısından ayrı bir önemi vardır. Birçok katılımcı yapılan yardımlardan memnun olduğunu dile getirmiştir. Öyle ki bu sayede yerel halk ile mülteciler arasında bir vefa duygusu oluşmuş ve bu durumun da uyum sürecine olumlu yönde etki ettiği anlaşılmıştır. Bu bulgu Yaşar'ın (2020) da ulaştığı, yapılan yardımlara duyulan minnet ve şükran duygusuyla

paralellik arz etmektedir. Ayrıca eğitim ve sağlık alanında ulaşabildikleri imkanlar ve Suriyelilere yapılan sosyal yardımlarında ayrı bir önemi vardır.

Katılımcıların hepsi Avrupa'ya gitmeme konusunda hemfikir olduklarını beyan etmişlerdir. Bunun nedeni ise katılımcıların Avrupa ile dinî, ahlaki ve kültürel olarak çok farklı kabul ve anlayışa sahip olmalarıdır. Bu bulgu yapılan diğer araştırmalar ile paralellik arz etmektedir (Alshırah, 2019; Sağır, 2018a; Tanrıverdi, 2019) Bir başka neden olarak Türkiye'de kaldıkları müddetçe Suriye'nin düzeleceğine dair ümit var olmalarıdır. Buradan hareketle Türkiye'de ve özelde Kilis'te, aynı dinî inanç ve benzer kültürel özelliklere sahip olmanın uyum sürecinde çok yüksek bir motivasyon kaynağı olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmamız neticesinde sadece 3 katılımcının yerel halk tarafından önyargı ve dışlamacı bir yaklaşıma maruz kaldığı gözlemlenmiştir. Bu önyargı ve dışlama yaklaşımlarının Kilis'teki Suriyeli mülteci sayısının çok fazla olması, ev kiralalarının artması, şehrin iş gücü bakımından daralması ve Suriyelilere para yardımı yapılması gibi çok çeşitli nedenler olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgular, Topkaya ve Akdağ'ın (2016) yapmış olduğu çalışma tarafından desteklenmektedir. Lakin her ne kadar bu tür söylemler olsa da Tunç'un da (2015) çalışmasında belirttiği gibi Türkiye'deki Suriyelilerin toplumsal kabulü oldukça yüksektir. Bu bulgu araştırmamıza konu olan Kilis'te benzerlik göstermektedir. Öyle ki katılımcılardan sadece 3 tanesinin önyargı ve dışlama durumuna maruz kalması bu düşüncemizi desteklemektedir. Elbette ki önyargı ve ayrımcılık tamamen ortadan kaldırılamaz. Ancak bu tutuma sebep olan faktörler incelenip gerekli düzeltmeler yapılırsa en az düzeye inmesi muhtemel gözükmemektedir (Paker, 2012, s. 44).

Suriyeli mültecilerin kültürel uyum sürecine olumsuz yönde yansıyan bir diğer faktör ise savaşa yönelik düşüncelerdir. Katılımcıların hepsi savaşın uzun yıllar devam edeceğini ifade etmiştir. Suriye'de hâlâ akrabalarının olması ve onların olumsuz koşullarda yaşaması, Kilis'in coğrafi olarak Suriye'ye yakınlığı nedeniyle uçak, silah, bomba vb. seslerin hâlâ kulaklarında yankılanması mültecilerin psiko-sosyal uyumunu zorlaştırmaktadır. Bu bulgu Sağır'ın (2018a, ss. 193–194) da ifade ettiği gibi özellikle bomba sesleri altında kültürel uyum sürecinin ne denli zorlaştığını kanıtlamaktadır. Suriyelilerin yaşadıkları travmalar düşünüldüğünde bu durumun hiç de kolay olmadığı gözler önüne serilmektedir. Duydukları en küçük bir seste bile irkilen ve ölüm korkusunu tekrar tekrar hisseden mültecilerin en zorlandıkları durumlardan biri de bu olmaktadır.

Son zamanlarda ise bu durumun iyice azalmasının onlar için bir teselli kaynağı olduğu anlaşılmaktadır.

Suriyeli mültecilerin geri dönme hakkındaki düşünceleri ve psiko-sosyal uyum arasında olumlu bir ilişki vardır. 8 katılımcı Kilis'i çok sevdiğini ve geri dönmek istemediğini belirtmiştir. Bu durumun Kilis'te yaşamaya adapte olduklarının bir göstergesi olduğu düşünülmektedir. 11 katılımcı geri dönmek için Suriye'deki çatışma ortamının son bulması, ülkenin refaha kavuşması ve yönetimin değişmesi gibi şartları olduğunu ifade etmiştir. Bu bulgu, Apak (2014, ss. 88–89) ve Yaşar'ın (2020, s. 317) çalışmasındaki sonuçlarla desteklenmektedir. Lakin öne sürdükleri bu şartların uzun yıllar olgunlaşmayacağını ifade eden katılımcılar, Kilis'te yaşamaya devam edeceklerini belirtmişlerdir. Hatta geri dönmeyi düşünenlerden bazıları bu dönüşün temelli bir dönüş olmayacağını, Kilis'e gidiş-geliş yapacaklarını ifade etmişlerdir. Bu durumla ilgili Tanrıverdi'nin (2019) Kayseri'deki Suriyeliler üzerinde yaptığı araştırmada da benzer bulgulara rastlanılmaktadır. Bu sebepler ışığında katılımcıların, Kilis'te kalma istekleri ile kültürel uyum süreçleri arasında pozitif bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır.

Göç hareketlerinde baskın kültürle uyum içinde yaşamanın en önemli adımlarından biri de yeni kültürün dilini öğrenmektir. Yapılan bazı araştırmalar, yeni kültürün dilini öğrenememenin uyum sürecine olumsuz yönde etki edeceğini ortaya koymaktadır (Ataşçı, 2019; Cengiz, 2018; Takir ve Özerem, 2019; Zavalı ve Gündoğ, 2017). Araştırmamız açısından bu durum kısmen paralellik arz etmektedir. Buradan hareketle psikolojik uyum açısından Suriyeli mülteciler ile yerel halk arasında en önemli sorunun dil bilmeme olduğu söylenebilir. Bu sorunun da Kilis'e göç ettikten birkaç yıl sonra ortadan kalktığı belirlenmiştir. Kilis'e gelen Suriyelilerin psiko-sosyal uyum sürecini zorlaştıran en büyük faktörün dil olduğu tespit edilmiştir. Bilhassa göçün ilk yıllarında Türkçe bilmedikleri için uyum sağlamakta güçlük çeken mültecilerin bu durumun farkında oldukları ve ilerleyen zamanlarda dil öğrenimine ayrı bir önem verdikleri gözlemlenmiştir. Katılımcıların Türkçe öğrenmek için çeşitli kurslara gitmeleri, komşuları ve iş arkadaşlarıyla sürekli pratik yapma çabaları bu farkındalığın önemli bir destekleyicisi olmaktadır. Çalışmamızda, katılımcılardan sadece birinin Türkçe bilmediği diğerlerinin ise iyi bir şekilde dil yeterliğini kazandığı anlaşılmaktadır. Bu sayede mülakatların Türkçe gerçekleştirilmesi ve katılımcıların kendilerini ilk ağızdan ifade etmeleri önemli bir husustur. Sağır'ın (Sağır, 2018a) araştırmasında tespit edilen dil yetersizliği bizim araştırmamızla tutarlı değildir. Bunun nedeni olarak ise Kilis'in

neredeyse kendi nüfusu kadar Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapması, buna karşılık olaraktan da Suriyelilerin yerel halkın kültürünü öğrenme ve kurallarına saygı duyarak uyum içinde yaşama istekleri yönündeki düşünceleridir. Kentteki çoğu mültecinin dil öğrenmesi hem buraya özel bir durum hem de kültürel uyum sürecine olumlu yönde etki eden en önemli faktör olması bu düşüncemizi desteklemektedir. Yapılan araştırmalar neticesinde Suriyelilerin, Türkçeyi öğrendikten sonra psiko-sosyal uyum sürecinin olumlu yönde ilerlediği anlaşılmaktadır (Alshirah, 2019; Çavuşoğlu, 2020; Yeter, 2018).

Sosyal-kültürel açıdan gerekli olan iletişim ve temas durumunun uyum süreci üzerinde büyük önemi vardır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun yerel halk ile iyi bir iletişim ve temas durumunun olduğu tespit edilmiştir. Bu duruma katkı sağlayan en önemli faktörlerden birisi komşuluk ilişkileridir. Bu bulgu Sevlü'nün (2017) yaptığı araştırma bakımından anlamlı bir farklılık arz etmektedir. Onun yaptığı çalışmada, yerel halk ile Suriyelilerin komşuluk ilişkilerinin iyi olmadığı ve Suriyelilerin kendi aralarında komşuluk ilişkilerini ilerlettiği görülmektedir. Bizim araştırmamızda ise 16 katılımcı yerel halktan komşularıyla iyi geçindiğini hatta onlarla kültürel alışverişte bulunduklarını ifade etmişlerdir. Bu nedenle de psiko-sosyal uyum süreçlerinin olumlu yönde etkilendiği saptanmıştır. 3 katılımcı ise iletişim ve temas durumunun olumsuz yönde ilerlediğini belirtmiştir.

Katılımcıların psiko-sosyal uyum sürecinde en büyük motivasyon kaynaklarından biri de dinî benzerlik konusu olmuştur. Katılımcıların, Kilis'in muhafazakâr bir kent olduğunu vurgulaması ve baskın kültürle aynı dine mensup olmaları gibi değişkenlerin psiko-sosyal uyum sürecine önemli ölçüde katkı sağladığı gözlemlenmiştir. Bu bulgu Suriyeliler üzerine yapılan birçok araştırma tarafından da desteklenmektedir (Apak, 2014; Kadem, 2018; Tanrıverdi, 2019). Baskın kültürün dinî pratiklerine önem vermesi, dinî bayram ve özel günlere olan ilgi ve alakaları uyum sürecine olumlu yönde etki etmektedir. Dinî günlerde yerel halkın yemekler ve tatlılar dağıtması katılımcılar tarafından çok hoş karşılanmış ve uyumun olumlu ilerlemesinde önemli bir destek olmuştur. Yine aynı şekilde toplumsal kabul ve uyum süreci üzerinde dinin önemli bir rol aldığı gözlemlenmiştir. Bu bulgu, Ülker ve Efe'nin (2021, s. 281) yapmış olduğu çalışma ile uyumaktadır. Kültürel farklılığın çok az olduğunu belirten katılımcılar sadece bazı dinî pratiklerde yerelde farklılık olduğunu belirtmişlerdir.

Yapılan bazı araştırmalar incelendiğinde gerek sosyal gerek mesleki statü kaybına uğrayan göçmenlerin ruh sağığı ve psiko-sosyal uyum süreçleri olumsuz yönde etkilenmektedir (Ataca ve Berry, 2002; Aycan, 1999; Kirmayer vd. 2011). Bu bulgu, çalışmamızdaki sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Suriyelilerin önceki yaşamlarındaki sosyal ve mesleki statülerini Kilis’e geldikten sonra kaybetmeleri ve beraberinde maddi kaygıların gelmesi psikolojik olarak kötü etkilenmelerine neden olmuştur. Dolayısıyla da uyumun zorlaştığı anlaşılmaktadır.

19 katılımcının tümü Avrupa’ya gitmek istemediğini ifade etmiştir. Ayrıca Avrupa’ya gitmek için önemli fırsatlarla karşılaştıklarını lakin reddettiklerini ifade edenler de vardır. Suriyelilerin Avrupa’ya gitmemelerinin nedeni dinî ve ahlaki değerlere olan bağlılıkları olduğu tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde dindarlık düzeyleri yüksek olan, dinî ve ahlaki çekinceler içerisinde bulunan Suriyelilerin Avrupa’ya gitmek istemedikleri ortaya çıkmıştır (Akman, 2021, s. 147; Sağır, 2018b, s. 232; Tanrıverdi, 2019, ss. 143–144) Bu bulgular araştırmamızla eşdeğerlik göstermektedir. Dolayısıyla dinin uyum sürecinde önemli bir motivasyon kaynağı olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma neticesinde Suriyelilerin Türk vatandaşlığına geçme istekleri ile uyum süreçleri arasında bir ilişki olduğu düşünülmektedir. 7 katılımcı vatandaşlık aldığını, 2 katılımcı ise vatandaşlığa başvurduğunu ve sonuçlanmasını beklediğini belirtmiştir. Bu hususun katılımcıların kendini güvende hissetmesiyle ilgili olduğu düşüncemizi Tanrıverdi’nin (2019, s. 136) bulgusu desteklemektedir. Ayrıca Türkiye’ye karşı besledikleri aidiyet duygusu ile ilgili olduğu da gözlemlenmiştir. Nihayetinde bu hususun psiko-sosyal uyuma katkıda bulunan bir faktör olduğu görülmüştür.

Bireyin inanç noktasındaki gelişiminde çevrenin büyük bir önemi vardır. İnancını içten ve yürekten bir şekilde yaşayan ve bunu çevresine yansıtan insanların bu husustaki katlıları büyüktür. Özellikle cemiyetler, ibadethaneler ve eğitim kurumları gibi toplumsal kurumlarla girilen etkileşimler, inanç yönünde olumlu ya da olumsuz değişikliklere yol açabilir. Bunun yanında inancı etkileyen harici faktörler de bulunmaktadır. Savaş, deprem, sel, yangın vb. birçok zorlu süreç bunlardan bazılarıdır. Birey, bu zorlu süreçler karşısında olumlu ya da olumsuz reaksiyonlar gösterebilir. Kimileri inanç noktasında olumlu ilerlemeler gösterirken kimileri de olumsuz geri gidişler yaşayabilir (Kayıklık, 2005, ss. 140–141). Öyle ki Kilis’e göç eden Suriyelilerin

dinî hayatlarında anlamlı değişimler yaşandığı anlaşılmaktadır. Bazı katılımcılar göç etmeden önce ‘nimet ve rızık’ gibi kavramların farkında olmadıklarını ifade etmiştir. Katılımcılar, Kilis’teki dinî kurum ve insanların dinî yönlerinden olumlu anlamda etkilenmiş, Allah’ın kendilerine vermiş olduğu nimetlerin ve rızıkların farkına vardıklarını ifade etmiştir. Buradan hareketle dinin, psiko-sosyal uyum sürecinde toplumsal bütünleşmeyi sağladığı ve uyum konusunda farkındalık oluşturduğu gözlemlenmiştir.

Araştırmamız neticesinde Suriyelilerinin yaşadıkları savaş ve travmatik olaylar nedeniyle başa çıkma ve dinî başa çıkma yöntemlerine sıklıkla başvurduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların sosyal destek alma, yaşadıkları kötü olayları unutma yoluna gitme ve çalışma hayatına katılma gibi motivasyon kaynaklarının göç sonrası karşılaştıkları sorunlarla baş etmede önemli faktörler olduğu belirlenmiştir. Özellikle dinî başa çıkma yöntemi altında olumlu dinî başa çıkma yöntemine başvurdıkları gözlemlenmiştir. Sağır (2020, s. 23), Türkiye’de öğrenim gören yabancı öğrenciler üzerine yaptığı araştırmasında, katılımcıların olumlu dinî başa çıkma düzeyi arttıkça kültürel uyum düzeyinin de arttığını tespit etmiştir. Araştırmamızdaki katılımcılar en zor zamanlarında dinin kendileri için bir dayanak olduğunu sabır, dua, takdiri ilahi, kader gibi dinî kavramlarla, Tanrı’ya sığındıklarını ifade etmişlerdir. Buradan hareketle görülmektedir ki dinin bu zor süreçleri anlamlandırmada önemli bir rolü vardır. Dolayısıyla kültürel uyum sürecinin olumlu yönde ilerlemesinde dinin etkisi büyüktür. Katılımcılar arasında yakınlarını kaybetme deneyimi yaşamış ve ölüm korkusuyla baş başa kalanlar olmuştur. Bir yakını kaybetme ve yas süreci ile ilgili konu hakkında Murat’ın (2018, s. 260) yapmış olduğu çalışma, araştırmamızdaki bulgularla birtakım benzerlikler göstermektedir. Çalışmamızda savaş nedeniyle yakınlarını kaybedenler yaşadıkları travmayı atlama bu durumun kader ve takdiri ilahi olduğunu dolayısıyla da isyan etmediklerini ifade etmişlerdir. Buradan hareketle yas sürecinde olumlu dinî başa çıkma yöntemine başvurma bireye dayanma gücü verdiği ve uyum sürecini kolaylaştıran bir faktör olduğu anlaşılmaktadır. Yine yaşadıkları travmatik olayların üstesinden gelme ile dinî başa çıkma arasında olumlu bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Bu bulgu, Sağır’ın (2014, s. 69) çalışmasıyla paralellik arz etmektedir. Aynı şekilde problemlerin üstesinden gelmede dua etmenin sık kullanılan bir dinî başa çıkma yöntemi olduğu gözlemlenmiştir. Temiz’in (2014) yaptığı çalışmada, dua etmenin sorunlarla başa çıkmada pozitif yönde katkıda bulunan olumlu bir dinî başa çıkma yöntemi olarak

saptanması çalışmamız tarafından desteklenmektedir. Suriyeli mültecilerin kültürleşme sürecinde sabır ve imtihan gibi dinî kavramlardan faydalanıp yaşadıkları travmaları anlamlandırmaya çalıştıkları tespit edilmiştir. Esen Ateş'in (2019, s. 146) çalışmasında, şehit ve gazi ailelerinin travmayı anlamlandırmada imtihan kavramının önemli bir yeri vardır. Onun bu bulgusu, araştırmamızdaki sonuçlar açısından benzerlikler içermektedir. Doğan'ın (2014, s. 298) araştırmasında, özellikle dinî atıf içerikli sabır gösterme biçimleri ile psikolojik iyi olma arasında olumlu bir ilişki vardır. Aynı şekilde bizim araştırmamızda da katılımcılar, dinî atıf içerikli sabır gösterme biçimlerine başvurarak psikolojik olarak iyi olma eğiliminde bulunmaktadır. Bu bulgu da araştırmamız açısından benzerlik içermektedir. Bu bilgiler ışığında, olumlu dinî başa çıkma yöntemlerine başvurma ile psiko-sosyal uyum süreci arasında anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

3 katılımcının sorunlarla baş etmede Kur'an-ı Kerim'den destek aldıkları anlaşılmaktadır. Katılımcılar sıkıldıkları ve bunaldıklarında Kur'an Kursuna gittiklerini ve Kur'an okuduklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgu Açıkalin'ın (2017, ss. 269–270) yaptığı araştırma ile paralellik göstermektedir. Bu hususun kültürel uyum sürecinde önemli bir motivasyon kaynağı olduğu gözlemlenmiştir.

3 katılımcı Suriye'deki yaşamlarında dinî özgürlüklerine müdahale edildiğini, ibadet etme ve camiye gitmelerine izin verilmediğini belirtmiştir. Türkiye'de ise dinî pratiklerini yerine getirme konusunda özgür olduklarını dile getirmişlerdir. Bu bulgu, Tanrıverdi (2019, s. 146) ve Apak'ın (2014, s. 89) ulaştığı sonuçlarla benzerdir. Dolayısıyla psiko-sosyal uyum sürecinde dinî yaşam özgürlüğünün önemli bir faktör olduğu anlaşılmaktadır.

Suriyeli mültecilerin kültürleşme stratejileri bakımından değerlendirilmesi uyum sürecinin ne seviyede olduğunu gözler önüne sermektedir. 14 katılımcının entegrasyon stratejisine yöneldiği tespit edilmiştir. Buradan anlaşılabileceği üzere katılımcıların büyük çoğunluğu uyum konusunda olumlu mesafeler kat etmiştir. 3 katılımcının ayrılma stratejisine yöneldiği belirlenmiştir. 2 katılımcının asimilasyon stratejisine yöneldiği anlaşılmaktadır. Marjinalleşme stratejisine yönelen olmamıştır.

Göç edilen yerde kalış süresi ve kültürel uyum arasında olumlu bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar göçün ilk yılları yaşadıkları zorluklar neticesinde baskın kültüre uyum sağlayamazken kalış süresi arttıkça uyum sağlama konusunda olumlu yönde bir ilerleyiş olduğu saptanmıştır. Suriyeli mültecilerin başta dil öğrenme olmak

üzere saygı ve sevgi çerçevesinde yerel halk ile uyum içerisinde bir yaşam arzu etmeleri bu durumun nedeni olarak düşünülmektedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi kültürel uyum sürecinin en büyük zorluklarından birisi yeni kültürün dilini öğrenme sorunudur. Suriyeli mültecilerden bilhassa yaşlıların dil konusunda çektikleri zorluklar süreç açısından önemlidir. Özellikle İslam dini açısından büyük öneme sahip olan cuma gününde camilerde verilen hutbelerin Türkçe olması dil bilmeyen Suriyelilerin kültürel uyum sürecine olumsuz yönde etki etmektedir.

Suriyeli mültecilerin yerel halktan bazı beklentileri bulunmaktadır. İki kültür arasında akrabalık ilişkilerinin artması, daha fazla karşılıklı kültürel alışveriş, saygı, sevgi, misafirlik ve dil öğrenme konusunda yapılacak her türlü iyileşmenin kültürel uyum sürecinin olumlu yönde ilerlemesi için önemli motivasyon kaynaklarından olacağı tespit edilmiştir.

Genel olarak *“sana yapılmasını istemediğin bir şeyi sen de başkasına yapma”* düşüncesinde olan katılımcılar, her şeyin karşılıklı olduğunu ve ona göre muamele göreceklerini ifade etmişlerdir. Buradan hareketle katılımcıların davranışları ile kültürel uyum süreci arasında anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir.

Suriyeli mültecilerin Kilis’e ilk geldikleri yıllarda yerel halk, maddi manevi ellerinden gelen her türlü yardımı yapmıştır. Yerel halkın bu büyük göç olayını adeta Ensar-Muhacir ilişkisi gibi görmesi katılımcılar tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır. Bu durumun kültürel uyum sürecine olumlu yönde etkisi olmuştur. Lakin katılımcılar tarafından belirtilen; 10 yılı aşkın bir süredir savaşın halen devam etmesi ve şehrin çok kalabalık olmasından dolayı yerel halkın bu tutumunun değiştiği tespit edilmiştir.

Araştırma neticesinde bazı önerilerde bulunmak gerekmektedir:

Suriye’deki iç savaş halen devam etmektedir. Bu nedenle Türkiye’deki Suriyeli mülteciler üzerine yapılan çalışmaların artması gerekmektedir. Mültecilerin sosyo-kültürel ve psiko-sosyal uyum süreçleri dikkate alınarak farklı alanların devreye girmesi ve ilgili araştırmaların yapılması gerekmektedir.

Ülkemizdeki Suriyeliler başta olmak üzere diğer mülteciler için de kültürel uyum süreci, kültürleşme stratejileri, başa çıkma, dinî başa çıkma, psikolojik iyi olma, yaşam memnuniyeti vb. konularda daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Suriyelilerin yaşadıkları travmalar göz önünde bulundurularak ruh sağlığı açısından gerekli desteklerin verilmesi gerekmektedir.

Azınlık kültür ve baskın kültür arasındaki toplumsal bütünleşmeyi sağlamak için psiko-sosyal uyumu olumlu anlamda pekiştirmek gerekmektedir. Bu nedenle ilgili mercilerin iki kültür arasında köprü vazifesi görerek bu bütünleşmeye zemin hazırlaması elzemdir.

Suriyelilerin uyum sürecinin olumlu bir şekilde ilerlemesi için çalışma şartlarının iyileştirilmesi ve sosyal güvenlik haklarının tanınması gerekmektedir.

Özellikle kültürel uyum süreci ve bu sürecin dinî ve psikolojik boyutuna odaklanan daha fazla çalışmanın yapılması gerekmektedir.

Yaklaşık 10 yıldır devam eden savaş sebebiyle yeni kuşakların ortaya çıkması ile kültürel uyum konusu önem arz etmektedir. Bu nedenle kültürel uyum konusunda yeni çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, H. İ. (2000). İddet-TDV İslâm Ansiklopedisi. *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde (ss. 466–471). TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Açıkalın, B. (2017). Suriyeli Mültecilerin Kur'an-ı Kerim ile Olan İlgilerinin Moral ve Motivasyonlarına Etkisi-Kilis Örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 251–272.
- Akkaya Türköl, Y. ve Cengil, M. (2020). Kişilik Özellikleri ve Dinî Başa Çıkma. N. Gencer ve M. Cengil (Ed.), *Dindarlık, kişilik ve ruh sağlığı* içinde (1. bs.). İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Akman, S. (2021). *Diyarbakır'daki Suriyeli Sığınmacıların Karşılaştığı Toplumsal Kabul ve Dışlanma Pratiklerinin Dinsel Bağlamı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Alcott, Y. D. ve Watt, S. E. (2017). Acculturation Strategy and Racial Group in The Perception of Immigrants. *Journal of Pacific Rim Psychology*, 11, 1–16. doi:10.1017/prp.2017.2
- Alshırah, M. (2019). *Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Entegrasyon Sorunları: Türkçe eğitimi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Apak, H. (2014). *Suriyeli Göçmenlerin Uyum ve Gelecek Beklentileri: Mardin Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin.
- Armaner, N. (1980). *Din Psikolojisine Giriş*. Ankara: Ayyıldız Matbaası A.Ş.
- Ataca, B. ve Berry, J. W. (2002). Psychological, Sociocultural, and Marital Adaptation of Turkish Immigrant Couples in Canada. *International Journal of Psychology*, 37(1), 13–26. doi:10.1080/00207590143000135
- Ataşçı, Ö. (2019). *Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Toplumsal Uyum Süreci Üzerine Bir Alan Araştırması: SultanGazi İlçesi Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Aycan, Z. (1999). Ekonomik Hayata Katılımda Yaşanan Sorunların Göçmenlerin Psikolojik Sağlığı ve Ülke Uyumu Üzerine Etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(43), 17–30.
- Aycan, Z. ve Berry, J. W. (1996). Impact of Employment-Related Experiences on Immigrants' Psychological Well-Being and Adaptation to Canada. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 28(3), 240–251.
- Ayten, A. (2012). *Tanrı'ya Sığınmak: Dinî Başa Çıkma Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Balkış Baymur, F. (2015). *Genel Psikoloji* (24th bs.). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Berger, P. L. (Çev. A. Ç. (1995). Dini Kurumlar. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (9), 425–465.
- Berry, J. W. (1974). Psychological Aspects of Cultural Pluralism: Unity and Identity Reconsidered. *Topics in Culture Learning*, 2, 17–22.
- Berry, J. W. (1991). Understanding and Managing Multiculturalism: Some Possible Implications of Research in Canada. *Psychology and Developing Societies*, 3(1), 17–49.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5–34. doi:10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x
- Berry, J. W. (1999). Aboriginal Cultural Identity. *The Canadian Journal of Native Studies*, 1, 1–36.
- Berry, J. W. (2001). A Psychology of Immigration. *Journal of Social Issues*, 57(3), 615–631. doi:10.1111/0022-4537.00231
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living Successfully in Two Cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 697–712. doi:10.1016/j.ijintrel.2005.07.013
- Berry, J. W. (2006). Contexts of Acculturation. David L. Sam ve J. W. Berry (Ed.), *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology* içinde (ss. 27–42). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511489891.006
- Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Segall, M. H. ve Dasen, P. R. (2002). *Cross-Cultural Psychology Research and Applications*. New York: Cambridge University Press.

- Bilge Zafer, A. (2016). Göç Çalışmaları İçin Bir Anahtar Olarak “Kültürleşme” Kavramı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(30), 75–92.
- Bourhis, R. Y., Moise, L. C., Perreault, S. ve Senecal, S. (1997). Towards an Interactive Acculturation Model: A Social Psychological Approach. *International Journal of Psychology*, 32(6), 369–386. doi:10.1080/002075997400629
- Cengiz, E. (2018). *Suriyeli Ortaokul Öğrencilerinin Psikososyal Uyum Sorunları ile Demografik Özellikler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Mersin.
- Cetrez, Ö. A. (2011). The Next Generation of Assyrians in Sweden: Religiosity as a Functioning System of Meaning within The Process of Acculturation. *Mental Health, Religion & Culture*, 14(5), 473–487. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13674676.2010.484061> adresinden erişildi.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (Çev. Ed. Bütün, M., Demir, S.B.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2019). *İnsan ve Davranışı* (37th bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çavuşoğlu, C. (2020). *Suriyeli Mültecilerde Hayatta Anlam Fenomeninin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İbn Haldun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Çelik, H. (2019). *Geçici Koruma Altına Alınan Suriyelilerin Dindarlık Düzeyleri ve Başa Çıkma Yöntemleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Çiftçi, H. (2019). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne Aidiyetleri Bakımından Adaptasyon ve İletişim Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(1), 153–176.
- Doğan, M. (2014). *Dindarlık Sabır ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişkiler*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Duman, T. (2019). Toplumsal Uyum İçin Eğitimin Önemi: Türkiye’deki Suriyeliler Örneği. *SEFAD*, (41), 343–368. doi:10.21497/sefad.586638

- Ekşi, H. (2001). *Başa Çıkma, Dinî Başa Çıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma: Eğitim, İlahiyat ve Mühendislik Fakültesi Öğrencilerinin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Emiroğlu, K. ve Aydın, S. (2003). *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2017). *Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2018). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum* (2. bs.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erkan, E. (2016). Suriyeli Göçmenler ve Dinî Hayat: Uyum, Karşılaşma, Benzeşme Gaziantep Örneği. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 16(2), 51–92.
- Esen Ateş, N. (2019). Travmayı Anlamlandırması Açısından İmtihan İnancı ve Başa Çıkma: Şehit Aileleri, Gaziler ve Gazi Aileleri Örneği. *Trabzon İlahiyat Dergisi Trabzon*, 6(1), 429–455. doi:10.33718/tid.546770
- Fikretoğlu, O. (1990). *Toplumsal Psikoloji Perspektifinde Kültür ve Kültür değerleri*. K.K.T.C. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gezici Yalçın, M. (2017). *Göç Psikolojisi Göçmen Gerçeğini Anlamlandırmaya Dönük Bir Sosyal Psikoloji Derlemesi*. Ankara.: Pharmakon Yayınevi.
- Gong, F., Takeuchi, D. T., Agbayani-Siewert, P. ve Tacata, L. (2003). Acculturation, Psychological Distress, and Alcohol Use: Investigating the Effects of Ethnic Identity and Religiosity. K. M. Chun, P. B. Organista ve G. Marin (Ed.), *Acculturation: Advances in theory, measurement, and applied research* içinde . Washington, DC: American Psychological Association.
- Gordon, M. M. (1964). *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion, and National Origins*. New York: Oxford University Press, USA.
- Göç Terimleri Sözlüğü*. (2009). Cenevre: IOM Uluslararası Göç Örgütü.
- Graves, T. D. (1967). Psychological Acculturation in A Tri-Ethnic Community. *Southwestern Journal of Anthropology*, 23(4), 337–350. doi:10.1086/soutjanth.23.4.3629450

- Greeley, A. M. (1971). *Why Can't They Be Like Us?: America's White Ethnic Groups*. Clarke, Irwin & Company, USA.
- Güvenç, B. (1979). *İnsan ve Kültür* (3. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hall, G. S. (1904). *Adolescence* (2. bs.). New York: Appleton.
- Hökelekli, H. (2008). *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2021). <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638#> adresinden erişildi.
- İnternational Migration. (2019). *İnternational Migration 2019 Wall Chart*.
- Kadem. (2018). *Kadem Sığınmacı Kadınlar Merkezi: Profil Tarama Çalışması Raporu*.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi Kültürel Psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Karacoşkun, M. D. (2004). Dinî İnanç-Dinî Davranış İlişisine Sosyo-Psikolojik Yaklaşımlar. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4(2), 23–36.
- Karataş, K. (2018). Kültürleşme stresi kıskacındaki Suriyeli öğrenciler. *Journal of Turkish Studies*, 13(27), 971–990. doi:10.7827/TurkishStudies.14174
- Kayıklık, H. (2005). Psikolojik Açıdan İnanç, İman ve Şüphe. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 46(1), 133–155.
- Kayıklık, H. (2014). *Din Psikolojisi: Bireysel Dindarlık Üzerine* (2. bs.). Adana: Karahan Kitabevi.
- Kızılgöç, M. (2017). *Din Psikolojisinin 100'ü*. Ankara: Otto.
- Kirmayer, L. J., Narasiah, L., Munoz, M., Rashid, M., Ryder, A. G., Guzder, J., ... Pottie, K. (2011). Common Mental Health Problems in Immigrants and Refugees: General Approach in Primary Care. *Canadian Medical Association Journal*, 183(12), E959–E957. doi:10.1503/cmaj.090292
- Klinger, E. W. ve Bierbrauer, G. (2000). Acculturation and Conflict Regulation of Turkish Immigrants in Germany: A Social Influence Perspective. W. Wilhelmina, R. B. Cialdini, D. W. Barrett ve J. Reyskowski (Ed.), *The Practice of Social Influence in Multiple Cultures* içinde (ss. 191–204). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47–57. doi:10.2307/2060063
- Martikainen, T. (Çev. N. Ö. (2010). Din, Göçmenler ve Entegrasyon. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38, 263–276. doi:10.15370/muifd.12856
- Matsumoto, D. (2006). Culture and Cultural Worldviews: Do Verbal Descriptions about Culture Reflect Anything Other Than Verbal Descriptions of Culture? *Culture and Psychology*, 12(1), 33–62. doi:10.1177/1354067X06061592
- Matsumoto, D. ve Juang, L. (2003). *Culture and Psychology*. Wadsworth Publishing.
- Mejuyev, V. (1998). *Kültür ve Tarih*. Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama için Bir Rehber*. (Çev. Ed. Turan, S) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Merriam-Webster Dictionary. (2021). 12 Ekim 2021 tarihinde <https://www.merriam-webster.com/dictionary/> adresinden erişildi.
- Murat, A. (2018). *Yas ve Dinî Başa Çıkma: Bir Klinik Örneklem Değerlendirmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Nalci, E. N. (2019). Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Trabzon İline Adaptasyonu. *İmgelem*, 3(5), 377–412.
- Ozankaya, Ö. (1975). *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özcan, Z. (2019). Mülteci Öğrencilerin Kültürel Uyumları ile Dinî Başa Çıkmaları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 23(1), 127–147. doi:10.18505/cuid.510680
- Paker, M. (2012). Psikolojik Açıdan Ön Yargı ve Ayrımcılık. K. Çayır ve M. Ayan Ceyhan (Ed.), *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* içinde . İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Pargament, K. I. (Çev. A. A. (2003). “Tanrım Bana Yardım Et” Din Psikolojisi Açısından Başa Çıkmanın Teorik Çatısına Doğru. *Tabula Rasa: Felsefe&Teoloji*, 3(9), 207–238.

- Redfield, R., Linton, R. ve Herskovits, M. J. (1936). Memorandum for The Study of Acculturation. *American Anthropological Association*, 38(1), 149–152.
- Robson, C. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri Gerçek Dünya Araştırması*. (Ş. Çınkır ve N. Demirkasımoğlu, Ed.). (Çev. Ed. Çınkır, Ş. Demirkasımoğlu, N.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Rudmin, F. (2009). Constructs, Measurements and Models of Acculturation and Acculturative Stress. *International Journal of Intercultural Relations*, 33(2), 106–123.
- Ryder, A. G., Alden, L. E. ve Paulhus, D. L. (2000). İs Acculturation Unidimensional or Bidimensional? A Head-to-Head Comparison in The Prediction of Personality, Self-İdentity, and Adjustment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(1), 49–65. doi:10.1037/0022-3514.79.1.49
- Sağır, Z. (2014). *Suriyeli Mültecilerde Dini Başa Çıkma ve Ruh Sağlığı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sağır, Z. (2018a). *Suriyeli Kadın Mültecilerde Kültürel Uyum, Ruh Sağlığı ve Din*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sağır, Z. (2018b). *Kültürel Uyum, Ruh Sağlığı ve Din*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Sağır, Z. (2019). When Individuals Hold Religion as A Coping Tool: A Qualitative Study of Acculturation Process in Syrian Refugees with Disailities. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24(2), 1–23.
- Sağır, Z. (2020). Kültürleşme, Dini Başa Çıkma ve Yaşam Memnuniyeti: Türkiye’de Yaşayan Yabancı Öğrenciler Üzerine Nicel Bir Araştırma. *Kilitbahir*, (17), 5–37. doi:10.5281/ZENODO.4033461
- Sam, D. L. (2006). Acculturation: Conceptual Background and Core Components. David L. Sam ve J. W. Berry (Ed.), *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. içinde (ss. 11–26). New York: Cambridge University Press.
- Sam, David L ve Berry, J. W. (2006). *The cambridge handbook of acculturation psychology*. (David L. Sam ve J. W. Berry, Ed.)*The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511489891

- Sargın, S. (2018). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'deki Uyum Süreçleri: Afyonkarahisar Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Saygın, S. ve Hasta, D. (2018). Göç, Kültürleşme ve Uyum. *Psikiyatride Guncel Yaklasimler - Current Approaches in Psychiatry*, 10(3), İstanbul, s. 312–333. doi:10.18863/pgy.364115
- Searle, W. ve Ward, C. (1990). The Prediction of Psychological and Sociocultural Adjustment during Cross-Cultural Transitions. *International Journal of Intercultural Relations*, 14(4), 449–464. doi:10.1016/0147-1767(90)90030-Z
- Seggie, F. N. ve Bayyurt, Y. (Ed.). (2017). *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sevlü, H. (2017). *Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayat Deneyimleri ve Kentte Var Olma Mücadeleleri: Gaziantep Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Simons, S. E. (1901). Social Assimilation. *American Journal of Sociology*, 6(6), 790–822.
- Simpson, J. A. ve Weiner, E. S. C. (1989). *The Oxford English Dictionary (Second Edition) (A-BAZ) (C. 1)*. Clarendon Press. Oxford.
- Sommerlad, E. A. ve Berry, J. W. (1970). The Role of Ethnic Identification in Distinguishing between Attitudes Towards Assimilation and İntegration of A Minority Racial Group. *Human Relations*, 23(1), 23–29.
- Sunata, U. (2013). Göçmen İşçinin Sıla Hasreti: Bir Yabancılaşma Hikâyesi. *Sosyoloji dergisi*, 3(27), 197–218.
- Şeker, B. D. (2015). Göç ve Uyum Süreci: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. B. D. Şeker, İ. Sirkeci ve M. M. Yüceşahin (Ed.), *Göç ve Uyum* içinde (2. bs.). Transnational Press London.
- Takir, A. ve Özerem, A. (2019). Göçle Gelen Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Okul Ortamında Karşılaştıkları Sorunlar. *Folklor/Edebiyat*, 25(97–1), 659–678. doi:10.22559/folklor.972

- Tanrıverdi, A. (2019). *Kayseri'deki Suriyeli Mültecilerde Kültürel Uyum ve Din*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Temiz, Y. E. (2014). *Yetişkinlerde Dinî Başa Çıkma Yöntemi Olarak Duâ*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Topkaya, Y. ve Akdağ, H. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Suriyeli Sığınmacılar Hakkındaki Görüşleri (Kilis 7 Aralık Üniversitesi Örneği). *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 767–786.
- Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 29–63.
- Türker, D. ve Yıldız, A. (2015). Göçmenlerde Sosyo-Psikolojik Entegrasyon Analizi. B. Dilara Şeker, İ. Sirkeci ve M. M. Yüceşahin (Ed.), *Göç ve Uyum* içinde (2. bs.). Transnational Press London.
- Türkiye ve Göç*. (2017).
- Tylor, E. B. (1871). *Primitive Culture: Researches into The Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art, and Custom* (C. 1). London: J. Murray.
- UNHCR. (2021). *Global Trends: Forced Displacement in 2020*. Denmark.
- Ülker, O. ve Efe, İ. (2021). Göç Teolojisi: Kilis Örneğinde Dinin Toplumsal Kabule Etkisinin İncelenmesi. *Ortadoğu Etütleri*, 13(2), 255–286.
- Ünlüer, S. (2010). *Engelliler Entegre Yüksekokulu'ndaki Bilgi ve İletişim Teknolojileri Entegrasyonu Sürecinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- van de Vijver, F. J. R. ve Phaet, K. (2004). Assessment in Multicultural Groups: The Role of Acculturation. *Applied Psychology: An International Review*, 53(2), 215–236.
- VandenBos, G. R. (2015). *APA Dictionary of Psychology*. (G. R. VandenBos, Ed.) (2. bs.). Washington: American Psychological Association. <http://content.apa.org/books/14646-000> adresinden erişildi.

- Ward, C. ve Kennedy, A. (1992). Locus of Control, Mood Disturbance and Social Difficulty during Cross-Cultural Transitions. *International Journal of Intercultural Relations*, 16, 175–194.
- Ward, C. ve Kennedy, A. (1993). Acculturation and Cross-Cultural Adaptation of British Residents in Hong Kong. *The Journal of Social Psychology*, 133(3), 395–397. doi:10.1080/00224545.1993.9712158
- World Migration Report. (2020). Geneva: International Organization for Migration. <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020> adresinden erişildi.
- Yalçın, C. (2002). Çokkültürcülük Bağlamında Türkiye’den Batı Avrupa Ülkelerine Göç. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 45–60.
- Yapıcı, A. (2013). *Ruh Sağlığı ve Din: Psiko Sosyal Uyum ve Dindarlık*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Yaralıoğlu, Y. (2019). *Suriyeli Sığınmacıların Dini Sosyalleşmesi (Kilis Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yaşar, M. R. (2020). *Suriye’den Türkiye’ye Gerçek Mülteci Hikayeleri*. Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Orta Doğu ve Göç Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Yeter, E. (2018). Suriyeli Göçmen Kadınların Dini-Kültürel Kimlik Oluşturmalarında Yerel Dini Kültürün Etkisi: Kahramanmaraş Örneği. *ANTAKİYAT/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 99–126.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E. A. (2019). *2011 Sonrası Türkiye’ye Gelen Suriyelilerin Toplumsal Uyum Süreci ve Sorunları: Aydın İlinde Bir Alan Araştırması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yin, R. K. (2009). *Case Study Research: Design and Methods* (4th bs.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Zavalsız, S. ve Gündag, E. (2017). Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Sosyo-Kültürel Entegrasyonu (Karabük Üniversitesi Örneği). *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(5), 3168–3192.

EKLER

Ek-1:

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

1. Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?
2. Kilise kaç yılında ve neden göç ettiniz?
3. Aileniz ve yaşam şekliniz hakkında bilgi verir misiniz?
4. Dil öğrenimi konusunda ne seviyedesiniz? (Türkçe Bilmeyenler)
5. Suriye’de savaş başlamadan önce nasıl bir yaşantınız vardı?
6. Kilis’te yaşamayı tercih etme nedenleriniz nelerdir?
7. İmkânınız olsa Avrupa’ya gitmek ister miydiniz? Neden?
8. Suriye’ye geri dönmek ister misiniz? Neden?
9. Mülteci olmanın kolay ve zor yanları nelerdir?
10. Ülkenizin içinde bulunduğu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?
11. Günlük hayatta Kilis halkı ile olan iletişiminiz nasıl ve ne sıklıkta?
12. Kilis halkı ile Suriyelilerin ortak özellikleri var mıdır? Varsa nelerdir?
13. Kilis halkı ile Suriyelilerin ayrıştığı konular var mıdır? Varsa nelerdir?
14. Kilis’teki yaşama uyum sağlama sürecinde yaşadığınız en büyük kolaylık ve zorluklar nelerdir?
15. Size göre Kilis halkının, Suriyelilere bakış açısı nasıldır?
16. İki toplumun bir arada yaşamasına katkıda bulunacak unsurlar neler olabilir?
17. Göç anından bugüne kadar geçen sürede yaşadıklarınız psikolojinizi nasıl etkiledi?
18. Göç ettikten sonra karşılaştığınız sorunları aşmak için neler yaptınız?
19. Savaşın başlangıcından göç süreci bitene kadar yaşadıklarınız dinî duygularınızı Olumlu/olumsuz nasıl etkiledi?
20. Göç ettikten sonraki yaşantınızda inancınız, size manevi bir destek sağladı mı?
21. Kilis’teki dinî hayatı nasıl değerlendiriyorsunuz?
22. Suriye’deki dinî hayatınız ile Kilis’teki dinî hayatınızı kıyasladığınızda benzerlik ya da farklılıktan söz edebilir miyiz? Bu benzerlik ya da farklılıklar size ne gibi kolaylık ya da zorluklar sağlıyor?
23. Yaşadığınız durumu “Ensar-Muhacir” ilişkisine benzetiyor musunuz? Neden?

Ek-2:

Katılımcılar	Yaş-Medeni Durum	Kültürleşme Stratejisi	Açıklamalar
K1	40-evli	Ayrılma(orta)	Türkçe biliyor ama yerel halkla iletişimi zayıf. Bu yüzden uyum problemi yaşıyor. Daha çok Suriyeliler ile görüşüyor. Dinî hassasiyetlerinde ötürü Avrupa'ya gitmek istemiyor. Savaş bitince Suriye'ye dönmek istiyor.
K2	42-evli	Entegrasyon(yüksek)	Birçok Türk arkadaşı var. Türklerle iletişim ve temas düzeyi yüksek. Türkçe biliyor. Dinî ve ahlaki nedenlerden ötürü Avrupa'ya gitmek istemiyor. Suriye'nin her gün daha kötü bir durumda olduğunu ifade ediyor. Geri dönmek istemiyor.
K3	36-evli	Entegrasyon(yüksek)	Savaş bitip Suriye'deki siyasi düzen değişmeden geri dönmek istemiyor. Türkçeyi öğrenmiş. Tercümanlık yapıyor. Türklerle iletişimi iyi. Dinî ve kültürel nedenlerden ötürü Avrupa'ya gitmek istemiyor.
K4	38-evli	Entegrasyon(yüksek)	Türkçe biliyor. Türk vatandaşlığı almış. Türk akrabaları var. İletişim ve temas düzeyi yüksek. Suriye'de arazileri olduğu için savaş bitince geri dönmek istiyor lakin Türkiye ile bağlarını koparmayacağını gidiş-geliş yapacağını ifade ediyor. Dinî ve kültürel nedenlerden ötürü Avrupa'ya gitmek istemiyor.
K5	40-evli	Entegrasyon(yüksek)	Türk kültürünü öğrenmek istiyor. Bunun için sadece Türklerin oturduğu apartmandan ev tuttuğunu belirtiyor. Her iki kültürün güzel taraflarını benimsemek istiyor. Türkçeyi önceden beri biliyor. Dinî ve kültürel nedenlerden ötürü Avrupa'ya gitmek istemiyor. Savaş bitse dahi Suriye'ye dönmek istemiyor.
K6	21-bekar	Entegrasyon(orta)	Türk arkadaşları Suriyelilerden daha fazla. Türklerle iletişimi yüksek düzeyde. Suriye'de akrabaları olduğu için dönmek istiyor. Lakin vatandaşlık başvurusunda bulunduğunu olumlu sonuçlanırsa geri dönmeyeceğini belirtiyor. Dinî ve kültürel nedenlerden ötürü Avrupa'ya gitmek istemiyor. Türkçe biliyor.
K7	42-evli	Entegrasyon(orta)	Türklerle iletişim iyi. Türklerden kötülük görmediğini ve arkadaşlık ilişkilerinin iyi olduğunu söylüyor. Vatandaşlık başvurusunda bulunduğunu olumlu sonuçlanırsa geri dönmeyeceğini belirtiyor. Avrupa'da kimsesi olmadığı için gitmek istemiyor. Türkçe biliyor.
K8	41-evli	Entegrasyon (zayıf)	Türklerle iyi bir iletişimi var. Suriye'nin vatani olduğunu, savaş bitince geri dönmek istediğini ifade ediyor. Dinî ve kültürel nedenlerden ötürü Avrupa'ya gitmek istemiyor. Türkçe biliyor.
K9	46-evli	Asimilasyon(yüksek)	Suriye'ye geri dönmek istemiyor. Türk ile evli. Türk vatandaşlığı aldığı ve Türk biriyle evlilik yaptığı için kendisini Türk olarak görüyor.

			Türkçe biliyor. Türkiye'yi sevdiğini ve Avrupa'ya gitmek istemediğini belirtiyor.
K10	33-evli	Asimilasyon(yüksek)	Suriye'ye geri dönmek istemiyor. Türk vatandaşlığı aldığını ve artık Türk olduğunu hayatının burada olduğunu ifade ediyor. Yerel halk ile iletişimi yüksek. Dinî ve ahlaki nedenlerden ötürü Avrupa'ya gitmek istemiyor. Türkçe biliyor.
K11	38-evli	Entegrasyon(orta)	Suriye'nin yavaş yavaş düzeldiğini ve gidiş geliş yapabileceğini ifade ediyor. Türklerle iletişimi iyi. Türk arkadaşlarıyla birlikte ihtiyaç sahiplerine yardım yaptıklarını belirtiyor. Kilis'i kendi şehrine çok benzettiği için Avrupa'ya gitmek istemiyor. Türkçe biliyor.
K12	53-evli	Ayrılma(orta)	Suriye'deki savaş bitip güvenli bir ortam olursa dönebileceğini ifade ediyor. Dinî ve ahlaki nedenlerden ötürü Avrupa'ya gitmek istemiyor. Türkçe bilmediği için daha çok Suriyelilerle iletişim halinde. Ama Türklerle bir probleminin olmadığını belirtiyor.
K13	34-evli	Entegrasyon(yüksek)	Yerel halk ile iletişim yüksek. Komşularının çok iyi ve kibar davrandığını ifade ediyor. Dinî ve kültürel nedenlerden ötürü Avrupa'ya gitmek istemiyor. Çocuğunun Türkiye'de daha iyi bir geleceği sahip olacağına inanıyor ve bu yüzden Suriye'ye dönmek istemiyor. Türkçe biliyor.
K14	35-evli	Entegrasyon(zayıf)	Yerel halk ile iletişim ve temas düzeyi orta. Avrupa'ya gitmek istemiyor. Kilis'te mutlu olduğunu belirtiyor. Savaş bittiğinde vatanına dönmek istiyor. Türkçe biliyor.
K15	30-evli	Entegrasyon(orta)	Türkiye'de ev kiralının pahalı olduğunu ve sadece bu yüzden savaş biterse Suriye'ye dönmek istediğini söylüyor. Burada evi olsa geri dönmeyeceğini belirtiyor. Türklerle iletişim düzeyi orta. Dinî ve ahlaki nedenlerden ötürü Avrupa'ya gitmek istemiyor. Türkçe biliyor.
K16	41-evli	Entegrasyon(orta)	Türk arkadaşları var ve iletişim düzeyi yüksek. Dinî ve ahlaki nedenlerden ötürü Avrupa'ya gitmek istemiyor. Savaş biter ve Suriye düzelse geri dönebileceğini ifade ediyor. Türkçe biliyor.
K17	36-evli	Ayrılma(orta)	Türkiye'de kaldığı müddetçe umutlu olduğunu, Avrupa'ya gittiği an her şeyi unutacağını ve bu yüzden gitmek istemediğini belirtiyor. Suriye'ye geri dönmek istediğini ve ülkesinin savaştan önceki halini görme hayalini kuruyor. Türklerle iletişim zayıf. Daha çok Suriyelilerle görüşüyor. Türkçe biliyor.
K18	29-evli	Entegrasyon (orta)	Arkadaşlarının, komşularının ve eşinin Türk olduğunu ifade ediyor. Türk komşusuyla kültürel alışveriş içerisinde olduğunu belirtiyor. Vatanını çok sevdiğini ve üzüldüğünü, savaş biterse geri dönmek istediğini belirtiyor. Dinî ve ahlaki nedenlerden ötürü Avrupa'ya gitmek istemiyor. Türkçe biliyor.

K19	41-evli	Entegrasyon (orta)	Dinî nedenlerden ötürü Avrupa'ya gitmek istemiyor. Türkiye'de ezan sesi duyduğunu ve bunun çok önemli olduğunu vurguluyor. Savaş bitince Suriye'ye dönmek istiyor. Sosyal hayatta Türklerle iyi bir iletişiminin olduğunu vurguluyor. Türkçe biliyor.
-----	---------	--------------------	---

Ek-4:

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Valilik İzni

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı

Sayı :E-62103649-000-6730
Konu :Görüş Talebi (Mahmut Metin TÜRKOĞLU)

17.02.2021

KİLİS VALİLİĞİNE
(İl Göç İdaresi Müdürlüğü)

İlgi : 12.02.2021 tarihli ve 48255195-000/1601 sayılı yazınız.

İlgi yazı ile Bitlis Eren Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinde araştırma görevlisi ve Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi olan 2018931183 TC kimlik numaralı Mahmut Metin TÜRKOĞLU'nun Geçici Koruma alındaki Suriyelilerle kültürel uyum sürecinin dini ve psikolojik boyutları konulu tez çalışması yapmak ve araştırma çalışmalarının pandemi kurallarına uygun şekilde 18 yaşından büyük Suriyeli kaçınıncılar ile gerçekleştirmek istediği bildirilerek görüşümüz sunulmuştur.

Söz konusu çalışma, 6458 sayılı "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" 94 üncü maddesi ile 2014/6883 karar sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği 51 inci maddesinde belirtilen gizlilik ilkelerine gerekli hassasiyetin gösterilmesi; çalışmaya konu kişilerden ve/veya aile üyelerinden yapılacak araştırmanın hiçbir aşamasında **ad, soyad, telefon, e-posta adresi, ikametgâh adresi ile uyruk, din, mezhep, etnik gruba mensubiyet** gibi hassas bilgilerin istenmemesi, konunun hassasiyeti göz önünde bulundurularak kişilerin rızalarının alınması ve travma mağduru kişilere, mülakat esnasında oluşabilecek acil durumlar göz önünde bulundurularak, uzman kişilerce mülakat gerçekleştirilmesi, gönderilen sorular dışında soru sorulmaması; ses/video kaydı alınmaması ve Covid-19 Pandemisi kapsamında Sağlık Bakanlığının önerilerine uygun hareket edilmesi kaydı ile uygun bulunmuş olup, çalışma sonuçlarının Genel Müdürlüğümüzle de paylaşılması hususunda bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Mehmet Sinan YILDIZ

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: k+py0e-gwTkp-W6D4kq-qSbOWN-5b01ZHn4 Doğrulama Linki: <https://www.turkiye.gov.tr/icisleri-ebys>

Lalegül Çamlıca Mahallesi 122.sk. No: 4, 06370 Yenimahalle/ Ankara
Telefon No: (312)422 05 00 Faks No: (312)422 09 00
e-Posta: gocpolitikaveprojeleridairesi@goc.gov.tr İnternet Adresi:
<https://www.goc.gov.tr>
Kep Adresi: icisleribakanligi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Doğan Can KANDEMİR
Göç Uzman Yardımcısı
Telefon No:

Bakan a.
Genel Müdür Yardımcısı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: k+py0e-gwTkIp-W6D4kq-qSbOWN-5b01ZHn4 Doğrulama Linki: <https://www.turkiye.gov.tr/icisleri-ebys>

Lalegül Çamlıca Mahallesi 122.sk. No: 4, 06370 Yenimahalle/ Ankara
Telefon No: (312)422 05 00 Faks No: (312)422 09 00
e-Posta: gocpolitikaveprojeleridairesi@goc.gov.tr İnternet Adresi:
<https://www.goc.gov.tr>
Ken Adresi: icisleribakanligi@hs01.ken.tr

Bilgi için: Doğan Can KANDEMİR
Göç Uzman Yardımcısı
Telefon No:

Ek-5:**Örnek Görüşme Metni****Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?**

Ben Suriyeliyim. 36 yaşımdayım. Tercümanlık yapıyorum. Belediyede çalışıyorum (K3, K, 36).

Kilise kaç yılında ve neden göç ettiniz?

2013 yılında geldik. Savaştan kaçtık (K3, K, 36).

Aileniz ve yaşam şekliniz hakkında bilgi verir misiniz?

Evliyim. İki çocuğum var okula gidiyorlar. Yani iyi. Eşimde çalışıyor (K3, K, 36).

Dil öğrenimi konusunda ne seviyedesiniz?

Tercümanlık yapıyorum. İyi biliyorum (K3, K, 36).

Suriye’de savaş başlamadan önce nasıl bir yaşıntınız vardı?

Ben Suriye’de üniversite okudum. Sınıf öğretmeniyim. Orada öğretmen olarak çalıştım. Sonra savaş, harp oldu bıraktık. Türkiye’ye geldik. Elhamdülillah, çok şükür. Oradan daha iyi burada (K3, K, 36).

Kilis’te yaşamayı tercih etme nedenleriniz nelerdir?

Vallahi ben ilk geldim şey, Mersin’e geldim. Burada ablam yaşıyor o yüzden Kilis tercih ettim (K3, K, 36).

İmkânınız olsa Avrupa’ya gitmek ister miydiniz? Neden?

Hayır gitmem. Çünkü burada Müslüman bir ülke, devlet yani. Türkiye, Suriye gibi yaşıyoruz. Hayat aynı. İnsanlar meselen fark olmadı yani bilmiyorum yani (K3, K, 36).

Suriye’ye geri dönmek ister misiniz? Neden?

Evet. Çünkü orada, yani bizim memleketimiz yani. Evet, evet. Ama Savaş bittikten sonra... (K3, K, 36).

Mülteci olmanın kolay ve zor yanları nelerdir?

Bilmiyorum. Bu kolay, zor yani. Ama ben Türk vatandaşlığı aldım daha kolay oldu.

Peki vatandaşlık almadan önce nasıldı sizin için bu durum? Zor muydu?

Evet zor. Yani iş bulmak çok zor. Şimdi Türk vatandaş olduk. Yani daha kolay bence (K3, K, 36).

Ülkenizin içinde bulunduğu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Çok kötü, çok kötü. Şimdi her şey pahalı her şey. Meselen hepimiz eve gitti yani orda hayat çok zor bence (K3, K, 36).

Günlük hayatta Kilis halkı ile olan iletişiminiz nasıl ve ne sıklıkta?

Evet. İyi davranıyorlar elhamdulillah. Evet, evet. Beraber çalışıyoruz iyi bir iletişimimiz var (K3, K, 36).

Kilis halkı ile Suriyelilerin ortak özellikleri var mıdır? Varsa nelerdir?

Çok. Mesela adet, tekalid, hepsi aynı yani. Meselen din aynı. Din hatta çok meselen kelimeler aynı yani Arapça ve Türkçe yani benzer birbirine. Benziyor evet o yüzden başka bir yere gitmedik meselen Kilis'te kaldık. Çünkü Kilis çok benziyor Suriye'ye (K3, K, 36).

13. Kilis halkı ile Suriyelilerin ayrıştığı/farklı oldukları konular var mıdır? Varsa nelerdir?

Ben fark görmedim. Bence benzer hepsi (K3, K, 36).

Kilis'teki yaşama uyum sağlama sürecinde yaşadığınız en büyük kolaylık ve zorluklar nelerdir?

Zorluk dil oldu.

Türkçeyi buraya geldikten sonra mı öğrendiniz?

Evet, evet burada öğrendim. Bu en zor yani. İş bulmak zor oldu.

Peki kolaylık olarak?

Benzer olması (K3, K, 36).

Size göre Kilis halkının, Suriyelilere bakış açısı nasıldır?

Önceden çok iyi hatta kardeş gibi yani. Sonra bilmiyorum belki Suriyeli çok fazla oldu filan yani biraz yani değiştirdiler. Mümkün çok fazla Suriyeli oldu. Kilis çok küçük. Meselen Kilis millet, meselen onlar iş bulamıyorlar, nasıl biz bulacağız bilmiyorum. Belki sıkıldılar şimdi bizden. 10 yıl oldu yani evet (K3, K, 36).

İki toplumun bir arada yaşamasına katkıda bulunacak unsurlar neler olabilir?

Şimdi en büyük şey dil. Şimdi Suriyeli Türkçe bilmiyorlar orda çok sorun var yani. Bilirlerse daha kolay olacak yani.

Peki yerli halk ne yapmalı sizce?

Onlar mecbur değil biz mecburuz Türkçe öğrenmek için. Biz buraya geldik onlar mecbur değil. Büyük iş bize düşüyor (K3, K, 36).

Göç anından bugüne kadar geçen sürede yaşadıklarınız psikolojinizi nasıl etkiledi?

Ben ilk geldim çok zor yani bomba orda. Ben doğum yapıyorum bomba düştü. O yüzden çok korkuyorum. Şimdi yani ilk geldim, iki sene her ses, büyük bir ses, korkuyorum. Şimdi yok elhamdülillah gitti hepsi (K3, K, 36).

Göç ettikten sonra karşılaştığınız sorunları aşmak için neler yaptınız?

İlk şey Türkçe öğrendik. Çünkü yani hiçbir kelime bilmiyorum önceden. Yani en önemli dil yani. O yüzden Türkçe öğrendim. Sonra ben Üniversite okudum ya, burada tadil yaptım bilgilerimi. Çalışıyorum şimdi iyi yani (K3, K, 36).

Savaşın başlangıcından göç süreci bitene kadar yaşadıklarınız dinî duygularınızı Olumlu/olumsuz nasıl etkiledi?

Yok değişiklik olmadı. Tam tersi oldu. Biz daha inandık meselen, daha Allahtan korktuk yani.

Yani inancınızı daha da mı güçlendirdi bu süreç?

Evet, evet.

Sizce bunun nedeni nedir?

Bilmiyorum. Çünkü oradan ölümden geldik (K3, K, 36).

Göç ettikten sonraki yaşantınızda inancınız, size manevi bir destek sağladı mı?

Evet sağladı.

Nasıl bir destek sağladı. Açıklar mısınız?

Öncelikle rızık. Ben, orada hayatım daha iyi yani. Buraya geldim meselen para az var, inandık meselen, rızık Allahtan geliyor yani. Elhamdülillah şu an daha iyi yani. Evet o da bize destek sağladı (K3, K, 36).

Kilis'teki dinî hayatı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bizim gibi. Yani bizde aynı şey var. Meselen burada çok mescit var orda aynı. Hiçbir fark yok.

Yerel halkta sizin gibi dini hayata önem veriyor mu?

Evet, evet bizden daha fazla ben gördüm evet.

Bu durumu biraz açıkla mısınız?

Kilis, evet burada meselen ramazanda yani nasıl desem, teravih var yani. Kilisliler daha fazla yani dinî olarak bizden. Ben burada fark buldum yani. Çok inanıyorlar maşallah namaz kılıyor herkes. Yani daha çok önem veriyor (K3, K, 36).

Suriye'deki dinî hayatınız ile Kilis'teki dinî hayatınızı kıyasladığınızda benzerlik ya da farklılıktan söz edebilir miyiz?

Burada meselen; biz Suriye'de meselen camiye gitmek çok zor biraz. Rejim meselen yasaklandı.

Savaştan önce mi?

Evet savaştan önce. Meselen burada çok din pratik var bence. Burada ne zaman istersen camiye gidiyorsun, namaz kılıyorsun, teravih var orda yani biraz zor. Özgürlük var burada (K3, K, 36).

Yaşadığınız durumu “Ensar-Muhacir” ilişkisine benzetiyor musunuz? Neden?

Evet, evet, evet. Ben buldum yani maşallah yani. Hatta şimdi bir Türk komşum var yani ablam gibi (K3, K, 36).